

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

*Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису*

ІВАНЕНКО МИКОЛА МИХАЙЛОВИЧ

УДК 342.73:630.18

ДИСЕРТАЦІЯ

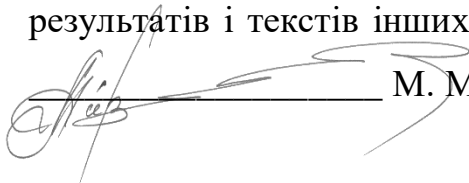
**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ
СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ З ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ**

Спеціальність – 081 «Право»

Галузь знань – 08 «Право»

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

 М. М. Іваненко

Науковий керівник – **Курило І.В.**, доктор юридичних наук, професор

Київ – 2024

АНОТАЦІЯ

Іваненко М.М. Адміністративно-правові засади взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081–Право. – Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2024.

Запропонована до уваги дисертаційна робота є одним із перших комплексних наукових досліджень відносин адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування у новітній час суспільно-економічних перетворень в нашій державі, коли сформована парадигма визнання і гарантування, за міжнародними стандартами, місцевого самоврядування, яке сформувалося як правовий інститут із законодавчо закріпленим переліком прав та повноважень.

У контексті дослідження здійснено аналіз теоретичних розробок, положень галузевого законодавства, узагальнення правозастосовної практики, відповідного вітчизняного та зарубіжного досвіду за проблематикою дослідження. У результаті чого запропоновано концептуальний підхід до вирішення проблем застосування механізму адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів аграрного сектору та органів місцевого самоврядування як однієї із важливих складових процесів демократизації державного управління в Україні.

За результатами проведеного дослідження посилено існуючу наукову позицію про те, що відносини між органами місцевого самоврядування, які наділені владно-розпорядчими державними функціями, та суб'єктами аграрного сектору, залежно від їх галузевої, функціональної, територіальної тощо приналежності, необхідно розглядати у межах адміністративного права. Адміністративно-правове регулювання зазначеної взаємодії повинно базуватися на законодавчо закріпленому механізмі державного та регіонального соціально-економічного розвитку. Змістом такого механізму є сукупність правових інструментів регулювання, підтримки та стимулювання

взаємодії суб'єктів аграрного сектору та територіальних громад. Сутністю зазначеної взаємодії є діяльність досліджуваних нами суб'єктів, які об'єднані спільною метою, принципами, методами, спрямованими на забезпечення соціально-економічного розвитку кожного з суб'єктів взаємодії.

Визначено, що досягнення значної взаємодії можливе при наявності функціонального адміністративно-правового механізму узгодження інтересів органів місцевої влади, членів територіальної громади відповідного сільського регіону, суб'єктів аграрного сектору, громадських об'єднань для максимальної інтеграції економічного та соціального ресурсу з метою формування стратегії соціально-економічного розвитку України.

У процесі дослідження автором надано більш детальної теоретико-правової визначеності категорії «механізм адміністративно-правового регулювання» взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування як сукупності складних матеріальних та процесуальних елементів, які мають правовий, соціально-економічний та організаційно-управлінський характер, і які, у своїй сукупності взаємопов'язаних адміністративно-правових засобів, способів і форм, за допомогою яких здійснюється регулювання спільної діяльності, дають змогу налагодити на регіональному рівні ефективну взаємодію територіальних громад з господарюючими суб'єктами у питаннях вирішення соціальних, економічних, екологічних та інших публічно-приватних потреб сільських регіонів.

Здійснено аналіз законодавчих повноважень органів місцевого самоврядування та встановлено, що наявні повноваження є достатніми для забезпечення підтримки суб'єктів аграрного сектору на місцевому рівні та організації різнопланової співпраці такими суб'єктами. В законодавстві України визначено систему та гарантії місцевого самоврядування та широкі адміністративні повноваження його представницьких органів про у процесі управління діяльністю суб'єктів господарювання. Держава делегує органам місцевого самоврядування повноваження щодо взаємовідносин з суб'єктами

аграрного сектору, загальний обсяг яких нами розділено на три групи: регулятивні, договірні, заборонні.

Охарактеризовано основних економічних партнерів сільської громади – суб'єктів аграрного сектору різних організаційно-правових форм, які здійснюють свою виробничо-господарську діяльність на території розміщення такої громади. Визначено види взаємодії таких суб'єктів та органів місцевого самоврядування: правотворча, правозастосовна, договірна та позадоговірна, правозахисна, ініціативна. Обґрунтовано автором, що ініціативна діяльність суб'єктів аграрного сектору є інструментом комплексного механізму адміністративно-правової взаємодії з місцевими органами та характеризується як самостійна періодична чи систематична діяльність по фінансовому та матеріальному забезпечення сільських громад території свого місцезнаходження з метою досягнення соціально-економічних результатів розвитку таких громад. Перспективою взаємодії визначено ініціативну чи договірну співпрацю аграрних суб'єктів різних форм (кооперативної, фермерської, особистої селянської тощо) діяльності з органами місцевого самоврядування щодо вирішення місцевих проблем.

Дослідження основних способів взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування щодо взаємної підтримки дало можливість згрупувати такі способи взаємодії: 1) фіскальної, 2) господарської 3) розробки та виконання державних та муніципальних соціальних, екологічних, культурних тощо програм. З метою збільшення фінансової бази сільських місцевих бюджетів за рахунок суб'єктів аграрного сектору, які є найбільш представленими за кількістю на селі та якісними показниками виробничої діяльності, запропоновано внесення змін та доповнень до ст. 10 (Місцеві податки і збори) Податкового кодексу України щодо: 1) переведення податку на доходи фізичних осіб, що сплачується такими суб'єктами, до місцевих податків, а також внесення інших змін щодо пропорційного розподілу коштів від сплати цього податку між місцевими бюджетами різних територіальних громад; 2) удосконалення місцевої податково-правової

парадигми щодо віднесення до місцевих тих податків і зборів, що є локалізованими, тобто прив'язаними до конкретної території тощо.

Досліджено роль та місце громадських об'єднань у структурі механізму адміністративно-правового регулювання відносин в аграрному секторі. Обґрунтовано доцільність правового закріплення представницьких повноважень місцевих громадських об'єднань щодо захисту інтересів суб'єктів аграрного сектору у процесі організаційного та економічного співробітництва в Україні. Запропоновано авторське визначення поняття сільської громадськості як самостійної правової категорії та доповнення цим визначенням категоріального апарату Закону України «Про громадські об'єднання» для забезпечення зростання рівня соціально-політичної популярності професійних громадських об'єднань на селі.

Вважається доцільним для закріплення статусу громадських об'єднань як самостійних суб'єктів у структурі механізму адміністративно-правового регулювання координації заходів державної регіональної політики та відносин в аграрному секторі економіки України, запропонувати класифікацію громадських саморегульованих організацій за ознакою належності до певного виду економічної діяльності в аграрному секторі та окреслено основні напрями їх діяльності як професійних громадських об'єднань-представників суб'єктів аграрного сектору.

Оскільки у вітчизняній нормативно-правовій базі не існує комплексного галузевого законодавчого акту, який врегулював би взаємовигідні взаємовідносини досліджуваних суб'єктів, а також їх спільні дії щодо розвитку сільських територій, то розроблено та запропоновано для прийняття Кабінетом Міністрів України проект постанови «Про затвердження Регіональної програми залучення громадськості до забезпечення розвитку суб'єктів аграрного сектору та сільських територій» як локального регуляторного акту. Визначено пріоритетні завдання Регіональної програми та окреслено правові форми взаємодії органів місцевого самоврядування та громадських об'єднань щодо сприяння розвитку суб'єктів аграрного сектору.

Запропоновано створення професійних громадських об'єднань суб'єктів аграрного сектору (населеного пункту, об'єднаної територіальної громади, району, області) з метою здійснення для її учасників соціальної, правозахисної, інформаційної, консультаційної, на інших форм підтримки.

Надано низку інших науково обґрунтованих висновків та пропозицій, які спрямовані на удосконалення правового регулювання соціально-економічних та управлінських відносин між суб'єктами аграрного сектору різних організаційно-правових форм і форм власності та органами місцевого самоврядування. Узагальнено, що успішне нормативне закріплення механізму адміністративно-правового регулювання відносин місцевої взаємодії між досліджуваними суб'єктами суспільних економічних та управлінських відносин, за активної підтримки професійних громадських об'єднань як представників інститутів громадянського суспільства забезпечить у нашій державі можливість успішної реалізації проектів, спрямованих на розвиток регіональної інфраструктури, підвищення якості життя населення, покращення стану довкілля, забезпеченні стабільності та зростання рівня економічного благополуччя суб'єктів аграрного сектору, сільських територіальних громад, в цілому держави Україна.

Ключові слова: адміністративні правовідносини, виконавча влада, децентралізація, громадське об'єднання, місцеве самоврядування, місцевий бюджет, нормативно-правовий акт, податки і збори, публічно-приватне партнерство, сільська територіальна громада, сільська інфраструктура, сільське господарство, соціально-економічні відносини, суб'єкт аграрного сектору.

SUMMARY

Ivanenko M.M. Ensuring legal prevention of corruption in the sphere of national security and defense of Ukraine. – *Qualifying scientific paper on the rights of the manuscript.*

Thesis submitted for obtaining the Doctor of Philosophy degree in Law, Specialty 081–Law. –Scientific Institute of Public Law, Kyiv, 2024.

The proposed dissertation work is one of the first comprehensive scientific studies of the relations of administrative and legal regulation of the interaction of subjects of the agrarian sector with local self-government bodies in the modern era of socio-economic transformations in our country, when a paradigm of recognition and guarantee, according to international standards, of local self-government, which was formed as a legal institution with a legally established list of rights and powers.

In the context of the research, an analysis of theoretical developments, provisions of industry legislation, generalization of law enforcement practice, relevant domestic and foreign experience in the research problem was carried out. As a result, a conceptual approach to solving the problems of applying the mechanism of administrative and legal regulation of the interaction between subjects of the agricultural sector and local self-government bodies is proposed as one of the important components of the process of democratization of public administration in Ukraine.

According to the results of the conducted research, the existing scientific position was strengthened that the relations between local self-government bodies, which are endowed with power-administrative state functions, and subjects of the agrarian sector, depending on their sectoral, functional, territorial, etc. affiliation, must be considered within the limits of administrative law . Administrative and legal regulation of the specified interaction should be based on the legally established mechanism of state and regional socio-economic development. The content of such a mechanism is a set of legal instruments for regulation, support and stimulation of interaction between subjects of the agrarian sector and territorial communities. The

essence of the mentioned interaction is the activity of the subjects we have studied, which are united by a common goal, principles, and methods aimed at ensuring the socio-economic development of each of the subjects of interaction.

It was determined that achieving significant interaction is possible if there is a functional administrative-legal mechanism for coordinating the interests of local authorities, members of the territorial community of the corresponding rural region, subjects of the agrarian sector, public associations for the maximum integration of economic and social resources with the aim of forming a strategy of social economic development of Ukraine.

In the process of research, the author provided a deeper legal definition of the category "mechanism of administrative and legal regulation" of the interaction of subjects of the agrarian sector with local self-government bodies as a community of complex material and procedural elements that have a legal, socio-economic and organizational-management nature, and which, in its totality of interconnected administrative and legal means, methods and forms by means of which regulation of joint activities is carried out, make it possible to establish at the regional level effective interaction of territorial communities with business entities in matters of solving social, economic, environmental and other public - private needs of rural regions.

An analysis of the legislative powers of local self-government bodies was carried out and it was established that the existing powers are sufficient to ensure the support of subjects of the agrarian sector at the local level and the organization of multifaceted cooperation by such subjects. The legislation of Ukraine defines the system and guarantees of local self-government and broad administrative powers of its representative bodies in the process of managing the activities of business entities. The state delegates to local self-government bodies powers regarding relations with subjects of the agrarian sector, the total scope of which is divided by us into three groups: regulatory, contractual, prohibitive.

The main economic partners of the rural community are characterized - subjects of the agrarian sector of various organizational and legal forms, which carry

out their production and economic activities in the territory where such a community is located. The types of interaction of such subjects and local self-government bodies are determined: law-making, law-enforcing, contractual and non-contractual, human rights protection. proactive It is substantiated by the author that the initiative activity of subjects of the agrarian sector is a tool of a complex mechanism of administrative and legal interaction with local bodies and is characterized as an independent periodic or systematic activity for the financial and material support of rural communities in the territory of their location in order to achieve socio-economic results of the development of such communities. The perspective of interaction is defined as proactive or contractual cooperation of agricultural subjects of various forms (cooperative, farming, individual peasant, etc.) of activity with local self-government bodies in solving local problems.

The study of the main methods of interaction between subjects of the agrarian sector and local self-government bodies regarding mutual support made it possible to group the following methods of interaction: 1) fiscal, 2) economic, 3) development and implementation of municipal and municipal social, environmental, cultural, etc. programs. In order to increase the financial base of rural local budgets at the expense of agricultural sector entities, which are the most represented in the village in terms of quantity and quality indicators of production activity, it is proposed to introduce changes and additions to Art. 10 (Local taxes and fees) of the Tax Code of Ukraine regarding: 1) transfer of personal income tax paid by such entities to local taxes, as well as making other changes regarding the proportional distribution of funds from the payment of this tax between local budgets of different territorial communities; 2) improvement of the local tax-legal paradigm regarding the classification as local of those taxes and fees that are localized, that is, tied to a specific territory, etc.

The role and place of public associations in the structure of the mechanism of administrative and legal regulation of relations in the agrarian sector is studied. The expediency of legally enshrining the representative powers of local public associations to protect the interests of the subjects of the agrarian sector in the

process of organizational and economic cooperation in Ukraine is substantiated. The author's definition of the concept of rural community as an independent legal category and the addition of this definition to the categorical apparatus of the Law of Ukraine «On Public Associations» are proposed to ensure the growth of the level of social and political popularity of professional public associations in the countryside.

It is considered expedient to consolidate the status of public associations as independent subjects in the structure of the mechanism of administrative and legal regulation of the coordination of measures of state regional policy and relations in the agrarian sector of the economy of Ukraine. and outlined the main directions of their activity as professional public associations representing subjects of the agrarian sector.

Since there is no comprehensive sectoral legislative act in the domestic legal framework that would regulate the mutually beneficial relations of the subjects under study, as well as their joint actions regarding the development of rural areas, a draft resolution "On the Approval of the Regional Program" was developed and proposed for adoption by the Cabinet of Ministers of Ukraine involving the public in ensuring the development of subjects of the agrarian sector and rural areas" as a local regulatory act. The priority tasks of the Regional Program have been defined and the legal forms of interaction of local self-government bodies and public associations regarding the promotion of the development of agricultural sector entities have been outlined. It is proposed to create public associations of subjects of the agrarian sector (settlement, united territorial community, district, oblast) with the aim of implementing social, human rights, information, consultation, for its members-subjects of the agrarian sector of various organizational and legal forms .

A number of other scientifically based conclusions and proposals are provided, which are aimed at improving the legal regulation of socio-economic and managerial relations between subjects of the agrarian sector of various organizational and legal forms and forms of ownership and local self-government bodies. It is summarized that the successful regulatory consolidation of the

mechanism of administrative and legal regulation of local interaction between the studied subjects of social, economic and managerial relations, with the active support of professional public associations as representatives of civil society institutions, will ensure in our state the possibility of successful implementation of projects aimed at development regional infrastructure, improving the quality of life of the population, improving the state of the environment, ensuring stability and increasing the level of economic well-being of subjects of the agrarian sector, rural territorial communities, and the state of Ukraine as a whole.

Key words: administrative legal relations, executive power, decentralization, public association, local self-government, local budget, regulatory act, taxes and fees, public-private partnership, rural territorial community, rural infrastructure, agriculture, socio-economic relations , subject of the agricultural sector.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Іваненко М. М. Законодавче забезпечення публічно-приватного партнерства в сільській місцевості. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 3. С. 146–151. DOI: <https://doi.org/10.32850/sulj.2020.3.26>
2. Іваненко М. М. Сучасна адміністративно-правова парадигма місцевого оподаткування на території сільської громади. *Право і суспільство*. 2020. № 6-2. Ч. 1. С. 154–159. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.6.2.1.23>
3. Іваненко М. М. Адміністративно-правове регулювання діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів органами місцевого самоврядування. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія юридичні науки*. 2020. Вип. 11(33). С. 20–26. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2020-11-6460>
4. Іваненко М. М. Громадськість як самостійний суб'єкт у структурі механізму адміністративно-правового регулювання відносин в аграрному секторі економіки України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2021. № 52. С. 30–34. DOI: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2021.52.7>

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Іваненко М. М. Місцеві екологічні програми у системі правової охорони природних ресурсів від негативного впливу сільськогосподарської діяльності. *Система галузей права в умовах глобальних екологічних викликів: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 27 листопада 2020 р.)*. м. Київ, 2020. С. 86–92.
6. Іваненко М. М. Взаємовідносини сільської громади та малих сільськогосподарських виробників: адміністративно-правовий аспект. *Актуальні проблеми розвитку держави і права: історико-правовий дискурс:*

Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Ніжин, 4 грудня 2020 р.). м. Ніжин, 2020. С. 57–60.

7. Іваненко М. М., Курило В. І. Повноваження органів місцевого самоврядування щодо захисту прав суб'єктів господарювання. *Актуальні питання державотворення та захисту прав людини в Україні: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Хмельницький, 11 грудня 2020 р.). Хмельницький: Вид-во Хмельниц. ін-ту МАУП, 2021. Вип. 10. С. 79–84.

8. Еш О. М., Іваненко М. М. Правові засади діяльності громадських об'єднань в інтересах суб'єктів аграрного сектору. *Сучасні тенденції розвитку публічного та приватного права в Україні: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* (м. Київ, 23 березня 2021 р.). Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2021. С. 146–150.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	16
ВСТУП	17
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ОСНОВА ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ З ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	26
1.1 Характеристика взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування як адміністративно-правової категорії	26
1.2 Нормативно-правове регулювання взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування.....	42
1.3 Науково-теоретичні позиції правознавців щодо взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування.....	58
Висновки до 1 розділу.....	74
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ З ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	77
2.1. Поняття та структура механізму адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування.....	77
2.2 Правові форми та основні способи взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування.....	93
2.3 Особливості адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів аграрного сектору різних організаційно-правових форм з органами місцевого самоврядування.....	111
Висновки до 2 розділу.....	128
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ З ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	133

3.1 Формування механізму залучення суб'єктів аграрного сектору до реалізації органами місцевого самоврядування програм сталого розвитку сільських територіальних громад.....	133
3.2 Напрями удосконалення правовідносин місцевої податкової взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування.....	148
3.3 Правове забезпечення співробітництва суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування за сприяння громадських об'єднань.....	163
Висновки до 3 розділу.....	179
ВИСНОВКИ.....	183
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	189
ДОДАТКИ.....	211

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

БК України	– Бюджетний кодекс України
ВАТ	– відкрите акціонерне товариство
ВР України	– Верховна Рада України
ГК України	– Господарський кодекс України
ДПА України	– Державна податкова адміністрація України
ЄС	– Європейський Союз
ЗАТ	– закрите акціонерне товариство
ЗК України	– Земельний кодекс України
КМ України	– Кабінет Міністрів України
КСП	– колективне сільськогосподарське підприємство
Мінагрополітики	– Міністерство аграрної політики та продовольства України
Мінприроди	– Міністерство екології та природних ресурсів України
Мінпромполітики	– Міністерство промислової політики України
МіНАП	– Міністерство аграрної політики України
Мінфін	– Міністерство фінансів України
Мін'юст	– Міністерство юстиції України
ПДФО	– податок на доходи фізичних осіб
ПДВ	– податок на додану вартість
ПК України	– Податковий кодекс України
ПРООН	– Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй в Україні
СФГ	– селянське (фермерське) господарство
СВК	– сільськогосподарський виробничий кооператив
ТОВ	– товариство з обмеженою відповідальністю

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Формування за європейськими традиціями системи нормативно-правового регулювання суспільних відносин в Україні стало передумовою для розвитку процесів демократизації державного управління. Невід'ємним елементом таких перетворень у нашій державі стало визнання і гарантування за міжнародними стандартами місцевого самоврядування, яке сформувалося як правовий інститут із законодавчо закріпленим переліком прав, обов'язків та повноважень.

Державна соціально-економічна політика України попередніх десятиліть щодо розвитку сільських регіонів призвела до глибокої кризи села, що є не недопустимим для держави, яка володіє високим сільськогосподарським виробничим потенціалом та орієнтована на експорт сільськогосподарської продукції, а також у сільській місцевості якої основна частина населення зайнята у сільськогосподарському виробництві, яке виконує функцію продовольчого забезпечення держави.

Враховуючи надзвичайно високий потенціал аграрного сектору економіки України, суспільні процеси децентралізації влади в нашій державі та удосконалення правових засад реформування процесу розвитку сільських територій повинні стати одним з головних пріоритетів державного будівництва. Саме тому, вирішення питання формування ефективної нормативно-правової бази взаємовигідної співпраці суб'єктів аграрного сектору та органів місцевого самоврядування наразі є важливим завданням представників вітчизняної адміністративно-правової науки.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Теоретичну базу наукового дослідження склали наукові розробки основних засад правового регулювання суспільно-економічних та управлінських відносин таких вітчизняних вчених у галузі адміністративного та фінансового права як В. Б. Авер'янов, А. І. Берлач, Ю. П. Битяк, В. В. Галуцько, І. П. Голосніченко, С. Т. Гончарук, Т. О. Гуржій, А. М. Детюк, Г. С. Іванова, Т. О. Коломоєць,

О. В. Кузьменко, К.М. Куркова, І. Ю. Ломакіна, В. І. Курило,
М. П. Кучерявенко, В. В. Мушенюк, В.Ю. Оксін, О. В. Ракул,
А. А. Русецький, О. П. Світличний, С.В. Слюсаренко, Л.В. Сорока,
М. Ф. Стахурський, М. М Чабаненко та ін. Також у дисертації використано
наукові здобутки представників інших галузей права таких як О. Ф. Андрійко,
М. В. Кравчук, А. О. Пахомова, Д. С. Піддубна, А. М. Статівка,
Л. М. Шестопалова та ін., а також праці вчених у галузі, державного
управління, економіки, фінансів, таких як В. М. Анікеєнко, С. О. Жирко,
В. І. Кифяк, М. Ф. Кропивко, О. О. Сиченко, та ін.

Оскільки, у наукових працях, на нашу думку, недостатньо дослідженим залишається питання адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування, то автором здійснено комплексне дослідження проблем правозастосовної та організаційно-юрисдикційної діяльності держави щодо забезпечення та розвитку правовідносин зазначеної взаємодії.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження направлене на розвиток адміністративно-правових засад удосконалення взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування як представниками територіальних громад. Напрямок дослідження корелюється з Державною стратегією регіонального розвитку на 2021-2027 роки, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України 5 серпня 2020 р. № 695; Національною економічною стратегією на період до 2030 року, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179. Тема дисертації затверджена Вченою радою Вищого навчального закладу «Київський кооперативний інститут бізнесу і права» 26 жовтня 2020 року (протокол № 3).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу теоретичних розробок, положень галузевого законодавства, узагальнення правозастосовної практики, відповідного вітчизняного та зарубіжного досвіду запропонувати

концептуальний підхід до вирішення проблем застосування механізму адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів аграрного сектору та органів місцевого самоврядування як однієї із важливих складових процесів децентралізації управління в Україні, а також надати науково обгрунтовані пропозиції, спрямовані на удосконалення правового регулювання соціально-управлінських відносин у межах сільських регіонів.

Для досягнення поставленої мети вирішувалися такі *завдання*:

- для теоретичного удосконалення та поглиблення сфери дослідження, здійснити адміністративно-правову характеристику взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування;

- з метою удосконалення норм вітчизняного законодавства, виявити та систематизувати основні засоби нормативно-правового регулювання взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування;

- здійснити аналіз генези наукових поглядів та концептуальних підходів щодо праворозуміння суспільно-економічної необхідності взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування та визначити подальші перспективні напрями дослідження адміністративно-правового регулювання публічно-приватного партнерства на селі;

- охарактеризувати поняття та структуру адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування з метою виявлення недоліків та подальшого удосконалення системи адміністративного права;

- дослідити та систематизувати правові форми та основні способи взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування для виявлення засобів забезпечення економічного розвитку аграрного сектору та сільських територіальних громад;

- визначити особливості правового регулювання взаємодії суб'єктів аграрного сектору різних організаційно-правових форм з органами місцевого самоврядування для поглиблення розуміння напрямів удосконалення правовідносин суб'єктної індивідуалізації такої співпраці;

- розглянути перспективи нормативно-правового регулювання проблемних питань участі суб'єктів аграрного сектору в соціально-економічному розвитку сільських територій та громад;

- запропонувати шляхи удосконалення правового механізму місцевої податкової підтримки місцевими органами суб'єктів аграрного сектору;

- сформувати пропозиції щодо удосконалення механізму адміністративно-правового регулювання відносин співробітництва суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування за сприяння місцевих професійних громадських об'єднань.

Інформаційну та емпіричну основу роботи становлять результати наукових досліджень фахівців адміністративного та інших галузей права; норми міжнародних та національних нормативно-правових актів; узагальнена практика діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, державних контролюючих органів; юридичні періодичні видання; довідкові видання професійних громадських об'єднань; політико-правова публіцистика спеціалізованих аграрних видань; статистичні та інші матеріали, що відображають стан досліджуваної проблематики.

Об'єктом дослідження є суспільно-економічні та управлінські правовідносини, що виникають у процесі взаємодії суб'єктів аграрного сектору та органів місцевого самоврядування.

Предметом дослідження є адміністративно-правове регулювання взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. Зокрема, у роботі використані такі наукові методи: 1) діалектичний – при аналізі основних адміністративно-правових категорій дослідження (підрозділи 1.1; 2.1; 3.1); 2) історико-правовий – надав можливість дослідити у хронологічній послідовності особливості виникнення, формування та розвитку відносин взаємодії суб'єктів аграрного сектору та органів місцевого самоврядування (підрозділ 1.2), проаналізувати генезу наукової думки щодо особливостей

зазначеної взаємодії (підрозділ 1.3); 3) формально-логічний – дозволив зробити уточнення понятійно-категоріального апарату (підрозділи 1.3; 2.3; 3.1); 4) методи аналізу і порівняння були використані для дослідження правових форм, які властиві інституту адміністративно-правового регулювання відносин в аграрній сфері в їх єдності та взаємозв'язку (підрозділи 2.2; 2.3), а також було здійснено аналіз науково-інформаційної бази, який дозволив сформулювати авторську точку зору відносно місця та перспектив досліджуваних правовідносин у загальній системі адміністративного права (підрозділи 3.2; 3.3); 5) статистичний та 6) системний методи були застосовані під час узагальнення наукових, аналітичних, інформаційних матеріалів дослідження (підрозділи 3.1–3.3); також у роботі використані інші методи наукового пізнання.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших комплексних досліджень адміністративно-правових засад взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування в Україні з урахуванням оновленого муніципального законодавства. В дослідженні обгрунтовано низку наукових положень та висновків, запропонованих особисто автором. До найсуттєвіших здобутків, які виносяться на захист, відносяться:

вперше:

- запропоновано під механізмом адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування розуміти спільність складних матеріальних та процесуальних елементів, які мають правовий, соціально-економічний та організаційно-управлінський характер, і які, у своїй сукупності взаємопов'язаних адміністративно-правових засобів, способів і форм, за допомогою яких здійснюється регулювання спільної діяльності, дають змогу налагодити на регіональному рівні ефективну співпрацю територіальних громад з господарюючими суб'єктами у питаннях вирішення соціальних, економічних, екологічних та інших потреб сільських регіонів;

- запропоновано визначення поняття «ініціативна діяльність» господарюючих суб'єктів на території громади свого місцезнаходження як періодична чи систематична діяльність господарюючих суб'єктів (у т. ч. суб'єктів аграрного сектору) по фінансовому, матеріальному та іншому забезпеченню сільських громад території свого місцезнаходження, у межах самостійно визначених видатків, з метою досягнення соціально-економічних результатів розвитку таких територіальних громад;

- запропоновано визначення поняття «сільська громадськість» як соціально-активна частина членів сільської територіальної громади, які на добровільних засадах беруть участь у суспільно-політичному та економічному функціонуванні громади, чи згуртувалися навколо конкретних спільних інтересів своєї громади для спільного пошуку способів вирішення існуючих проблем.

удосконалено:

- понятійно-категоріальний апарат нормативно-правового регулювання взаємодії суб'єктів аграрного сектору та сільських територіальних громад, шляхом доповнення визначенням поняття «ініціативна діяльність» ст. 3 Закону України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року»;

- способи правового регулювання збільшення податкової бази місцевих бюджетів шляхом переведення ПДФО, що сплачується суб'єктами аграрного сектору, до місцевих податків та зарахування його до місцевих бюджетів у співвідношенні: 30% – за місцем проживання чи реєстрації платника податку; 70% – за місцезнаходженням податкового агента, про що внести зміни та доповнення до ст.ст. 9 та 10 Розділу 1, ст.ст. 162 та 168 Розділу IV, Розділу XII ПК України;

- норму ст. 27 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» про закріплення повноважень виконавчих органів сільських рад територіальних громад по пріоритетному розміщенню на договірних засадах замовлень на виробництво продукції, виконання робіт (послуг), необхідних

для територіальної громади у суб'єктів, які здійснюють виробничо-господарську діяльність на території громади та забезпечують (за власною ініціативою чи на договірних засадах) підвищення зайнятості членів сільської громади, впливають на зростання соціально-економічного рівня своїх громад та розвитку їх територій;

- проект Закону України «Про стимулювання розвитку агропромислового комплексу України» шляхом доповнення імперативної норми про створення громадського об'єднання суб'єктів аграрного сектору відповідного населеного пункту, об'єднаної територіальної громади, району, області, а також визначено напрями діяльності такого об'єднання.

дістали подальшого розвитку:

- позиція представників науки адміністративного права щодо віднесення до предмету свого регулювання відносин, у яких одним із учасників є орган місцевого самоврядування, що наділений державними владно-розпорядчими функціями по відношенню до іншого учасника відносин – суб'єкта аграрного сектору;

- міжгалузева наукова дискусія щодо векторів розвитку правовідносин публічно-приватного партнерства в сільських регіонах по забезпеченню місцевих бюджетів коштами, необхідними для виконання органами місцевого самоврядування покладених на них функцій соціально-економічного розвитку сільських територій;

- положення про необхідність здійснення адміністративно-правового регулювання взаємовідносин взаємодії господарюючих суб'єктів та територіальних громад у напрямі регіонального соціально-економічного розвитку за допомогою сукупності інструментів регулювання, підтримки та стимулювання такої взаємодії;

- положення щодо основних напрямів діяльності галузевого громадського об'єднання як представника суб'єктів аграрного сектору: розроблення проектів галузевих стратегій, програм та участь у їх реалізації; налагодження діалогу з органами влади, причетними до формування

державної політики в аграрному секторі; захисту прав аграріїв на регіональному, загальнодержавному та міжнародному рівнях тощо.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконане здобувачем самостійно. Усі висновки та положення, які сформульовані в дисертації та складають її наукову новизну, розроблені автором самостійно на основі власних досліджень. У співавторстві з Еш О.М. підготовлено матеріали науково-практичної конференції «Правові засади діяльності громадських об'єднань в інтересах суб'єктів аграрного сектору» (м. Київ, 23 березня 2021 р.) у вигляді тез доповіді, де автором виконано аналітичну частину, узагальнено висновки щодо правових засад діяльності громадських об'єднань в інтересах суб'єктів аграрного сектору. У співавторстві з Курило В.І. підготовлено матеріали науково-практичної конференції «Повноваження органів місцевого самоврядування щодо захисту прав суб'єктів господарювання» (м. Хмельницький, 11 грудня 2020 р.) у вигляді тез доповіді, де автором виконано аналітичну частину, узагальнено висновки в частині повноважень органів місцевого самоврядування щодо захисту прав суб'єктів господарювання. Усі інші публікації є результатом самостійної роботи автора.

Практичне значення отриманих результатів зумовлено тим, що викладені в дисертації висновки та пропозиції використовуються та можуть бути використані у:

– *науково-дослідній діяльності* – як основа подальших досліджень адміністративно-правових засад взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *у правотворчій діяльності* – для подальшого вдосконалення чинного законодавства України в частині взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування щодо забезпечення сталого розвитку сільської (селищної) територіальної громади (додаток Б до дисертації);

– *правозастосовній діяльності* – для поліпшення стану практичної реалізації встановлених законодавством заходів адміністративного,

бюджетного та податкового регулювання взаємовідносин між державою, суб'єктами аграрного сектору, органами місцевого самоврядування (акт впровадження приватного акціонерного товариства «Семенівський райагротехсервіс»);

– *освітньому процесі* – під час розроблення та викладання навчальної дисципліни «Адміністративне право та процес: доктринальні та практичні проблеми» (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права).

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки розробки проблеми в цілому, окремі її аспекти, одержані узагальнення та висновки оприлюднені на чотирьох міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема таких: «Система галузей права в умовах глобальних екологічних викликів» (м. Київ, 27 листопада 2020 р.); «Актуальні проблеми розвитку держави і права: історико-правовий дискурс» (м. Ніжин, 4 грудня 2020 р.); «Актуальні питання державотворення та захисту прав людини в Україні» (м. Хмельницький, 11 грудня 2020 р.); «Сучасні тенденції розвитку публічного та приватного права в Україні» (м. Київ, 23 березня 2021 р.).

Публікації. Основні положення дисертації викладено у восьми наукових працях, з яких чотирі наукові статті опубліковано у фахових виданнях України з юридичних наук, а також чотири тези наукових доповідей оприлюднених на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається із вступу, трьох розділів, що поєднують дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 224 сторінки, список використаних джерел складається із 196 найменувань та займає 22 сторінки, додатки містяться на 14 сторінках.

РОЗДІЛ 1.
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ОСНОВА ВЗАЄМОДІЇ
СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ З ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ

1.1. Характеристика взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування як адміністративно-правової категорії

Основною метою діяльності будь-якої держави є забезпечення національних інтересів, дотримання прав і свобод людини (громадянина), шляхом здійснення безпосереднього народовладдя, або через органи державної влади та місцевого самоврядування, які забезпечують досягнення тієї чи іншої конкретної мети. Органи держави та місцевого самоврядування здійснюють адміністративне регулювання відносин у бюджетній, податковій, грошово-кредитній, структурно-галузевій та інших сферах, учасниками яких є і господарські суб'єкти різних галузей економіки. Зазначені відносини регулюються нормами різних галузей права: цивільного, господарського, фінансового тощо. Проте, лише адміністративне право, з належним йому широким арсеналом правових засобів, найбільш повно врегульовує увесь спектр визначених взаємовідносин.

Спираючись на позицію таких науковців-адміністративістів як В. Галуцько, С. Стеценко, П. Діхтієвський, О. Кузьменко зазначимо, що публічне адміністрування в різних галузях економіки України реалізується, виходячи з ознаки єдності мети його здійснення та забезпечення стратегічних пріоритетів розвитку та структурних змін економіки країни. Також забезпечується стимулювання розвитку окремих галузей, зокрема – аграрного сектору власної економіки в частині: виробництва, переробки, зберігання, реалізації сільськогосподарської продукції, забезпечення сфер соціально-економічного розвитку сільських територій (аграрне мале підприємництво та

соціальна інфраструктура села); бюджетної підтримки, інвестування, оподаткування, страхування, ціноутворення тощо [7, с. 340].

Під адміністративно-правовими відносинами в аграрному секторі відомий вітчизняний науковець, професор В. І. Курило пропонує розуміти «врегульовані нормами адміністративного права суспільні відносини в цій галузі у вигляді стійких правових зв'язків між їх сторонами (суб'єктами), що виникають у процесі реалізації ними суб'єктивних прав та обов'язків на підставі приписів адміністративно-правових норм, якими встановлені і гарантовані [60, с. 147–148].

Інший науковець Г. С. Іванова характеризує адміністративно-правове регулювання АПК як «цілеспрямований вплив правовими засобами, належними формами та методами уповноважених органів державної влади й органів місцевого самоврядування на виробництво, переробку і збут сільгосппродукції, сировини і продовольства, а також на виробничо-технічне, наукове й кадрове забезпечення продовольчої безпеки і підвищення рівня рентабельності агропромислового виробництва продовольства» [47, с. 122].

Аналіз ряду наукових позицій дає підстави зазначити, що формування сучасної, соціально орієнтованої ринкової економіки в Україні супроводжується поглибленням процесів децентралізації влади з подальшою демократизацією та єдністю соціальних і виробничих відносин. Для продовольчого і ресурсного забезпечення населення нашої держави, для аграрного сектору нарзі вбачається необхідним створення нових механізмів місцевого адміністративно-правового регулювання ринків продукції сільського господарства та організаційних форм і методів здійснення аграрно-виробничої підприємницької діяльності в сільській місцевості.

Належність відносин взаємодії суб'єктів аграрного сектору та органів місцевого самоврядування до предмету правового регулювання таких відносин засобами адміністративного права доводить В. І. Курило, який зазначає, що «суспільні відносини, одним із суб'єктів яких виступає державний орган, орган місцевого самоврядування або громадська

організація, наділені владно-розпорядчими державними функціями по відношенню до іншого суб'єкта цих правовідносин, не залежно від галузевої, функціональної чи територіальної сфери (такі, що виникають у аграрному секторі), підставно необхідно віднести до предмету адміністративного права. Будь-які інші організаційно-управлінські відносини, що виникають у аграрній сфері, одним із суб'єктів яких не виступають зазначені вище суб'єкти права, або у них присутні самоврядування і демократія, підставно відносити до предмету аграрного права» [60, с. 336].

Також В. І. Курило, досліджуючи адміністративні правовідносини в аграрному секторі, звернув увагу на роль органів місцевого самоврядування в таких взаємовідносинах. Зокрема, науковець, пропонуючи ввести у теорію адміністративного права категорію «адміністративний правочин», характеризує його як документально оформлені взаємні правомірні дії фізичних (юридичних) осіб та органів місцевого самоврядування, або односторонні правомірні дії управомоченої сторони (органу місцевого самоврядування чи його посадових осіб), що ведуть до виникнення, зміни чи припинення адміністративних прав і обов'язків у конкретно визначеної особи (осіб) [60, с. 147–148].

Оскільки органи місцевого самоврядування за законодавством України наділені владно-розпорядчими державними функціями, тобто сприяють органам державної влади у реалізації державної політики в аграрному секторі, то нами підтримується існуюча наукова позиція про необхідність дослідження такої політики адміністративно-правовими засобами, що сприятиме розширенню меж трактування усталеної в аграрному праві дефініції «державна аграрна політика», яка визначається як «стратегічно зорієнтовані і здійснювані політично-правові, соціально-економічні, організаційно-управлінські заходи щодо сільського господарства та інших типів аграрних і земельних відносин» [4, с. 127].

Аргументуючи зазначену вище авторську позицію слід прислухатися до наукової думки про те, що «з 1993 р. в нормативних документах

застосовується словосполучення «аграрний сектор», який у «чистому вигляді» як виробнича галузь, не включає в себе соціальну інфраструктуру, проте між ними існують спільні визначальні ознаки, якими насамперед є спільність соціально-трудова інтересів, оскільки сільське населення зацікавлене у розвитку і сільськогосподарського виробництва, і соціальної інфраструктури сільської місцевості» [68, с. 91].

Отже, реалізація державної політики в аграрному секторі являє собою діяльність «усіх учасників аграрно-виробничої господарської діяльності, незалежно організаційно-правової форми та форми власності, які виробляють сільськогосподарську продукцію, переробні та агросервісні підприємства, торговельні організації та пов'язані з ними обслуговуючі підприємства, а також організації, що здійснюють розробку та реалізацію державної аграрної політики» [60, с. 121]. Тобто, таку розробку здійснюють органи державної законодавчої влади, а реалізацію – органи державної виконавчої влади спільно з органами місцевого самоврядування, а також недержавними (громадськими) організаціями та іншими суб'єктами суспільних відносин.

Надавши загальне науково-теоретичне обґрунтування доцільності дослідження основних засад державної політики в аграрному секторі засобами адміністративного права та охарактеризувавши основні адміністративно-правові категорії дослідження, звернемо увагу існуючі нормативно-правові засади взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування.

Дослідження такої взаємодії доцільно розпочати з аналізу того факту, що в період завершального етапу здобуття Україною своєї незалежності, 17 жовтня 1990 р. законодавчим органом було прийнято нормативно-правовий акт регулювання розвитку села – Закон України «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві», норми якого містять вказівки щодо умов, сутності та обсягів розвитку агропромислового комплексу у поєднанні з пріоритетами розвитку

соціальної сфери села та сприянню соціальної захищеності сільського населення [148].

Досягнення зазначених вище результатів розвитку аграрного сектору та соціальної сфери села передбачалося шляхом підготовки та виконання державних, галузевих та регіональних програм соціально-економічного розвитку, які сприяли укріпленню показників ринкового функціонування економіки України та визначенню стратегічних напрямів подальшого розвитку аграрного сектору у його тісній взаємодії з сільським середовищем. Зазначені ідеї в подальшому закріпилися у організаційно-управлінській доктрині реалізації державної політики розвитку села.

Зокрема, в Указі Президента України від 20 грудня 2000 р. №1356/2000 «Про основні засади розвитку соціальної сфери села» знайшло продовження подальше адміністративно-правове урегулювання відносин покращення організації забезпечення сільського населення в умовах формування та удосконалення різних форм приватновласницької діяльності в аграрному секторі для виходу національної економіки з кризи [143].

У подальшому, Законом України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» від 18 жовтня 2005 р. державою визначалося як необхідне – забезпечення правових, організаційних і економічних заходів, спрямованих на підвищення функціонування аграрного сектору, розв'язання соціальних проблем сільського населення та забезпечення комплексного і сталого розвитку сільських територій [142].

Реалізація основних напрямів державної політики створення сприятливих умов для комплексного розвитку сільських територій, розв'язання соціальних проблем села, розвитку аграрного сектору, забезпечення продовольчої безпеки країни, збереження селянства як носія української ідентичності, культури і духовності, усе це передбачалося Концепцією Комплексної програми розвитку українського села від 21 грудня 2005 р. №536-р [176].

Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. №1158 була спрямована на: 1) забезпечення життєздатності сільського господарства, його конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринку; 2) гарантування продовольчої безпеки країни; 3) збереження селянства як носія української ідентичності тощо [176].

Зазначені нами та інші нормативно-правові акти містять норми про адміністративно-правове регулювання відносин у аграрному секторі спільно з забезпеченням правового регулювання сільських територій. Виходячи з цього, на нашу думку, маючи значні законодавчі повноваження в умовах децентралізації, органи державної влади різних рівнів повинні відходити від невластивих їм в ринковій економіці функцій адміністративного регулювання та безпосереднього матеріально-технічного забезпечення суб'єктів аграрного сектору. Вони повинні створювати необхідну нормативно-правову базу для розвитку виробничих аграрно-господарських відносин поряд із розвитком соціальної сфери села та захистом довкілля від різних негативних антропогенних проявів тощо.

Отже, адміністративно-правове регулювання відносин в аграрному секторі (як спосіб реалізації державної політики) має забезпечувати гарантування продовольчої безпеки країни, зростання продуктивності сільського господарства та вирівнювання доходів селян до рівня середніх в економіці країни. Така державна політика має спрямовуватись на створення умов і середовища ефективної роботи суб'єктів сільськогосподарського виробництва усіх форм власності щодо: вирішення фінансово-кредитних питань; усунення цінового диспаритету; формування податкової політики; розвитку системи лізингу і страхування тощо.

На нашу думку, досягненню зазначених вище результатів, зокрема, забезпеченню органами місцевого самоврядування розвитку соціальної сфери села, може сприяти розробка системи адміністративно-правового регулювання відносин сільського господарства з територіальними громадами.

Наразі назріла потреба сформуванню такого адміністративно-правового механізму розвитку аграрного сектору, за якого сільське господарство, переробні та агросервісні підприємства, та територіальні громади однаковою мірою мали б зацікавленість до об'єднання зусиль щодо організації заходів соціально-економічного розвитку сільського буття, поглиблення та скоординованого господарських та економічних зв'язків у сільських регіонах. Тобто, мова йде про законодавче затвердження засад сільськогосподарської виробничої та соціально-територіальної інтеграції.

Органи місцевого самоврядування територіальних громад мають відігравати більш важливу роль у становленні суб'єктів аграрного сектору своєї території, використовуючи досвід інших країн, де такий вплив не є чимось абстрактним і символічним, а визначає низку конкретних дій, спрямованих на підтримку, головним чином фінансово-кредитну, власного товаровиробника, сприяючи гарантуванню цін на основні види рослинницької і тваринницької продукції та різні види послуг.

Для подолання в Україні низького рівня прибутковості суб'єктів аграрного сектору, необхідний перехід до нового курсу стабілізації та прискореного відновлення і розвитку партнерських відносин з органами місцевого самоврядування територіальних громад. Управління соціально-економічними процесами на місцях, зможе забезпечити досягнення зазначеної вище мети, при умові чіткого врахування власних ресурсів та історичного досвіду, пропускаючи досягнення світової аграрної економіки через призму регіональних особливостей та інтересів. Вагомі результати розвитку аграрного сектору можуть бути забезпечені при оптимальному співвідношенні державного та місцевого управління.

У період становлення та закріплення основних засад ринкової економіки, коли система формується або змінюється, форми і методи взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами державної влади та місцевого самоврядування, на нашу думку, мають базуватися на тих адміністративно-правових механізмах, які довели свою результативність у минулому

(бюджетна підтримка, податкові пільги, спеціальні режими оподаткування тощо). Однак, міжнародний досвід адміністративно-правового регулювання суспільно-економічних відносин та стан економіки нашої країни та її аграрного сектору унаочнює необхідність поступового введення та освоєння нових організаційно-управлінських відносин та формування підстав для їхнього застосування.

Наразі в Україні удосконалення адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів аграрного сектору та органів місцевого самоврядування повинно базуватися не лише на принципах забезпечення корпоративних інтересів, а й враховувати галузево-територіальні (соціальні, екологічні, інвестиційні) інтереси. З метою обґрунтування наукової авторської позиції щодо нагальної необхідності розроблення та запровадження удосконалених заходів адміністративно-правової співпраці зазначених вище учасників місцевих управлінсько-економічних відносин, необхідно розглянути як особливості сучасного сільськогосподарського виробництва так і окремі особливості управління галуззю.

Отже, зазначимо, що розвиток сільського господарства має специфічні природні та соціально-економічні особливості, які відрізняють його з-поміж інших галузей економіки, а тому зумовлюють специфіку його адміністративно-правового регулювання як на загальнодержавному так і на місцевому рівні. Крім того, правові засади регулювання відносин функціонування і розвитку даної галузі економіки протягом останніх десятиліть постійно трансформувалася під впливом таких основних соціально-політичних факторів: перехід від планової до ринкової економіки; реформування організаційно-правової форми сільськогосподарських структур; панування диспаритету цін на промислові засоби виробництва і аграрну продукцію; порушення системи матеріально-технічного, агрохімічного та інших видів обслуговування тощо.

Беручи за основу позиції таких вітчизняних учених: правників – В. І. Курила та В. В. Мушенка [65; 69; 87; 89; 90], економістів –

В. К Збарського та В. І. Мацибори [35] щодо характеристики особливостей аграрного виробництва, надамо узагальнене авторське бачення специфіки сучасного розвитку аграрного сектору.

1. Суб'єкти сільськогосподарського виробництва функціонують за різними організаційно-правовими формами (господарські товариства, приватні підприємства, виробничі кооперативи, фермерські господарства, особисті селянські господарства тощо), що визначає специфічні особливості їхніх взаємовідносин з органами управління.

2. Головним економічним базисом у процесі сільськогосподарського товаровиробництва є землі, які необхідно не тільки зберігати, а й постійно поліпшувати, знижуючи негативний антропогенний вплив на зазначений та інші види природних ресурсів.

3. Процес відтворення в сільському господарстві тісно пов'язаний з природним процесом, що формує особливі вимоги до процесу виробництва продукції, ускладнює його, а також зумовлює застосування різних технологій, нестандартних предметів праці, машин, механізмів тощо.

4. Сезонний характер сільськогосподарського виробництва зумовлює нерівномірність використання робочої сили, машин і знарядь, одержання продукції та надходження коштів від її реалізації.

5. Сільськогосподарське виробництво просторово розосереджене, що спричинює великі обсяги внутрішньогосподарських перевезень вантажів, а також витрат енергетичних ресурсів і засобів виробництва.

6. Збільшення обсягів сільськогосподарської продукції залежить не тільки від ефективності промислових засобів виробництва, а й від продуктивності засобів, відтворених у галузі.

7. Вироблена сільськогосподарська продукція не може бути повністю товарною, тобто реалізовуватися у повному обсязі, тому аграрним суб'єктам необхідно мати спеціалізовані приміщення і сховища для зберігання виробничих запасів [35; 65; 69; 87; 89; 90].

Здійснений аналіз специфіки сільськогосподарського виробництва дає підстави зазначити, що перспективою розвитку суб'єктів аграрного сектору в таких умовах є здійснення адміністративно-правового удосконалення їх взаємодії з органами місцевого самоврядування, зокрема для узгодження інтересів сільського населення як членів громад, на території яких здійснюється сільськогосподарська діяльність.

Зазначимо, що права людини в нашій державі гарантовані Конституцією. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Забезпечення прав і свобод людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Також, «єдиним джерелом влади в Україні є народ, який здійснює владу як безпосередньо, так і зокрема, через органи місцевого самоврядування (ч. 2 ст. 5) [53]. У Конституції України, конкретизовано порядок реалізації права місцевого самоврядування та визначено суб'єктний склад його органів: «місцеве самоврядування здійснюється територіальною громадою в порядку, встановленому законом, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування: сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи» (ст. 140) [53].

Відповідно до Конституції України, ГК України регулює управлінські (адміністративні) відносини органів місцевого самоврядування з суб'єктами господарювання, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (обсяг прав та обов'язків), (п. 1, п. 2 ст. 55) [22].

Рішенням Конституційного Суду України у справі № 1-16/2002 № 12 рп/2002 від 18 червня 2002 р. підтверджено, що «місцеве самоврядування є правом територіальної громади вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України» [168]. Тобто, органи місцевого самоврядування (сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи) мають організаційно-правові повноваження щодо забезпечення виконання прав та контролю за виконанням обов'язків суб'єктами господарювання. Здійснимо деталізацію таких повноважень

шляхом подальшого аналізу норм Конституції України [53] та Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР [136].

Отже, повноваження територіальних громади села (селища) безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування щодо зареєстрованих чи здійснюючих свою діяльність у межах юрисдикції певної громади суб'єктів господарювання визначені в Конституції України: 1) затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку і контроль за їх виконанням; бюджетів відповідних адміністративно-територіальних одиниць і контроль за їх виконанням; встановлення місцевих податків і зборів відповідно до закону; отримання окремих повноважень органів виконавчої влади (ст. 143); 2) в межах повноважень, визначених законом, приймають рішення, які є обов'язковими до виконання на відповідній території (ст. 144) [53].

Базовим нормативно-правовим актом, який містить перелік повноважень органів місцевого самоврядування щодо регулювання та захисту прав суб'єктів господарювання є Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», який відповідно до Конституції України визначає систему та гарантії місцевого самоврядування в Україні, засади організації та діяльності, правового статусу і відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування [136].

Скориставшись Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, зазначимо, що на кожному рівні адміністративно-територіального устрою функціонують відповідні органи місцевого самоврядування та органи виконавчої влади та запропонуємо структуру таких органів: 1) на базовому рівні – сільська, селищна, міська ради та їх виконавчі органи, представництва (представники) окремих органів виконавчої влади; 2) на районному рівні – районні ради та їх виконавчі органи, райдержадміністрації, територіальні органи центральних органів виконавчої влади; на регіональному рівні – Рада міністрів Автономної Республіки Крим,

обласні ради та їх виконавчі органи, облдержадміністрації, Київська та Севастопольська міські ради та їх виконавчі органи, Київська та Севастопольська міські держадміністрації, територіальні органи центральних органів виконавчої влади [157].

Досить важливим у контексті адміністративно-правового регулювання досліджуваної взаємодії є аналіз повноважень органів місцевого самоврядування щодо захисту прав суб'єктів господарювання. Зокрема, аналіз ст. 18 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» дає можливість визначити, що відносини органів місцевого самоврядування з підприємствами, установами та організаціями, що не перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад врегульовані наступним чином: 1) будуються на договірній і податковій основі та на засадах підконтрольності у межах повноважень, наданих органам місцевого самоврядування законом (п. 1); 2) з питань, віднесених до відання органів місцевого самоврядування, на їх вимогу підприємства, установи та організації, надають відповідну інформацію (п. 2); 3) органи місцевого самоврядування можуть виступати з ініціативою щодо перевірок, організувати їх проведення (п. 3) [136].

Аналіз норм Конституції України та Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» дає підстави для конкретизації прав усіх суб'єктів господарювання (в т. ч. сільськогосподарських), гарантії захисту яких повинні здійснюватися органами місцевого самоврядування: 1) на участь у створенні, обговоренні та сприянні реалізації програм соціально-економічного та культурного розвитку того населеного пункту чи регіону, в якому здійснює свою господарську діяльність відповідний суб'єкт чи проживають його наймані працівники; 2) на участь у обговоренні та сприянні виконання бюджетів відповідних адміністративно-територіальних одиниць; 3) на звернення з обґрунтуванням про встановлення адекватних ставок місцевих податків і зборів, а також отримання по них податкових пільг чи інших преференцій (повне чи часткове звільнення від сплати); 4) на отримання відстрочення чи розстрочення сплати місцевих податків чи зборів на

взаємовигідній договірній основі з можливостями контролю виконання договірних зобов'язань обома сторонами; 5) на не розповсюдження наданої інформації про показники фінансово-господарського стану та іншої конфіденційної інформації; 6) право на правомірне здійснення перевірок у контексті контролю за додержанням законодавства зайнятість населення.

Слід узагальнити, що утвердження суспільного господарського порядку в економічній системі України неможливе без активної нормотворчої, управлінської та контрольної діяльності органів місцевого самоврядування. Правомірна діяльність таких органів щодо виявлення, у межах своєї законодавчої компетенції, порушень норм чинного законодавства України сприятиме захисту інтересів добросовісних суб'єктів господарювання, оскільки припинятиме вчинення правопорушень недобросовісними суб'єктами.

Повністю погоджуючись із існуючою науковою позицією про те, що «стратегія держави вимагає змін у сфері фінансів, які повинні бути орієнтовані на регіон, адже ринкова економіка вимагає суттєвого збільшення використання фінансових ресурсів на території їх створення» [190, с. 50], зазначимо, що для суб'єктів аграрного сектору повинно активно реалізовуватися право на місцеву бюджетну підтримку та пільгове оподаткування (зокрема, місцевими податками і зборами). Поряд із зміцненням фінансової основи розвитку територіальних громад, органи місцевого самоврядування повинні забезпечувати комплекс прав суб'єктів аграрного господарювання для формування у межах громади сприятливого промислового, інформаційного, інвестиційного тощо середовища, яке, у свою чергу, активно сприятиме соціально-економічному розвитку такої громади.

Досліджуючи дану проблему, на нашу думку, доцільним є звернення до міжнародного досвіду правового регулювання зазначеного типу відносин. Зокрема, у преамбулі Європейської хартії місцевого самоврядування обґрунтовано та закріплено позицію про виключну роль адміністративно-правових механізмів регулювання суспільно-економічних відносин саме

органами місцевого самоврядування: 1) одним з методів досягнення цієї мети є укладання угод в адміністративній галузі; 2) є однією з головних підвалин будь-якого демократичного режиму; 3) право громадян на участь в управлінні безпосередньо може здійснюватися саме на місцевому рівні; 4) існування таких органів, наділених реальними повноваженнями, може забезпечити ефективно і близьке до громадянина управління; 5) створені на демократичній основі, уповноважені приймати рішення, мають широку автономію щодо своїх повноважень та шляхи і засоби здійснення цих повноважень, а також ресурси, необхідні для їх виконання [37].

Позиція про необхідність налагодження взаємовідносин суб'єктів аграрного сектору та органів місцевого самоврядування в сучасних ринкових умовах знаходить підтримку і в сучасній науці. Зокрема В. І. Кифяк зазначає, що така співпраця повинна позитивно впливати на «внутрішню структуру організації діяльності аграрного сектору у процесі обміну ресурсами та результатами їх переробки, неможливий без належної взаємодії суб'єктів аграрних відносин» [49, с. 20].

Авторську позицію також поділяє Л. Л. Приходченко, який зазначає, що адміністративно-правове регулювання зазначених взаємовідносин має спиратися, насамперед, на створення належного механізму секторального розвитку як сукупності правових інструментів регулювання, підтримки та стимулювання взаємодії суб'єктів аграрного сектору та територіальних громад, об'єднаних спільною метою, принципами, методами, спрямованими на реалізацію функціональної ролі цього важливого сектора економіки в своєму регіоні. Головна передумова досягнення мети співпраці полягає у створенні адміністративно-правового механізму узгодження інтересів органів місцевої влади з інтересами жителів відповідного сільського регіону, що сприятиме «максимальній мобілізації соціального та людського ресурсу для формування довгострокової стратегії розвитку агропродовольчої системи України» [108, с. 40].

Сутністю правової та доктринальної позиції є те, що здійснюючи підприємницьку діяльність у аграрному секторі, суб'єкти такої діяльності повинні бути зацікавлені у фінансово-матеріальній співпраці з органами місцевого самоврядування. Головною ціллю формування адміністративно-правового механізму такої співпраці повинна стати солідарна зацікавленість та взаємна субсидіарність при досягненні спільних пріоритетів та забезпеченні належного соціально-економічного розвитку відповідного сільського регіону. Тобто, фінансова та матеріальна взаємодія зазначених суб'єктів повинна здійснюватися на взаємовигідних умовах, спрямовуватися на вирішення проблем відповідного сільського регіону. Проте, основними деструктивними моментами, що перешкоджають формуванню сприятливого середовища для взаємодії у місцевих владно-аграрних відносинах є відсутність дієвого механізму державного законодавчого регулювання реалізації завдань спільного суспільно-економічного розвитку сільських регіонів на засадах взаємозалежності.

Ще однією проблемою, що не сприяє розвитку досліджуваної взаємодії є той факт, що сучасне правове забезпечення зменшення рівня централізованого характеру адміністративного управління розвитком аграрного сектору на рівні центральних органів виконавчої влади не має перспективи до демократизації та лібералізації такого типу відносин. Зазначені органи в аграрному секторі повинні здійснювати регулятивні функції не директивним, а непрямим шляхом – через заходи, які відповідають певним умовам цінового, кредитового, податкового й іншого економіко-правового регулювання. Однак у реаліях сьогодення «практичні рішення міністерств і їх регіональних органів залишаються жорстко централізованими» [8, с. 100].

З цього приводу В. В. Мушенко зазначав, що 1) «державна політика в аграрному секторі є комплексом вироблення та узгодження основними політичними суб'єктами суспільства системи цілей та забезпечення їх досягнення органами державної законодавчої і виконавчої влади...» [90, с. 56];

2) «адміністративно-правова складова державного управління повинна формуватися лише у контексті забезпечення ефективного регулювання комплексу економічно, технологічно і організаційно взаємозв'язаних сільськогосподарських напрямів діяльності, які утворюють збалансовану та структурно завершену систему» [92, с. 20].

Отже, за роки незалежності в сільській місцевості України здійснено трансформацію соціально-економічного устрою, перебудовано земельні та майнові відносини, створено суб'єкти аграрного сектору різної організаційно-правової форми ринкового спрямування на основі приватної власності на землю, індивідуальної, сімейної та колективної форм організації праці. Аграрний сектор сформувався як центр економічної активності та соціальної активності на території сільської громади.

Проте економіка держави дедалі менше повертається до проблем села, незважаючи на те, що метою реалізації державної політики в аграрному секторі є виведення сільського господарства на рівень розвинених аграрних країн світу та відродження та поглиблення «набутого українським селянством досвіду господарювання на землі, його найкращі хліборобські здобутки й традиції, закласти основи входження України в світовий продовольчий ринок як однієї з провідних аграрних держав» [100, с. 222].

З метою уникнення необґрунтованого руйнування усталених державних адміністративних відносин, які можуть призвести до зниження ефективності від дії адміністративно-правових механізмів взаємодії між суб'єктами аграрного сектору та суспільством необхідним є законодавче забезпечення зосередження в органів місцевого самоврядування механізмів управління та підтримки малих та середніх суб'єктів аграрного сектору як основних суб'єктів зміцнення соціально-економічної та політичної стабільності села за рахунок активної взаємодії та співпраці з органами місцевого самоврядування територіальних громад.

1.2. Нормативно-правове регулювання взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування

Здійснюючи дослідження державного регулювання взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування, як системи адміністративно-правових відносин, необхідно, у межах даного підрозділу дисертації, звернути увагу на те, що адміністративне право як галузь права сформувалося як система великої кількості правових норм, які значно різняться цільовим призначенням, змістом, способами та засобами впливу на регульовані ними багатоманітні відносини суспільно-економічного розвитку.

Теоретико-правове врегулювання зазначених відносин в Україні, у першу чергу, здійснюється джерелами адміністративного права, які являють собою «засіб зовнішнього оформлення адміністративно-правових норм, який засвідчує їх державну загальнообов'язковість (засоби, форми вираження й закріплення публічної волі)» [6, с. 124].

У межах даного дослідження із усієї системи джерел адміністративного права, нами проаналізовано національні джерела – Конституцію України [53], інші основні закони України та підзаконні нормативно-правові акти [109; 115; 116; 118; 123–127; 130; 131; 136; 142; 144–148], які містять норми, що регулюють суспільні відносини, суб'єктами яких є органи місцевого самоврядування, наділені владно-розпорядчими державними функціями по відношенню до суб'єктів аграрного сектору чи інших суб'єктів сільських соціально-територіальних, природоресурсних, екологічних, інфраструктурних та інших правовідносин, які віднесені до предмету адміністративного права.

Зазначений законодавчий блок закріплює концептуальні засади не лише державно-правового стимулювання сільськогосподарського виробництва, а й досліджуваної автором проблематики місцевого регулювання відносин у аграрній сфері, зокрема, визначає адміністративно-правові засади взаємодії різних суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування.

Дещо порушуючи хронологію прийняття окремих нормативно-правових актів та набрання ними чинності, на нашу думку, доцільно провести аналіз базових актів, що регулюють основні положення досліджуваної проблематики: 1) повноваження органів місцевого самоврядування щодо контролю за діяльністю суб'єктів аграрного сектору; 2) основні засади партнерських взаємовідносин у царині забезпечення організаційних, господарських, фінансових, екологічних та інших інтересів держави та територіальних громад.

Дане дослідження доцільно розпочати з характеристики Конституції України, яка визначає, що народ здійснює владу через органи місцевого самоврядування (абз. 2 ст. 5) та деталізовано механізм реалізації такої влади, яка визначається як право самостійного вирішення територіальною громадою питань, які вважаються питаннями місцевого значення та здійснюється таке вирішення через органи місцевого самоврядування: сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи. Крім того, спільні інтереси територіальних громад (сіл, селищ, міст) представляють районні та обласні ради як конституційно визначені органи місцевого самоврядування (ст. 140) [53].

Звернувши увагу на закріплені Конституцією України безпосередні норми про організацію та здійснення управлінських повноважень, розглянемо засади матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування, наповнення якої є «рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад» (ст. 142) [53].

Повноваження територіальних громад визначені ст. 143 Конституції України, якою надано громадам сіл, селищ (самостійно чи за допомогою сформованих самоврядних органів місцевого самоврядування) право затверджувати програмні документи щодо економічного, культурного, соціального тощо розвитку. Бюджетні повноваження адміністративно-територіальних утворень полягають у затвердженні власних бюджетів,

контролю за їх виконанням, а також формування джерел наповнення власних бюджетів шляхом визначення ставок місцевих податків, зборів та неподаткових обов'язкових платежів відповідно до норм чинного законодавства. Також територіальні громади мають законодавчі повноваження щодо утворення, реорганізації та ліквідації комунальних підприємств та контролю за діяльністю таких підприємств; вирішують ряд інших місцевих питань [53].

На завершення аналізу Конституції України у спектрі досліджуваної проблематики нормативно-правового регулювання взаємовідносин суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування, слід зазначити, що останні приймають рішення, які «є обов'язковими до виконання на відповідній території» (ст. 144) [53].

Здійснивши аналіз конституційних повноважень органів місцевого самоврядування зазначимо, що надані таким органам повноваження є достатніми для забезпечення підтримки суб'єктів аграрного сектору на місцевому рівні та організації різнопланової співпраці між управлінськими та господарюючими суб'єктами.

У міжнародних нормативно-правових актах адміністративного права, зокрема, Європейській хартії місцевого самоврядування, вказано, що визначаються конституцією або законом головні повноваження і функції органів місцевого самоврядування, які в межах закону мають повне право вільно вирішувати питання, яке не вилучене зі сфери їхньої компетенції і вирішення якого не доручене жодному іншому органу (п. 1, п. 2 ст. 4) [37].

Виходячи з основних завдань нашого дослідження, доцільно також проаналізувати Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР [136] та охарактеризувати перелік законодавчих повноважень органів місцевого самоврядування, що регулюють взаємодію із суб'єктами аграрного сектору.

Отже, у статті 2 зазначеного вище Закону міститься таке ж визначення дефініції «місцеве самоврядування в Україні» як і в Конституції України [53].

Проте визначення закону, на нашу думку, підсилено тим, що «це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади ...» [136]. Тобто, держава гарантує (на законодавчому рівні), забезпечує та охороняє вирішення комплексу усіх питань місцевого значення та акцентує увагу громади на реальності та необхідності використання повноважень повністю, а також можливостей місцевого самоуправління для формування соціально-економічного середовища існування та розвитку своїх громадян.

В Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначено ряд принципів здійснення самоврядування, серед яких – принципи «правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності в межах повноважень, визначених законами та державної підтримки та гарантії місцевого самоврядування» (ст. 4) [136].

Надамо аналіз законодавчо закріплених норм (п.п. 1–3, ст. 18 Закону), що визначають порядок взаємовідносин органів місцевого самоврядування з безпосередньо не підпорядкованими ним юридичними та фізичними особами, що мають місцезнаходження в межах відповідних територіальних громад. Такі взаємовідносини, відбуваються «на засадах підконтрольності, підзвітності та надання необхідної інформації, ініціювання організації та проведення перевірок у межах бюджетно-податкового регулювання та при вирішенні інших питань» [136].

Звернувши увагу на основні повноваження органів місцевого самоврядування (сільських, селищних рад), охарактеризуємо напрями їх взаємодії з суб'єктами аграрного сектору, шляхом аналізу ст. 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»: 1) затвердження програм розвитку з різних питань місцевого самоврядування (п. 22); 2) формування, затвердження, внесення змін, затвердження звіту про виконання місцевого бюджету (п. 23); 3) у відповідності до ПК України, встановлення місцевих податків і зборів, визначення по них ставок, податкових пільг та інших видів звільнень (п. 24, п. 28, п. 35); 4) утворення та формування цільових фондів,

затвердження положень про них (п. 25); 5) розпорядження коштами місцевого бюджету (п. 27) [136].

Розглянемо основні напрями законодавчих повноваження (ст.ст. 27–30 Закону) виконавчих органів сільських, селищних рад щодо їх взаємодії з суб'єктами господарювання (у тому числі суб'єктами аграрного сектору) на договірних засадах: 1) залучення до участі в комплексному соціально-економічному розвитку сіл, селищ, міст, координація цієї роботи на відповідній території (п. 7, ст. 27); 2) розміщення замовлень на виробництво продукції, виконання робіт (послуг), необхідних для територіальної громади, (п. 8, ст. 27); 3) залучення коштів на будівництво, розширення, ремонт і утримання на пайових засадах об'єктів соціальної і виробничої інфраструктури тощо (п. 5, ст. 28); 4) організація благоустрою населених пунктів, залучення з цією метою коштів, трудових і матеріально-технічних ресурсів (п. 7, ст. 30) тощо [136].

Також, на нашу думку, необхідно додатково та більш детально охарактеризувати визначені в окремих статтях Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» фінансові (бюджетно-податкові) основи взаємодії органів місцевого самоврядування із суб'єктами господарювання:

- перевищення залишку коштів загального фонду місцевого бюджету над оборотним залишком бюджетних коштів на кінець бюджетного періоду становить вільний залишок коштів місцевих бюджетів, який використовується на проведення витрат місцевого бюджету згідно із змінами до рішення про місцевий бюджет (ст. 65);

- рада або за її рішенням місцеві виконавчі органи мають право здійснювати місцеві запозичення та отримувати позики місцевим бюджетам відповідно до вимог, встановлених БК України. Органи місцевого самоврядування можуть створювати комунальні банки та інші фінансово-кредитні установи, виступати гарантами кредитів підприємств що належать до комунальної власності територіальних громад (п.1. ст. 70) [136].

Отже, значення Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» як головного джерела адміністративного права за досліджуваною проблематикою полягає в тому, що у цьому законі адміністративно-правові норми виражають та закріплюють публічну волю народу України через делегування її парламентаріям та суб'єктам публічної адміністрації щодо взаємовідносин з суб'єктами аграрного сектору та структурними елементами соціально-економічної інфраструктури сільських громад.

Здійснюючи аналіз норм законодавчих актів щодо регулювання взаємовідносин суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування, зазначимо, що національні джерела, які містять адміністративно-правові (управлінські) норми закріплені не виключно у джерелах адміністративного права або в кількох комплексних (кодифікованих) кодексах чи законах, а містяться у базових актах різної юридичної сили інших галузей права (господарського, аграрного, земельного, екологічного тощо). Тобто, «нормотворчість в управлінській сфері характеризується високим рівнем динамічності, частим виникненням нових норм, що ускладнює зміст і структуру правового матеріалу. Законодавчі акти постійно доповнюються та уточнюються, а нормативний матеріал потребує систематизації» [7, с. 226].

Звернувши увагу на нормативно-правові акти, які визначають систему та гарантії місцевого самоврядування в Україні та широкі адміністративні повноваження його представницьких органів у процесі управління діяльністю суб'єктів господарювання (Конституція України, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», ГК України (ст.ст. 23–25)), здійснимо узагальнення обсягу повноважень щодо взаємодії органів місцевого самоврядування із суб'єктами аграрного сектору, розділивши їх на три групи:

1. Регулятивні – прийняття управлінських рішень з адміністративних, фінансових та інших питань; затвердження програм розвитку відповідних населених пунктів у складі громад; прийняття правових актів, які є обов'язковими для виконання усіма учасниками господарських відносин, які

розташовані або здійснюють свою діяльність на конкретній території; звернення до суду щодо визнання недійсними актів суб'єктів господарювання, які обмежують права територіальних громад.

2. Договірні – здійснення матеріальних, фінансових, трудових та інших відносин на комерційній основі на договірних засадах.

3. Заборонні – недопущення для органів місцевого самоврядування незаконного втручання у господарську діяльність суб'єктів господарювання та видання обмежувальних їх права правових актів; прийняття актів або вчинення дій, що визначають привілейоване становище суб'єктів господарювання.

З метою більш детального дослідження проблематики, здійснимо аналіз нормативно-правових актів, які регулюють окремі відносини публічно-приватного партнерства як складової частини реалізації державної політики в аграрному секторі економіки України.

Отже, у першу чергу, слід звернути увагу на Закон України «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві» від 17 жовтня 1990 р. № 400-ХІІ, у якому закріплено ідею про необхідність взаємодії аграрних виробників та територіальної громади. Зокрема, у преамбулі зазначено про першочерговість забезпечення державою модернізації села як соціального базису сільськогосподарського виробництва. Адже сільськогосподарська продукція, що виробляється у сільській місцевості, відіграє виключну роль у життєдіяльності людини і суспільства. Іншою важливою стороною даної проблематики визначено потребу «відродження селянства як господаря землі, носія моралі та національної культури» [148].

Зазначимо, що на початку процесу сучасного українського державотворення та формування основних засад адміністративно-правового регулювання суспільних відносин на селі, роль органів місцевого самоврядування обмежується лише повноваженнями: 1) фінансування в сільській місцевості з місцевих бюджетів будівництва соціальних об'єктів; 2)

керування цільовими централізованими капіталовкладеннями держави в соціальну сферу села та юридичної відповідальності за цільове та ефективне використання державних коштів (ст. 6) [148].

Отже, у початковий період формування системи адміністративно-правового регулювання соціального розвитку села та агропромислового комплексу, у переважній більшості випадків, переважає парадигма державного сприяння даному суспільно-економічному процесу. Однак слід відмітити епізодичну присутність у цьому законодавчому механізмі органів місцевого самоврядування та суб'єктів аграрного сектору (агропромислового комплексу), яким законом передбачалося «відшкодування коштів з місцевого бюджету за побудову об'єктів соціальної інфраструктури» [148].

Вкладання коштів суб'єктами аграрного сектору в розбудову соціальної інфраструктури сільських територій можна вважати елементом, визначеного А. М. Статівкою такого виду публічно-приватного партнерства як «внесення приватним інвестором інвестицій в об'єкти партнерства із джерел, не заборонених законодавством» [4, с. 25], що відповідає визначеному в Законі України «Про державно-приватне партнерство» від 01 липня 2010 р. № 2404-VI одному з основних принципів державно-приватного партнерства – «узгодження інтересів державних та приватних партнерів з метою отримання взаємної вигоди» (п. 1 ст. 3) [115].

Незважаючи на епізодичне зародження адміністративно-правового регулювання участі у процесі сільського розвитку суб'єктів аграрного сектору, слід зазначити, що в законодавчих та підзаконних нормативно-правових актах періоду 1990–2002 р.р. (Розпорядження Ради Міністрів України «Про додаткові заходи щодо розвитку індивідуального житлового будівництва на селі та поліпшення соціально-демографічної ситуації в трудонедостатніх господарствах» від 15 грудня 1990 р. № 369 [119], Постанова Верховної Ради України «Про ситуацію в агропромисловому комплексі України» від 04 жовтня 1996 р. № 408/96-ВР [153], Указ Президента України «Про Основні засади розвитку соціальної сфери села» від 20 грудня 2000 р. № 1356/2000

[143] Закон України «Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001-2004 років» від 18 січня 2001 р. № 2238-III [156] тощо) не містяться норми про адміністративно-правові засади співпраці органів місцевого самоврядування з суб'єктами аграрного сектору.

Продовжив та розширив перелік стимулюючих та контрольних методів регулювання співпраці органів місцевого самоврядування із такими суб'єктами аграрного сектору як фермерські господарства Закон України «Про фермерське господарство» від 19 червня 2003 р. № 973-IV [162]. На нашу думку, до стимулюючих методів співпраці доцільно віднести щорічне виділення в проектах місцевих бюджетів коштів для: здійснення будівництва житлових, виробничих та невиробничих об'єктів; проведення землепорядних заходів тощо (на безповоротній основі) (п. 1, п. 3 ст 9); виробництва та переробки продукції, закупівлі техніки та обладнання, реконструкцію приміщень, розвиток кооперації тощо (на поворотній основі строком до п'яти років) (ст. 11). Сюди також слід віднести право фермерського господарства вступати в договірні відносини з органами місцевого самоврядування (ст. 24). Контрольно-наглядовими методами є: надання даних про стан і використання земель та інших природних ресурсів (ст 15), а також здійснення органами місцевого самоврядування контролю за діяльністю фермерського господарства у випадках, передбачених законом (п. 2 ст. 32) [162].

Крім того, зазначений вище закон гарантує захист фермерських господарств від незаконного втручання посадових осіб органів місцевого самоврядування в їх фінансово-господарську діяльність, та компенсацію збитків за незаконне втручання (п. 3 ст. 32), а також забезпечує право представляти інтереси фермерів перед органами місцевого самоврядування Асоціації фермерів та приватних землевласників України як їх представницького органу (ст. 33) [162].

На підставі аналізу Закону України «Про особисте селянське господарство» від 15 березня 2003 р. № 742-IV, охарактеризуємо особливості взаємовідносин таких господарств, які відносяться нами суб'єктів аграрного

сектору, з органами місцевого самоврядування. Зокрема, за рахунок місцевих бюджетів, відповідно до регіональних програм, фінансова підтримка особистих селянських господарств здійснюється органами місцевого самоврядування, які щорічно повинні передбачати кошти в проектах таких бюджетів. Поряд із здійсненням бюджетного фінансування, органи місцевого самоврядування в межах своїх повноважень сприяють зазначеним суб'єктам в організації: 1) колективної кредитної та кооперативної діяльності в сільській місцевості; 2) комплексу фахових сільськогосподарських послуг (інженерних, ветеринарних, агрономічних, зоотехнічних тощо) та послуг із забезпечення посівним та садівним матеріалом, сільськогосподарськими тваринами та птицею тощо (ст. 10) [141].

Узагальнюючи аналіз визначених у Законі України «Про особисте селянське господарство» засад правового регулювання взаємовідносин таких суб'єктів з органами місцевого самоврядування, слід визначити доцільність віднесення даного Закону до системи законодавчих актів, що регулюють публічно-приватні відносини в аграрному секторі. Цим Законом роль органів місцевого самоврядування зводиться до регулювання (у відповідності до приписів загальнодержавних і регіональних програм соціально-економічного розвитку, за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів) відносини фінансового забезпечення селянських господарств як суб'єктів аграрного сектору, метою діяльності яких є виробництво, споживання та реалізація надлишків сільськогосподарської продукції.

Звернемо увагу на норми, які визначають способи взаємодії (співпраці) суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування, наявні у Законі України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24 червня 2004 р. № 1877–IV [116]. Зокрема, даний Закон містить визначення дефініції «місцеві потреби – потреби територіальної громади в обсягах сільськогосподарської продукції для їх споживання бюджетними установами та організаціями, утримання яких здійснюється за рахунок коштів

місцевого бюджету у межах власних або делегованих повноважень такої територіальної громади» (п. 2.8 ст. 2) [116].

Крім того, Закон містить ряд заборон для місцевих самоврядних органів на застосування адміністративних обмежень щодо переміщення сільськогосподарської продукції з одного до інших регіонів України та наказує вважати недійсними і не виконувати розпорядження щодо: 1) запровадження адміністративних обмежень для законних володільців на вільне володіння, користування, розпорядження чи переміщення сільськогосподарської продукції по території України; 2) нав'язування її законному володільцю покупців (посередників, переробників) або постачальників сировини, матеріальних та інших ресурсів чи якихось товарів (робіт, послуг); здійснення адміністративного врегулювання ціни на різні види сільськогосподарської продукції» (п. 14.1.1 ст 14) [116].

Визначаючи основи державної політики в сфері матеріального аграрного виробництва, Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» також містить норми адміністративного регулювання взаємовідносин публічно-приватного партнерства органів місцевого самоврядування та суб'єктів аграрного сектору.

На нашу думку, практичною особливістю такої співпраці може стати договірне закріплення великої кількості взаємовигідних умов для обох сторін, найбільш сприятливими з яких є: для суб'єкта аграрного сектору – отримання попередньої оплати, тобто додаткове залучення фінансових ресурсів на період вирощування чи виробництва продукції; для територіальної громади – здійснення спостереження за процесом виробництва продукції на предмет встановлення надмірного застосування шкідливих засобів, отримання можливості використання продукції за потребою, що призведе до уникнення псування такої продукції та додаткових витрат по її зберіганню тощо.

Закон України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» від 18 жовтня 2005 р. визначає: 1) «... важливість соціального розвитку села в національній економіці та потреби відродження

селянства як господаря землі, носія моралі та національної культури» (преамбула); 2) регулює питання участі місцевих самоврядних органів у цьому процесі (ст. 1); 3) визначає, що заходи з реалізації аграрної політики держави здійснюються всіма органами державної влади та органами місцевого самоврядування шляхом запровадження дотацій місцевих бюджетів на утримання маточного поголів'я тварин, посівів стратегічно важливих видів сільськогосподарських культур, збільшення фінансової підтримки господарств у регіонах з несприятливими для ведення сільського господарства природно-кліматичними умовами (п. 4); 4) регулює питання реалізації інших положень державної аграрної політики із забезпеченням їх фінансуванням з місцевих бюджетів (п. 6) (ст. 4) [142].

Слід узагальнити, що наразі (за період 1990–2022 рр.) не існує комплексного законодавчого акта, який врегулював би взаємовигідні взаємовідносини суб'єктів аграрного сектору та органів місцевого самоврядування, а також їх спільні дії щодо розвитку сільських територій.

Окремі підзаконні нормативно-правові акти, що покликані регулювати відносини удосконалення адміністративно-правових засад місцевого самоврядування чи економічного розвитку сільських територій також не містять вказівок на необхідність досліджуваної взаємодії, а лише в окремих випадках, у тій чи іншій мірі, визначають повноваження чи обов'язки місцевих бюджетів щодо фінансування соціальних та екологічних заходів.

Прикладом нашої позиції є здійснення аналізу наступних нормативно-правових актів. Зокрема, розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» від 01 квітня 2014 р. № 33-р., в якому, визначаючи необхідність запровадження ефективних механізмів участі громадськості у виробленні органами місцевого самоврядування важливих управлінських рішень, зокрема з питань визначення стратегії розвитку територіальної громади, затвердження статутів територіальних громад, проектів містобудівної документації (генеральних планів розвитку міст,

селищ, сіл тощо), не згадуються повноваження громадян як членів особистих селянських та фермерських господарств, сільськогосподарських кооперативів, інших аграрних підприємств. Тобто відсутнє аграрне спрямування при «утворенні при органах місцевого самоврядування консультативно-дорадчих органів для проведення консультацій з громадськістю, сприяння проведенню громадської експертизи проектів рішень та прийнятих рішень органів місцевого самоврядування» [157].

Аналіз розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року» від 17 жовтня 2013 р. № 806-р дає підстави зробити висновок про відсутність залучення до цього процесу розвитку органів місцевого самоврядування. У даному документі згадується лише громада як суб'єкт взаємовідносин [161].

Підтвердження авторської позиції щодо необхідності співпраці особистих селянських громад з органами місцевого самоврядування знаходить часткове підтвердження у даній Стратегії, в якій до суб'єктів господарювання, що мають значне економічне та соціальне значення для територіальних громад сіл (селищ), віднесені: 1) особисті селянські господарства, які здійснюють товарне виробництво, застосовуючи у переважній більшості особисту працю з метою забезпечення зменшення затрат для зростання власного загального доходу, а тому більше зацікавлені у виробництві працемісткої рослинницької (інколи – тваринницької) продукції; 2) сільськогосподарські виробники, засновники та учасники яких проживають у конкретній територіальній громаді, у тому числі фермерські господарства, які мають державну реєстрацію за місцем здійснення господарської діяльності та застосовують свою та найману працю, у більшості випадків членів своєї громади [161].

У Проекті «Єдиної комплексної стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015–2020 рр.» міститься окремий розділ 7. «Сільський розвиток – відродження українського села», в якому не звернуто увагу на роль суб'єктів аграрного сектору у реалізації політики розвитку сіл (селищ), яка «стимулюватиме і сприятиме збалансованому

територіальному і сталому розвитку сільської місцевості, сільських територіальних громад і всієї економіки сільських територій країни» [120]. Засобами досягнення такого розвитку визначені лише «надання прямої правової і фінансової підтримки; розробка і впровадження інтегрованих місцевих стратегій розвитку для: забезпечення доступності різних видів послуг для сільського населення; розвитку сільського туризму; покращення вмінь і навичок та підвищення обізнаності сільського населення щодо необхідності інтеграції процесів місцевого розвитку тощо [120]. У ряді інших нормативно-правових актів також жодним чином не звертається увага на аграрний господарсько-виробничий базис існування та розвитку сільських територій.

Уперше, у нормативно-правовій системі України необхідність та способи співпраці органів місцевого самоврядування та суб'єктів аграрного сектору була закріплена у Концепції розвитку сільських територій, яка схвалена розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2015 р. № 995-р. Даним документом центральний орган виконавчої влади визнає, що основними причинами погіршення соціально-економічного та екологічного стану сільських територій (поряд з іншими причинами) є: «низька ефективність органів місцевого самоврядування у вирішенні проблемних питань розвитку сільських територій та відведення недостатньої ролі у процесах реформування аграрного сектора економіки» [160].

Виходячи з цього, метою реалізації концепції стало забезпечення створення необхідних організаційних, правових та фінансових передумов для сільського розвитку шляхом переміщення основних засад аграрної політики держави з підтримки аграрного сектору економіки на підтримку сільського розвитку з метою поліпшення якості життя та економічного благополуччя сільського населення [160].

На нашу думку, КМ України у пропонованій Концепції досить чітко окреслив сучасні суспільно-економічні тенденції розвитку села щодо подальшої комерціалізації сільськогосподарського виробництва, наслідком

якої стане укрупнення суб'єктів аграрного сектору з одночасним зниженням їх соціальної та екологічної відповідальності, що, поряд із незначною державною підтримкою розвитку сільських територій, прискорить обезлюднення села та деградацію його потенціалу.

Погоджуючись із зазначеними висновками, пропонуємо наступні заходи удосконалення нормативно-правового регулювання досліджуваних відносин. Зокрема, наразі необхідним є забезпечення державою запропонованих у Концепції заходів сільського розвитку у частині збільшення обсягів державної підтримки сільського господарства, соціальної інфраструктури села та інших соціально-економічних і екологічних заходів.

Подальшою перспективою комплексного розвитку сільських територій в інтересах суспільства, з огляду на позицію В. І. Курила та В. В. Мушенка, про те, що «стратегія розвитку держави вимагає змін, які повинні бути орієнтовані на регіон, адже ринкова економіка вимагає суттєвого збільшення використання ресурсів на території їх створення» [191, с. 141], є формування, партнерства держави, сільських територіальних громад та різних типів підприємницьких структур.

Особливої доцільності набуває розвиток публічно-приватного партнерства в аграрній сфері України на засадах раціональної та взаємовигідної співпраці. На нашу думку, така співпраця може бути реалізована шляхом: 1) забезпечення сучасних підходів до відносин міжбюджетного регулювання, що полягатиме у направленні до місцевих бюджетів саме такого обсягу коштів, які зможуть сприяти забезпеченню виконання органами місцевого самоврядування закріплених за ними завдань та наділених функцій щодо розвитку сільського господарства та модернізації сільської інфраструктури територіальних громад; 2) зростання повноважень сільських територіальних громад по контролю за ефективним та раціональним використанням різних видів природних ресурсів (земельних, водних, болотних, лісових), охороною навколишнього природного середовища та поводження з відходами виробництва та переробки продукції сільського

господарства; 3) ефективного забезпечення окремих видів господарської діяльності (будівництво і експлуатація доріг та інших інфраструктурних об'єктів у сільській місцевості, тощо).

Пропоновані автором шляхи удосконалення відносин публічно-приватного партнерства доцільно включити до змісту Оперативної цілі 1 «Формування ефективного місцевого самоврядування та органів державної влади на новій територіальній основі», Стратегічної цілі III. «Розбудова ефективного багаторівневого врядування» постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки» від 05 серпня 2020 р. № 695 [124] як нормативно-правового акта про публічно-приватне партнерство суб'єктів аграрного сектору та органів місцевого самоврядування у частині сприяння вирішенню ряду важливих проблем суспільно-економічного розвитку регіонів: 1) продовольчої безпеки; 2) забезпечення інвестиційної та інноваційної привабливості сільської місцевості; 3) розвитку місцевої соціально-економічної інфраструктури сільських територій тощо.

У сучасних умовах удосконалення нормативно-правового регулювання взаємовідносин суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування повинно забезпечуватись за пріоритетами суспільного розвитку (економічним, соціальним, екологічним, культурним, технологічним тощо) та базуватись на існуючих напрацюваннях представників вітчизняної правової науки з урахуванням сучасних потреб та передових міжнародних стандартів.

1.3. Науково-теоретичні позиції правознавців щодо взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування

Пріоритетність правового забезпечення державою розвитку аграрного сектору економіки України в сучасній науці визначається по причині визнання

важливості для всієї економіки держави такого виробничо-господарського сектору та для кожної людини – сільськогосподарської продукції, як засобу для фізичного існування, яка вирощується, виробляється суб'єктами даного сектору.

Саме тому, в межах науки адміністративного права, яка регулює державно-управлінські відносини, здійснюється дослідження взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування як комплексної проблематики різноманітних юридичних інститутів різних галузей права. Адже, адміністративне право як наука «забезпечує онтологічне осмислення, гносеологічне пізнання, а також сприяє діалектичному розвитку, розширенню меж та удосконаленню ряду норм та інститутів права» [1, с. 8].

Дослідження управлінського впливу органів місцевого самоврядування на суб'єктів аграрного сектору та їх взаємодія (взаємовигідна співпраця) у сучасних умовах децентралізації влади, трансформації правових засад місцевого самоуправління є надзвичайно актуальним питанням, яке повинно досліджуватися з використанням набору саме адміністративно-правових інструментів. Адже, наразі, для вирішення виробничих та соціальних питань у сільській місцевості залучаються суб'єкти публічної адміністрації, а отже правові засади такої взаємодії вивчаються в межах адміністративного права як науки про «теоретичні положення й методологічні основи, які забезпечують процес, дослідження засад й ефективності інститутів адміністративного права» [5, с. 31].

Слід зазначити, що дослідження основних засад публічного управління та його адміністративно-правових інструментів, що використовуються органами публічної адміністрації у процесі регулювання загальнодержавних та місцевих суспільних відносин, відображено у наукових працях великої кількості учених-адміністративістів, серед яких В. Авер'янов, О. Андрійко, Д. Бахрах, Ю. Битяк, В. Галуцько, І. Голосніченко, С. Гончарук, Т. Гуржій, С. Діденко, П. Діхтієвський, Р. Калюжний, А. Коваль, Т. Коломоєць, В. Колпаков, А. Комзюк, О. Кузьменко, Я. Лазур, А. Манжула, Н. Нижник,

О. Рябченко, В. Шкарупа, В. Щавінський та багатьох інших. Зазначені та інші представники вітчизняної класичної науки адміністративного права у переважній більшості своїх наукових праць звертають увагу на дослідження загальних засад формування та розвитку адміністративних правовідносин.

В результаті проведення авторських досліджень за обраною проблематикою встановлено, що значно менше уваги з боку сучасних науковців-правників приділено дослідженню основних засад адміністративно-правового регулювання суспільно-економічних відносин, учасниками яких є суб'єкти аграрного сектору, зокрема: 1) забезпеченню державою управлінських, організаційних, фінансових, виробничих, безпекових, продовольчих, соціальних та інших відносин в аграрному секторі; 2) деталізації статусу та правомочностей таких суб'єктів як виробники сільськогосподарської продукції (юридичні, фізичні особи, їх об'єднання), а також різним режимам господарювання та внутрішньогосподарським відносинам; 3) визначенню прав та обов'язків керівних органів зазначених суб'єктів та їх взаємовідносинам з державою у особі уповноважених органів державної виконавчої влади різних рівнів; 4) окресленню широкого спектру форм і методів регулювання державою охорони, використання й відтворення різних видів природних ресурсів як єдиного матеріально-просторового базису виробництва рослинницької та тваринницької продукції у сільському господарстві тощо.

Дослідження окреслених вище проблемних питань адміністративно-правового регулювання характеризованих відносин знайшли своє відображення у працях значно меншого кола науковців-адміністративістів, таких як А. Берлач, Н. Берлач, І. Городецька, Є. Дуліба, Н. Комісарук, К. Котух, Т. Кравцова, І. Курило (Гиренко), В. Курило, М. Кравчук, В. Мушенок, С. Позняков, О. Риженко, О. Світличний, А. Тригуб та інші.

З метою забезпечення повноти розкриття існуючих доктринальних положень досліджуваної проблематики, зовнішніх взаємозв'язків державного управління в аграрному секторі, звернемо увагу також на праці представників

інших галузей вітчизняної науки (економіка, фінанси, державне управління тощо), таких як О. Алейніков, В. Бесчасна, О. Гузій, І. Вергелес, Т. Кальна-Дубінюк, Р. Коробенко, М. Кропивко, М. Ксенофонов, І. Ксьонжик, Н. Морозюк, Д. Носіков, С. Параниця, М. Пугачов, Н. Хміль та багатьох інших, на короткому аналізі здобутків яких ми зупинимося.

Дотримуючись позиції О. Петришина про те, що «доктринальні положення є результатом проведення фундаментальних наукових досліджень, які пов'язані з удосконаленням понятійного апарату, глибоким та всебічним аналізом сутності правових явищ та процесів, з'ясуванням закономірностей та тенденцій розвитку юридичної практики» [99, с. 147], розпочнемо аналіз таких положень щодо сучасного стану, особливостей та перспектив місцевого адміністративно-правового регулювання відносин в аграрному секторі.

Питання адміністративно-правового регулювання взаємовідносин суб'єктів аграрного сектору та органів місцевого самоврядування, що є предметом комплексного дослідження у нашій дисертації, розглянуті у працях (опублікованих у наукових виданнях України та країн членів ЄС українською та англійською мовами) відомого вітчизняного науковця В. І. Курила (одноосібно та у співавторстві з іншими науковцями) [60–71; 187–191]. Зокрема, ґрунтовною базовою працею сучасного періоду є дисертація В. І. Курила на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук на тему «Адміністративні правовідносини у сільському господарстві України» (2008 рік). У даній роботі здійснено комплексне дослідження адміністративних відносин у сільському господарстві України: 1) узагальнив теоретико-правові засади здійснення державної виконавчої влади; 2) охарактеризував та визначив перспективи удосконалення адміністративно-юрисдикційної діяльності; 3) проаналізував теоретичні проблеми адміністративно-деліктних відносин та актуальні проблеми сучасного розвитку інституту адміністративних послуг. [70].

Також науковцем удосконалено та запропоновано власні визначення ряду адміністративно-правових категорій: 1) під адміністративно-правовими

відносинами в аграрному секторі слід розуміти врегульовані нормами адміністративного права суспільні відносини у цій галузі у вигляді стійких правових зв'язків між їх сторонами (суб'єктами), що виникають у процесі реалізації ними суб'єктивних прав та обов'язків на підставі приписів адміністративно-правових норм, якими встановлені і гарантовані [70, с. 34]; 2) публічно-сервісна діяльність – це діяльність відповідних державних органів і органів місцевого самоврядування із забезпечення в ході їхніх взаємостосунків з населенням, конкретними фізичними та юридичними особами умов, за яких останні здатні ефективно реалізовувати й захищати свої права, свободи та законні інтереси [70, с. 26].

Відома вітчизняна науковець Н. А. Берlach у дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук на тему «Розвиток органічного напрямку у сільському господарстві України (адміністративно-правові основи) у 2010 році здійснила дослідження адміністративно-правового регулювання відносин в аграрному секторі, та визначила, що таке регулювання становить собою цілеспрямований вплив наділених державно-владними повноваженнями суб'єктів на суспільні відносини у аграрній сфері за допомогою стимулюючих, координуючих та заохочувальних методів [13].

Авторка також здійснила науково-теоретичне узагальнення про те, що невизначеність структурної та функціональної побудови адміністративно-правового регулювання не дає змоги належним чином застосовувати організуючий та координуючий вплив держави у процесі здійснення заходів сільського господарства в Україні [13]. Дане узагальнення стало ще одним аргументом щодо необхідності дослідження адміністративно-правових засад взаємодії суб'єктів аграрного сектору саме з органами місцевого самоврядування.

Певні узагальнення щодо відносин публічно-приватного партнерства зазначених вище суб'єктів знайшли своє відображення у 2017 році у монографії В. В. Мушенка «Фінансово-правові засади державної аграрної політики України». У цій роботі автором досліджено правовідносини

бюджетного фінансування, оподаткування, страхування, ціноутворення, стороною яких є місцеві органи. Крім того, у даній монографії проаналізовано нормативно-правові аспекти державного фінансування сільських територій у контексті стимулювання розвитку аграрного сектору. Автором розглядаються взаємовідносини об'єднаних територіальних громад та органів місцевого самоуправління з сільськогосподарськими підприємствами усіх форм власності та організаційно правових форм господарювання, які мають місцезнаходження на території населеного пункту відповідної громади та/або здійснюють свою виробничо-господарську діяльність на орендованих землях комунальної власності громади чи у членів територіальної громади, які є власниками земельних часток (паїв) тощо [90].

Соціально-економічні механізми розвитку сільських регіонів, на думку В. В. Мушенка, повинні бути орієнтовані на досягнення не лише конкретних господарських цілей шляхом практичної реалізації програми економічних, організаційно-адміністративних заходів. Особливим завданням сучасного законодавчого регулювання досліджуваних відносин визначається теоретико-правове обґрунтування та забезпечення практичної реалізації соціальних перспектив розвитку сіл (селищ), населення якого становлять самозайняті у сільському господарстві особи (фермери, власники особистих селянських господарств) або наймані працівники сільськогосподарських підприємств. Автор робить висновок про необхідність забезпечення: високих соціальних стандартів якості життя, умов для формування соціалізованого суспільства, фінансування виробничо-побудових та культурно-освітніх структур та комплексного інфраструктурного забезпечення кожного сільського населеного пункту [90, с. 118].

Безпосередньо за тематикою нашого дослідження у працях В. В. Мушенка (одноосібних та у співавторстві) проаналізовано особливості правового регулювання відносин функціонування аграрного сектору у системі публічної фінансової діяльності органів місцевого самоврядування [89–91; 192–194] та встановлено, що «вітчизняні законодавчі акти, що регулюють

фінансово-організаційні засади місцевого самоуправління, визначають його регулювальний вплив на розвиток сільськогосподарського виробництва» [90, с. 125].

Науковець також запропонував наступні напрями взаємодії органів місцевого самоврядування із суб'єктами аграрного сектору: 1) коштами місцевих бюджетів можуть фінансуватися місцеві потреби територіальних громад в обсягах сільськогосподарської продукції для їх споживання бюджетними установами та організаціями; 2) органи місцевого самоврядування мають право на прийняття рішень про розподіл та використання коштів місцевих бюджетів на фінансову підтримку місцевих суб'єктів аграрного сектору, які забезпечують виробничу, харчову, сировинну соціальну складові життєдіяльності відповідної територіальної громади; 3) передані державою до місцевих бюджетів у вигляді дотацій та субвенцій кошти можуть використовуватися громадами для фінансування спільних проектів розвитку сільськогосподарського виробництва на відповідній території; 4) за рахунок вільного залишку коштів місцевих бюджетів, який формується шляхом перевищення залишку коштів загального фонду місцевого бюджету над оборотним залишком бюджетних коштів на кінець бюджетного періоду, можуть фінансуватися громадою проекти розвитку аграрного сектору. Запропоновано автором також інші законодавчі механізми місцевої бюджетної, податкової, страхової підтримки розвитку суб'єктів аграрного сектору, сільських територій, а також захисту довкілля та раціонального природокористування при виробництві аграрними суб'єктами сільськогосподарської продукції [90, с. 139–140].

Комплексному дослідженню теорії і практики адміністративно-правового регулювання відносин в аграрному секторі присвячена у 2020 році монографія Г. С. Іванової «Сучасний стан і перспективи розвитку адміністративно-правового регулювання в агропромисловому комплексі України» [47]. У цій роботі здійснено аналіз поняття, змісту та особливостей агропромислового комплексу як фундаментальної правової та соціально-

економічної категорії, а також досліджено концептуальні підходи щодо визначення агропромислового комплексу як об'єкту адміністративно-правового регулювання.

Розглядаючи питання публічного управління аграрною сферою Г. С. Іванова робить наступні узагальнення: 1) під адміністративно-правовим регулюванням в агропромисловому комплексі розуміє «організаційну і цілеспрямовану діяльність компетентних органів державної влади, яка визначається і реалізується за допомогою законів та підзаконних нормативно-правових актів, що відповідають нормам Конституції України»; 2) інституційна основа адміністративно-правового регулювання в агропромисловому комплексі проявляється у намаганні забезпечити ефективне проведення аграрної реформи та захисту прав громадян на приватну власність земель сільськогосподарського призначення; 3) під управлінським впливом на зазначені об'єкти адміністративно-правового регулювання пропонує розуміти сукупність скоординованих дій, які відображають основні напрями аграрної політики держави та місцевого самоврядування на реалізацію функціонування аграрного сектору [47, с.126].

Досліджуючи важливе питання функціонування фінансових правовідносин у процесі публічного управління аграрним сектором, слід звернути на окремі напрями наукових досліджень відображені у працях вітчизняних науковців, які отримали міжнародне визнання: 1) порівняльно-правовий аналіз українського досвіду та напрацювань країн-членів ЄС у царині реалізації окремих засад фіскальної політики здійснили В. Курило, Т. Гуржій, С. Слюсаренко та ін. (2023) [187]; 2) перспективи імплементації міжнародних адміністративно та фінансово-правових стандартів в законодавство України проаналізували Л. Дешко, А. Берлач, О. Радишевська (2019) [185]; 3) актуальні питання правового та організаційного забезпечення адміністрування податків розглянули Т. Гуржій, Ж. Коваленко (2017) [29]; 4) окремі аспекти відповідальності за правопорушення в сфері суспільно-

економічних відносин досліджували О. Кармаза, С. Сарана, А. Нефедова (2019), В. Курило, Ф. Холостенко, О. Машевська, А. Сіра (2020) [186; 189].

Продовжуючи аналізувати праці за тематикою дослідження, зазначимо, що І. Воловаха здійснила комплексне дослідження: теоретичних засад функціонування місцевих фінансів, ефективності розподілу фінансових повноважень між рівнями влади, сучасного стану фінансового забезпечення власними й закріпленими доходами територіальних громад повноважень [18]. Е. Дмитренко дослідила загальнотеоретичні питання механізму правового забезпечення фінансової безпеки держави та взаємозв'язку такої категорії з повнотою та своєчасністю надходження коштів до державного та місцевих бюджетів [32]. В. Курило та В. Мушенюк запропонували шляхи удосконалення правового регулювання відносин: 1) податкового наповнення коштами бюджетів об'єднаних територіальних громад [191; 194]; 2) притягнення до адміністративної відповідальності осіб за невиконання податкового обов'язку, у т. ч. по сплаті місцевих податків і зборів [62; 63].

На нашу думку, доцільно звернути увагу на монографію Є. Дуліби «Фіскальна функція держави: адміністративно-правовий аспект» 2018 року. Науковець виклала авторське бачення адміністративно-правового аспекту фіскальної функції держави, одним із результатів якого стала розробка положень загальнонаціональної та регіональної концепції формування, розвитку та реалізації фіскальної функції держави. Значну увагу у дослідженні приділено особливостям регіональної фіскальної політики та нормотворенню, правозастосуванню і лобіюванню у сфері галузевого оподаткування [34].

Значна частина досліджень В. В. Юрчишина присвячена різносторонньому вивченню ролі та місця адміністративно-правового регулювання відносин формування і реалізації сучасної державної політики щодо сільських територій, як самоутворюючих факторів розвитку сільського господарства в Україні, а також шляхам удосконалення правового регулювання інфраструктурної підтримки соціально-економічного розвитку в аграрному секторі економіки України [184].

Зміст монографії О. В. Ракул «Формування та реалізація фіскальної політики в Україні: адміністративно-правові засади та організаційне забезпечення» присвячений дослідженню стратегії реформування практичних підходів до формування фіскальної політики держави, а також пошуку нових механізмів і засобів забезпечення її реалізації, що сприятимуть розвитку соціально зорієнтованого європейського суспільства [166].

Досить широкий спектр проблематики дослідження адміністративних та фінансово-економічних засад державного управління та підтримки аграрного сектору містять фахові наукові статті вітчизняних правників. З метою більш повного відображення в роботі усіх доктринальних підходів до проблеми адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів аграрного сектора з органами місцевого самоврядування, нами систематизовано дослідження зазначених вище науковців по кожному напрямку взаємодії (регіональна політика в аграрному секторі; роль підтримки з місцевих бюджетів; екологічне спрямування тощо).

Отже, О. В. Алейніков, здійснюючи загальну характеристику стану розвитку аграрного сектору зазначає, що «процес регіоналізації в Україні повинен спрямовуватися на створення основи для економічного зростання регіонів, що базується на мобілізації власних економічних, перш за все людських ресурсів і мереж всередині та поза межами регіону, міжрегіональних, місцевих зв'язків, вдосконаленні інфраструктури, що підвищуватиме регіональний економічний потенціал. Економічне відродження регіонів може відбутися лише у результаті концентрації зусиль представників бізнесу, управлінської еліти місцевого самоврядування та громадського сектора, і воно має зводитися лише до зростання рівня автономності регіону від держави» [8, с. 98].

Вказуючи напрями розвитку аграрного сектору, О. В. Алейніков вважає за необхідне розробку і реалізацію економічних, організаційних та правових заходів, спрямованих на вдосконалення форм державного регулювання, включаючи методи бюджетного субсидування, кредитування, місцевого

оподаткування; соціального розвитку села тощо [8, с. 99]. Науковець пропонує механізм адміністративно-правового забезпечення розвитку конкурентоспроможної ринкової системи аграрного господарювання здійснювати на принципах районування та зазначає, що «управління агропромисловою діяльністю має бути спрямоване на чітке розмежування повноважень між державними органами управління аграрним сектором, органами регіонального управління розвитком агропромислового виробництва та органами місцевого управління» [8, с. 100].

Досліджуючи окремі питання за даною проблематикою, М. Ф. Кропивко, М. М. Ксенофонов, Н. В. Хміль визначають основними завданнями органів місцевого самоврядування у частині сталого розвитку сільського господарства й АПК – збільшення доходів сільських жителів і надходжень у місцеві бюджети від раціонального використання земель сільськогосподарського призначення, розвитку багатокладності сільського господарства, а також у виконанні контрольних функцій щодо дотримання нормативів екологічної безпеки та відповідних територіях у процесі ведення сільськогосподарської та пов'язаної з нею діяльності [58, с. 6].

Науковці зазначають, що в Україні в повній мірі весь спектр форм державно-приватного партнерства ще не знайшов своєї реалізації як у широкому розумінні (управлінський підхід в основі побудови взаємовідносин у системі «держава – органи місцевого самоврядування – бізнес-спільнота»), прийнятого зокрема в країнах ЄС, так і в інвестиційному (вузькому) підході, прийнятому у термінології Світового банку. Проекти державно-приватного партнерства в аграрному секторі не знайшли широкого застосування, зокрема через такі недоліки нормативно-правового поля: звуженість передбачених чинним законодавством форм такого партнерства; відставання процесу адаптації галузевих виробників і управлінців до вимог сучасних міжнародних стандартів, що було визначено у чинних нормативно-правових актах України різного рівня; прогалини законодавчих актів, що стримують розвиток такого партнерства тощо [58, с. 7].

У своїх дослідженнях Н. В. Морозюк та Р. І. Коробенко визначають, що «основними суб'єктами формування економічного потенціалу сільських територій в Україні є населення, бізнес, органи місцевого самоврядування та держава. З розгортанням процесів децентралізації роль цих суб'єктів істотно змінюється, органи місцевого самоврядування отримують все більше повноважень у сфері формування економічного потенціалу своїх територій» [84, с. 75].

Про необхідність налагодження взаємовигідних відносин між органами місцевого самоврядування, бізнесовими структурами та представниками сільського населення у формі громадських об'єднань, зазначають Т. П. Кальна-Дубінюк та В. М. Бесчасна. На думку науковців, реалізація таких відносин здійснюється через механізм соціального партнерства як взаємовигідної взаємодії органів місцевого самоврядування, бізнесових структур і громадських об'єднань, спрямована на вирішення соціальних питань у сільській місцевості з метою поліпшення якості життя й забезпечення розвитку соціальних відносин, що здійснюється у межах чинного законодавства, а також з метою зниження рівня деградації сільських територій, погіршення якості та життя та скорочення чисельності сільського населення, зниження рівня його доходів тощо. Адже, сільська місцевість є соціальним об'єктом, в управлінні яким беруть участь кілька суб'єктів: органи місцевого самоврядування, бізнесові структури, громадські об'єднання. Тобто, ці суб'єкти управління є учасниками соціального партнерства в сільській місцевості [48, с. 72–73].

На підставі власних досліджень та позиції зазначених вище науковців, визначаємо роль суб'єктів аграрного сектору в системі взаємодії з органами місцевого самоврядування у рамках соціального партнерства:

- виконання законодавчих та створення підзаконних нормативно-правових передумов для реалізації інновацій розвитку територій сільських територіальних громад;
- представництво інтересів територіальних громад у взаємовідносинах

з іншими суб'єктами суспільних відносин;

- формування цільових програм розвитку соціальної сфери, в тому числі й сільських територій;
- забезпечення соціального захисту населення;
- організацію контролю за дотриманням умов соціального партнерства;
- здійснення акумуляції та пропаганди передової практики щодо стимулювання соціально-економічного розвитку.

Визначаючи роль місцевого самоврядування у процесі розвитку економіки села І. В. Ксьонжик зазначав наступне. Місцеве самоврядування, забезпечуючи повсякденні потреби, вирішуючи проблеми спільної життєдіяльності, шляхом широкого залучення населення до процесу управління, виборів керівників районів, аграрних підприємств, посилення відповідальності та підзвітності керівників перед виборцями і т.д., перетворюється на сільський «центр інституційного формування». Для кожної сільської території повинна розроблятися індивідуальна комбінація програм з урахуванням економіко-географічних, кліматичних, демографічних, культурно-історичних та інших чинників [59, с. 6].

Повністю погоджуючись із зазначеною вище позицією І. В. Ксьонжика та беручи до уваги позицію Г. Хакена, який зазначав, що ефективність сільської економіки безпосередньо залежить від розвитку інститутів місцевого самоврядування та зміцнення самостійності сільських спільнот [59, с. 6], узагальнимо, що головними напрямками діяльності держави у сільській місцевості на сучасному етапі мають стати: створення повноцінної нормативно-правової бази місцевого самоврядування та кооперації на селі і цілеспрямована організаційна робота з формування відповідних інститутів і структур; підтримка і розвиток інфраструктури сільської економіки: енерго- і газопостачання, соціальної сфери тощо.

Підтримку авторської позиції щодо необхідності удосконалення адміністративно-правового механізму співпраці суб'єктів аграрного сектора з

органами місцевого самоврядування знаходимо у дослідженнях О. І. Гузій. Автор культивує позицію про те, що органи місцевого самоврядування як управлінські структури найбільш наближені до населення територіально. Саме тому для надання громадянам переважної більшості управлінських послуг, вони мають отримати реальні засоби для реалізації нагальних інтересів територіальних громад, розвитку активності громадян у вирішенні завдань місцевого значення. На думку науковця, результативність нині діючих управлінських структур виконавчої влади, зокрема, у сфері регулювання земельних відносин, залишається недосконалою, не відповідає інтересам сільських та селищних територіальних громад, а тому потребує удосконалення організаційного механізму впливу органів місцевого самоврядування на різні типи сільських відносин відносини [28, с. 17].

Звернувши увагу на інституційно-правові механізми співпраці органів місцевого самоврядування і суб'єктів аграрного сектору, зазначимо, що ряд сучасних наукових розвідок присвячено актуальній проблематиці місцевих бюджетно-податкових правовідносин за участю таких суб'єктів. Аналіз таких статей дає підстави узагальнити високий рівень фіскалізації державою відносин із суб'єктами аграрного сектору по причині формування значного рівня податкового навантаження на них. Ґрунтовне дослідження правовідносин оподаткування та формування пропозицій щодо вирішення існуючих проблем знайшли відображення у наступних працях: 1) О. В. Ракул у статті «Гене́за державної фіскальної політики в Україні» узагальнив особливості становлення фіскальної політики в Україні у різні історичні періоди, а також окреслив основні підходи до визначення напрямів формування місцевої фіскальної політики у сучасній Україні [165]; 2) Д. М. Носіков статтю «Фіскальна політика держави: теоретико-правовий аспект» присвятив визначенню юридичних аспектів формування і реалізації державної та місцевої фіскальної політики як невід'ємної складової правової політики [96]; 3) С. П. Параниця та І. М. Вергелес у статті «Проблемні питання правового регулювання фіскальної політики в Україні в умовах євроінтеґрації» проаналізували основні проблеми

правового регулювання реалізації фіскальної політики в Україні засобами загальнодержавного та місцевого оподаткування в умовах активізації євроінтеграційних процесів та на основі змін у законотворчій і політичній діяльності [97].

Слід узагальнити, що надаючи перевагу аналізу сформованої правової концепції фіскальної політики в Україні, поза увагою дослідників не залишилося з'ясування різних сторін теоретичних й практичних проблем правового регулювання державної фіскальної політики в аграрному секторі економіки. Крім того, результати сучасних фундаментальних правових та фінансових досліджень щодо регулювання відносин в аграрному секторі наявні у працях низки вітчизняних науковців-правників. Серед них, у першу чергу, слід виділити індивідуальні та колективні дослідження В. І. Курила [60; 61; 65; 70; 190–191] щодо державного регулювання відносин в аграрному секторі. Зокрема, монографію «Податкові ризики сільськогосподарського виробництва в Україні: фінансово-правова характеристика» (написану науковцем спільно з О. С. Риженком), у частині визначення ризиків місцевого оподаткування [64], а також одноосібні праці інших науковців про результати дослідження фінансово-правових засад державного регулювання відносин в аграрному секторі [25; 51; 87–90; 167; 171].

Слід звернути увагу на запропоновані до ознайомлення науковою спільнотою та фахівцями-практиками результати фахових дисертаційних досліджень І. Ю. Ломакіної [78], К. А. Котух [54], Г. С. Іванової [47], а також окремі наукові праці А. О. Пахомової [98], М. М. Чабаненка [181] та багато інших вітчизняних науковців-правників. Зазначені праці свідчать про те, що подальший розвиток аграрного сектору потребує наукового прогнозу, обґрунтування пріоритетних заходів правового забезпечення державної політики для підвищення ефективності й конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва та продовольчої безпеки держави у найближчий період.

Проведені авторські дослідження, які унаочнені зазначеними вище прикладами, дають підстави зробити наступне узагальнення. Сучасні науковці солідарні у думці про те, що ефективність сільськогосподарського виробництва значною мірою залежить від належного рівня його адміністративно-правового регулювання. Саме тому, наразі сформована об'єктивна необхідність удосконалення зазначеного механізму регулювання у частині розширення повноважень органів місцевого самоврядування як партнера суб'єктів аграрного сектору. Таке публічно-приватне партнерство повинно активізовуватись на регіональному та місцевому рівнях, спираючись на територіальні громади, їх об'єднання, інститут місцевого самоврядування, місцеві підприємницькі структури іншого господарського спрямування. Держава ж повинна створювати для них сприятливі умови розвитку, а територіальні громади повинні перетворюватися з об'єктів на суб'єктів розвитку. Органи місцевого самоврядування для забезпечення ефективного функціонування суб'єктів аграрного сектору у межах свої територіальних громад, районів та областей повинні розробити наступні механізми адміністративно-правового регулювання: 1) підвищення потенціалу місцевих органів влади і неурядових громадських організацій у вирішенні проблем, пов'язаних з інтересами суб'єктів аграрного господарювання (великих, середніх, малих суб'єктів); 2) вдосконалення форм місцевого регулювання аграрного сектору власного регіону, включаючи методи бюджетного субсидування, кредитування, місцевого оподаткування, інше; 3) стимулювання аграрної кооперативної діяльності; 4) забезпечення сприятливого екологічного середовища та зменшення негативного впливу на природні ресурси від сільськогосподарської діяльності; 5) розробки збалансованих програм соціально-економічного розвитку певних сільських територій відповідно до їх територіальних, природних, виробничих, демографічних особливостей; 6) формування місцевих бюджетів під розроблені програми соціально-економічного розвитку і джерел їхнього фінансування; 7) прийняття й реалізації рішень про створення, ліквідацію (за

необхідності), реорганізацію об'єктів сільськогосподарської виробничої та соціальної інфраструктури на селі.

Отже, удосконалення механізму досліджуваних відносин адміністративно-правовими засобами можливе при врахуванні основних компонентів існуючих доктринальних положень у процесі формування чіткої державної регуляторної політики в аграрному секторі. У першу чергу, це стосується поєднання галузевого і територіального управління, а також посилення ролі місцевого самоврядування та впливу на управлінський процес громадскості. Аналіз існуючих наукових праць за проблематикою дає підстави зазначити, що наразі у діяльності керівних місцевих органів визначено головним завданням не безпосередній вплив на суб'єктів аграрного сектору, а сприяння створенню для них належних умов господарювання, координація дій, щодо виробництва зберігання, реалізації продукції. Погоджуючись із наявними науковими пропозиціями, наше бачення розвитку взаємовідносин публічно-приватного партнерства полягає у формуванні поступових змін управлінських відносин у сільській місцевості, які повинні бути націлені на сталий соціально-економічний розвиток села шляхом створення повноцінної нормативно-законодавчої бази місцевого самоврядування та формування відповідних інститутів і структур.

Висновки до розділу 1

1. Формування сучасної, соціально орієнтованої ринкової економіки в Україні супроводжується поглибленням процесів децентралізації влади з подальшою демократизацією та єдністю соціальних та виробничих відносин. Для продовольчого і виробничого забезпечення населення нашої держави, аграрному сектору сучасного періоду вбачається необхідним створення нових механізмів місцевого адміністративно-правового регулювання та організаційних форм і методів здійснення аграрно-виробничої підприємницької діяльності у сільській місцевості.

2. Органи місцевого самоврядування територіальних громад мають відігравати більш важливу роль у становленні суб'єктів аграрного сектору своєї території. Тобто, їх вплив не є чимось абстрактним і формальним, а визначає низку конкретних дій, спрямованих на управлінське сприяння та матеріальну підтримку, головним чином фінансово-кредитну, власного товаровиробника, сприяючи гарантуванню цін на основні види рослинницької і тваринницької продукції та різні види послуг.

3. Значення Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» як головного джерела адміністративного права за досліджуваною проблематикою полягає в тому, що у цьому законі адміністративно-правові норми виражають та закріплюють публічну волю народу України через делегування її парламентаріям та суб'єктам публічної адміністрації щодо взаємовідносин з суб'єктами аграрного сектора та структурними елементами соціально-економічної інфраструктури територіальних громад відповідних сільських територій. Здійснюючи аналіз норм інших законодавчих актів щодо регулювання взаємовідносин суб'єктів аграрного сектора з органами місцевого самоврядування, зазначимо, що національні джерела, які містять адміністративно-правові (управлінські) норми закріплені не виключно у джерелах адміністративного права або в кількох комплексних (кодифікованих) кодексах чи законах, а містяться у базових актах різної

юридичної сили інших галузей права (господарського, аграрного, земельного, екологічного тощо).

4. Встановлено, що у період 1990-2015 рр. не прийнято комплексного галузевого законодавчого акта, який врегулював би взаємовигідні взаємовідносини суб'єктів аграрного сектору та органів місцевого самоврядування, а також їх спільні дії щодо розвитку сільських територій. Окремі фахові підзаконні нормативно-правові акти, що покликані регулювати відносини удосконалення адміністративно-правових засад місцевого самоврядування та екологічного збереження чи економічного розвитку сільських територій також не містять вказівок на необхідність співпраці між органами місцевого самоврядування та суб'єктами аграрного сектору, а лише у окремих випадках у тій чи іншій мірі визначають повноваження чи обов'язки місцевих бюджетів щодо фінансування соціальних та екологічних заходів. Встановлено, що уперше, необхідність та способи такої співпраці були закріплені у Концепції розвитку сільських територій, у якій центральний орган виконавчої влади визнає, що основними причинами погіршення соціально-економічного та екологічного стану сільських територій (поряд з іншими причинами) є низька ефективність органів місцевого самоврядування у вирішенні проблемних питань розвитку сільських територій та відведення недостатньої ролі у процесах реформування аграрного сектора економіки.

5. Аналіз доктринальних положень представників правової та інших наук дав підстави для формування наступних узагальнень. Суб'єкти аграрного сектору як виробники сільськогосподарської продукції представляють собою, у переважній більшості випадків, недержавним сектором економіки, то недоцільним є застосування важелів прямого втручання держави у їх діяльність. Публічно-приватне партнерство в аграрному секторі повинно активізовуватись на регіональному та місцевому рівнях, спираючись на територіальні громади, їх об'єднання, інститут місцевого самоврядування, місцеві підприємницькі структури іншого господарського спрямування.

6. Узагальнено, що сучасний розвиток територіальних громад аграрних регіонів повинен розвиватися у напрямку трансформації об'єкта у суб'єкт суспільно-економічних відносин. Державне організаційно-правове регулювання відносин забезпечення зростання ролі та значення територіальних громад у нашій державі повинно рухатися у напрямі постійного сприяння формуванню необхідних умов для їх економічного зміцнення. Основою такого зростання повинно стати здійснення мобілізації різних груп своїх економічних ресурсів. У першу чергу, це стосується активного залучення до процесів розбудови місцевої економіки людських ресурсів, а також вдосконалення соціально-господарської інфраструктури територіальних громад, розширення можливостей міжрегіональних зв'язків тощо. Органи місцевого самоврядування для забезпечення ефективного функціонування суб'єктів аграрного сектору у межах свої територіальних громад, районів та областей повинні розробити наступні механізми адміністративно-правового регулювання: - підвищення потенціалу місцевих органів влади і неурядових громадських організацій у вирішенні проблем, пов'язаних з інтересами аграрного господарювання та соціально-територіального розвитку; - вдосконалення форм місцевого регулювання аграрного сектору власного регіону, включаючи методи бюджетного субсидування, кредитування, місцевого оподаткування; - стимулювання аграрної кооперативної діяльності тощо.

РОЗДІЛ 2.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ З ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

2.1. Поняття та структура механізму адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування

Адміністративно-правове регулювання відносин державного управління та підтримки аграрного сектору економіки України є необхідною складовою забезпечення суспільно-економічного розвитку держави. Таке регулювання дає можливість: 1) позитивно впливати на зменшення недоліків кількісного та якісного характеру у процесі аграрного господарювання; 2) сприяти врахуванню різних сучасних тенденцій розвитку ринкових відносин; 3) здійснювати реалізацію основних засад державної політики в аграрній сфері щодо: бюджетної підтримки, пільгового оподаткування, участі держави у страхуванні ризиків сільськогосподарського виробництва, регулювання ціноутворення, сприяння внутрішньому та зовнішньому комерційному інвестуванню, забезпечення розвитку соціальної сфери села та всебічної підтримки сільських жителів, подолання негативних наслідків впливу виробничої сільськогосподарської діяльності на природні ресурси та їх раціональне використання тощо, а також «забезпечення розвитку науково-технічного прогресу, переведення аграрного виробництва на інноваційну модель, яка нині набуває визначального характеру в конкурентному виробництві сільськогосподарської продукції як на внутрішньому державному так і на міждержавних ринках» [8, с. 99].

Трансформаційні процеси суспільно-економічного розвитку, зокрема, децентралізація влади, глобалізація економічної сфери, євроінтеграційні прагнення та входження нашої держави світовий економічний простір, наразі

вимагають постійного нормативно-правового удосконалення відносин формування і реалізації державної політики в аграрному секторі. Саме тому, не применшуючи значення державного правового регулювання відносин в зазначеному секторі економіки та держави, як суб'єкта його підтримки, у нашій науковій роботі звертається увага на дослідження правового забезпечення основних управлінських повноважень органів місцевого самоврядування та на механізм адміністративно-правового регулювання їх безпосередньої участі в реалізації управлінських завдань в аграрному секторі. Також звертається увага на вирішення проблем, пов'язаних з невиробничими інтересами місцевих суб'єктів аграрного господарювання; розроблення та реалізацію проектів соціально-економічного розвитку відповідних сільських територій, забезпечення фінансовими ресурсами місцевих бюджетів територіальних громад тощо.

У першому розділі даного дослідження нами надана додаткова теоретико-правова авторська аргументація існуючої в науці позиції про те, що «основними суб'єктами формування економічного потенціалу сільських територій в Україні є органи місцевого самоврядування поряд з населенням, структурами підприємницької діяльності та державою» [84, с. 76.].

Наразі нами робиться спроба обґрунтування авторської позиції щодо необхідності удосконалення механізму адміністративно-правового регулювання відносин місцевого управління суспільно-економічним потенціалом сільської територіальної громади у взаємодії з суб'єктами аграрного сектору. Адже, після практичної реалізації процесів децентралізації влади роль органів місцевого самоврядування істотно змінилася. Зокрема, такі суб'єкти місцевого управління отримали більше повноважень у сфері формування соціально-економічного потенціалу своїх територій. Фактичне (фінансово-матеріальне) сприяння реалізації такого потенціалу на селі забезпечують суб'єкти аграрного сектору. Саме тому, аграрний сектор, який характеризується особливостями свого господарського функціонування, навіть за умов стабільності законодавства та економічного розвитку держави,

потребує вироблення чіткого механізму адміністративно-правового забезпечення взаємодії з місцевою владою та посилення співробітництва з громадськістю як членами територіальної громади.

Дана важлива складова суспільно-економічного розвитку сільських територіальних громад не знайшла належного закріплення на доктринальному рівні. Адже, у дослідженнях науковців залишилися несформованими чіткі пропозиції по вирішенню теоретичних та практичних проблем адміністративно-правової реалізації управлінської функції місцевого самоуправління. Наявність правових колізій у забезпеченні процесу функціонування органів місцевого самоврядування, неузгодженість нормативних актів про регулювання аграрно-територіальних відносин, а також ряд інших проблем правового регулювання сучасного сільського соціально-економічного розвитку спонукають автора до здійснення дослідження механізму адміністративно-правового регулювання управлінської діяльності органів місцевого самоврядування у процесі реалізації державної політики в частині формування власних програм і стратегій взаємодії з суб'єктами аграрного сектору економіки України.

Отже, взаємодія суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування, як законодавчо закріплена діяльність щодо забезпечення соціально-економічного розвитку окремих територіальних громад та загалом держави, потребує присутності певної сукупності елементів, які спільно забезпечуватимуть ефективну та результативну роботу цих суб'єктів та сприятимуть досягненню зазначеного вище результату.

На нашу думку, саме сукупність зазначених матеріальних та процесуальних елементів формує механізм адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування. Оскільки представниками науки адміністративного права не визначено сутність зазначеної вище дефініції та не здійснено комплексного дослідження її структури, то, на нашу думку, доцільно розпочати дослідження механізму адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів

аграрного сектору з органами місцевого самоврядування, у першу чергу, з теоретико-правового аналізу таких дефініцій як «механізм», «правовий механізм» (його ознаки) та «адміністративно-правовий механізм», а також доцільним є охарактеризувати структуру такого механізму, до якої входять: ознаки, складові, особливості, функції та стадії.

У першу чергу, розглянемо філологічне тлумачення поняття «механізм» та серед ряду його значень оберемо найбільш відповідне тематиці дослідження. Отже, механізм – це внутрішня будова, система чого-небудь чи сукупність станів і процесів, з яких складається певне явище [17, с. 583].

На підставі словникового смислового тлумачення даного терміну, сформулюємо наближене до суспільно-економічної проблематики дослідження загальне тлумачення поняття механізм, визначивши його як сукупність певних елементів, структурно об'єднаних у певну системну цілісність, яка узгоджено функціонує для забезпечення досягнення певного економічного результату від діяльності.

Застосувавши порівняльно-правовий метод наукового дослідження, подамо згруповані С. М. Науменко окремі існуючі у правовій науці доктринальні тлумачення категорії «правовий механізм»: 1) суто інструментальна субстанція, особливий набір кількох правових інструментів; 2) сукупність узятих в органічній єдності та взаємозв'язку інституційно-правових та організаційно-правових форм і правових засобів забезпечення реалізації політичних і правових рішень, котрі приймаються світовим співтовариством, регіональними угрупованнями держав та окремими державами; 3) комплексне явище, сукупність правових засобів, за допомогою яких поведінка суб'єктів суспільних відносин приводиться у відповідність до приписів, що містяться в нормах права [95, с 118].

У аспекті досліджуваного нами «правового механізму» регулювання управлінсько-господарських відносин, дану категорію доцільно уточнити тим, що це не просто сукупність узгоджених правових форм, засобів чи елементів, а сукупність узгоджених адміністративно-правових інструментів, які

поєднуються між собою та доповнюють один одного за певними напрямками чи сферами забезпечення управлінських функцій в процесі регулювання суспільних відносин, які застосовуються з метою приведення у відповідність до правових приписів поведінки владних, самоврядних, господарюючих та інших суб'єктів, а також забезпечення реалізації правовідносин у суспільстві.

Відомі вітчизняні науковці І. П. Голосніченко та М. Ф. Стахурський, розширивши дослідження у сфері теорії держави і права, сформулювали ознаки, які притаманні для механізму правового регулювання: 1) є складником механізму соціального регулювання; 2) виступаючи категорією, яка має широкий обсягом, об'єднує комплекс явищ правової дійсності: засоби (норми права, суб'єктивні права і юридичні обов'язки, рішення судових установ тощо, об'єктивовані в актах правозастосування); способи (дозволяння, зобов'язання, заборона); форми (використання, виконання, додержання, застосування); 3) являє собою систему правових засобів, способів та форм, що знаходяться у постійному взаємозв'язку та взаємодії; 4) виступають як динамічна частина правової системи суспільства; 5) встановлення правопорядку в суспільстві є закономірним результатом його діяльності [21, с. 54].

Механізм адміністративно-правового регулювання суспільних відносин вважається у сучасній правовій науці особливим видом описаного вище механізму правового регулювання. Зокрема, Т. О. Коломоець характеризує «механізм адміністративно-правового регулювання як сукупність правових засобів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання суспільних відносин у сфері адміністративного права» [52, с. 67].

Дослідження теоретичних положень науки адміністративного права, дає підстави зробити коротке узагальнення про те, що в механізмі адміністративно-правового регулювання прийнято виділяти дві групи складових.

Перша група – органічні, які визначають суть самого явища такого механізму, тобто без яких не може відбуватися сам механізм:

- норми права – загальнообов'язкові правила поведінки, встановлені з метою регулювання відносин у межах конкретного суспільства;

- акти реалізації норм права – процес реального впровадження в суспільно-економічне буття приписів норм правових актів через поведінку суб'єктів адміністративного права;

- правові відносини – вольові суспільні відносини, що виникають на основі норм права.

Друга група – функціональні, які значною мірою впливають на такий механізм хоча не є обов'язковими його елементами:

- юридичний факт – це сформовані обставини людського існування, з якими консолідується виникнення, зміна та припинення адміністративно-правових відносин (норми адміністративного права активізуються лише тоді, коли виникають необхідні для їх дії ситуації з людського буття);

- правова свідомість суб'єктів – система відображення уявлення членів суспільства про право та правову дійсність у поглядах та почуттях (правова психологія, правова поведінка);

- законність – правовий режим життя членів суспільства, якому притаманне чітке дотриманням норм права кожним суб'єктом правових відносин та сприяє здійсненню публічного адміністрування;

- акти тлумачення норм права – процес, спрямований на встановлення змісту норм права з метою їх правильної реалізації;

- акти застосування норм права – визначення правил поведінки компетентними державними органами, спрямований на забезпечення умов реалізації суб'єктивних прав та обов'язків учасників адміністративно-правових відносин [6, с. 97–98].

Доцільно також звернути увагу на іншу характеристику механізму адміністративно-правового регулювання, де визначено дещо інший (більш широкий) зміст елементів: а) норми права як основа механізму правового регулювання; б) правові відносини; в) акти реалізації прав та обов'язків як дії суб'єктів щодо здійснення приписів правових норм; г) акти застосування

права; г) законність; д) правосвідомість; е) правова культура [182, с. 157]. Необхідно зазначити, що вітчизняними науковцями пропонуються й інші класифікації, які суттєво не відрізняються одна від одної [72; 90; 94; 171].

Надавши сформовану в сучасній науці теоретико-правову характеристику в цілому механізму адміністративно-правового регулювання, зазначимо, що під механізмом адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування слід розуміти спільність складних матеріальних та процесуальних елементів, які мають правовий, соціально-економічний та організаційно-управлінський характер, і які, у своїй сукупності взаємопов'язаних адміністративно-правових засобів, способів і форм, за допомогою яких здійснюється регулювання спільної діяльності, дають змогу налагодити на регіональному рівні ефективну взаємодію територіальних громад з господарюючими суб'єктами у питаннях вирішення соціальних, економічних, екологічних та інших публічно-приватних потреб сільських регіонів.

Запропонувавши авторське визначення основній категорії дослідження даного підрозділу дисертації, визначимо перелік ознак як властивостей правового явища, якими, на нашу думку, характеризується механізм адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування: 1) містить сукупність взаємопов'язаних елементів різних галузей права; 2) є базовою системою адміністративно-правових засобів, способів і форм, за допомогою яких здійснюється безпосередній вплив на суспільні відносини; 3) забезпечує спільне узгоджене функціонування суб'єктів взаємодії у межах територіальних громад та між громадського функціонування; 4) регулює управлінські, організаційні, господарські та інші правовідносини, що виникають у процесі спільного функціонування вказаних суб'єктів; 5) містить стадії забезпечення взаємодії.

В результаті узагальнення проведених досліджень нами пропонується деталізація такої ознаки як стадійність шляхом визначення чотирьох стадій здійснення такої взаємодії:

1) формування та реалізація адміністративно-правових норм (прийняття органами місцевого самоврядування підзаконних нормативно-правових актів, які регламентують і спрямовують поведінку суб'єктів аграрного сектору, встановлюють для них специфічний правовий режим);

2) виникнення взаємних прав та обов'язків (в зазначених учасників адміністративних правовідносин на підставі конкретних юридичних фактів);

3) реалізація прав та обов'язків (відображені у конкретних юридичних нормах правила поведінки втілюються в діяльності зазначених суб'єктів);

4) здійснення контрольних-перевірочних функцій суб'єктом владних повноважень (надання органом місцевого самоврядування владного індивідуального правового акту, за умови встановлення порушень у діяльності суб'єкта аграрного сектору).

Охарактеризовану нами стадійність як ознаку (властивість) процесу адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування не розвинуто належним чином у науці адміністративного права. Тому, підтримуючи позицією В. В. Галунька, В. І. Олефіра, Ю. В. Гридасова щодо «системності адміністративно-правового регулювання» [6, с. 114] та скориставшись визначеною ними «видовою характеристикою» [6, с. 119] такої системності, представляємо види правової діяльності, що відповідають конкретним стадіям адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування.

До першої стадії відноситься – здійснення підзаконної адміністративної правотворчості органами місцевого самоврядування, що характеризується нами як: 1) дослідження прогнозів щодо загального впливу норм підзаконних адміністративно-правових актів (рішень, розпоряджень, стратегій, програм) на

суспільні відносини територіальної громади та на фінансово-економічний стан суб'єктів аграрного сектору; 2) формування та прийняття таких норм.

До другої стадії відноситься – забезпечення реалізації прийнятих адміністративно-правових норм, захищаючи суб'єктивні публічні права та юридичні обов'язки суб'єктів аграрного сектору в межах юрисдикції відповідної територіальної громади.

До третьої стадії відноситься – правозахисна діяльність органів місцевого самоврядування, що включає засоби адміністративного (примусового, фіскального тощо) впливу на суб'єктів аграрного сектору як правопорушників.

Наступним елементом у характеристиці механізму адміністративно-правового регулювання, на нашу думку, повинні стати його структурні елементи. Беручи за основу класифікації складових елементів такого механізму, запропоновані В. В. Галуньком [5, с. 88], А. А. Русецьким [171, с. 88], С. М. Науменком [95, с. 186], пропонуємо вважати складовими елементами комплексного механізму адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування: 1) норми адміністративного, муніципального, фінансового (бюджетного, податкового), аграрного, земельного права та їх зовнішнє вираження – джерела права, а також відносини, форми, тлумачення норм, методи та процедури реалізації норм зазначених вище галузей права; 2) інституційний елемент, який передбачає сукупність владно-підпорядкованих дій суб'єктів взаємодії та координації, що, у свою чергу, наділені відповідним правовим статусом; 3) сукупність управлінських рішень, що приймаються та реалізуються органами місцевого самоврядування; 4) організаційні елементи забезпечення взаємодії й координації діяльності досліджуваних суб'єктів на регіональному рівні.

Надавши визначення та частково охарактеризувавши структуру (ознаки, складові) механізму адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування, приходимо

до висновку про необхідність удосконалення теоретико-правових засад такого механізму.

Метою такого удосконалення, на нашу думку, є формування більш широкої сукупності взаємопов'язаних елементів (інструментарію), що максимально сприятимуть забезпеченню спільної діяльності по вирішенню завдань соціально-економічного розвитку села шляхом послідовного безперешкодного позитивного (у випадках виникнення противаг – адміністративного забезпечення) досягнення ефективних результатів від правового впливу на господарсько-економічний розвиток аграрного сектору та соціально-економічної інфраструктури сільських територіальних громад.

Адже, участь органів місцевого самоврядування у формуванні економічного потенціалу сільських територій визначається адміністративними функціями місцевого регулювання економіки через сприяння реалізації державної податкової політики, реалізації державних програм трудового та господарського забезпечення регіонального розвитку тощо. Важливу роль у ефективності забезпечення такого процесу відіграє фінансовий потенціал сільських територіальних громад, який забезпечує спроможність органів місцевого самоврядування мобілізувати потрібні кошти для реалізації необхідних інституційних перетворень та підтримки регіональних проектів розвитку сільських територій.

Для сільських територіальних громад, які мають належне бюджетно-податкове забезпечення та на території яких функціонують успішні суб'єкти аграрного сектору, пріоритетом напрямом формування механізму адміністративно-правового регулювання взаємодії з ними органів місцевого самоврядування є подальший розвиток виробничого чинника та зростання обсягів і прибутковості діяльності сільськогосподарських товаровиробників. Також розвиток соціальної сфери сільських територіальних громад напряму залежатиме від зростання економічних можливостей суб'єктів аграрного сектору, які через податкові інвестиції мають забезпечити стабілізацію соціальної ситуації та достатній розвиток трудових ресурсів задля

ефективності виробничих процесів у сільському господарстві. Стабільність трудових ресурсів та володіння значним природно-ресурсним потенціалом також сприяє суб'єктам аграрного господарювання в ефективній реалізації ринкових можливостей власного розвитку, а також – планомірному розвитку економіки та соціальної сфери сільських територіальних громад.

У межах дослідження механізму адміністративно-правового регулювання взаємодії досліджуваних суб'єктів, на нашу думку, в даному підрозділі дослідження доцільно здійснити аналіз правових засад діяльності та повноважень органів місцевого самоврядування, як суб'єктів формування та реалізації норм права. Правові форми та основні способи взаємодії різних організаційно-правових форм суб'єктів аграрного сектору, виробнича сільськогосподарська діяльність тісно пов'язана з селами і селищами, розглянемо у наступних підрозділах даного розділу дисертаційного дослідження.

Отже, наразі органи місцевого самоврядування є керівними ланками для вирішення питань місцевих громад у системі адміністративно-територіального устрою України. Регламентування діяльності органів місцевого самоврядування, у першу чергу, визначено у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» [136] (основні положення якого досліджені у підрозділі 1.2 розділу 1 даної дисертації). Проте, окремі положення зазначеного Закону, на нашу думку, доцільно проаналізувати у межах даного підрозділу дослідження з метою визначення позитивних аспектів та аналізу недоліків та прогалин у механізмі адміністративно-правового регулювання взаємодії органів місцевого самоврядування з суб'єктами аграрного сектору в Україні.

У першу чергу, зазначимо, що органи місцевого самоврядування є представницькими органами, а саме виборчими органами (радами), які формуються з депутатів і відповідно до зазначеного вище Закону наділяються правом «представляти інтереси територіальних громад, а також приймати від їх імені рішення, які є обов'язковими до виконання на території відповідної

територіальної громади». Крім того, аналізована нормативно-правова база містить систему місцевого самоврядування, яка включає: «територіальну громаду, сільську, селищну раду; сільського, селищного голову; виконавчі органи сільської, селищної ради; старосту; органи самоорганізації населення» [136].

Здійснивши аналіз Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», надамо характеристику суб'єктів місцевого самоврядування, у переліку повноважень яких є виконання організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій, зокрема, у процесі взаємодії із суб'єктами аграрного сектору: 1) виконавчі органи рад – створюються сільськими (селищними) радами для здійснення виконавчих функцій і повноважень місцевого самоврядування; 2) органи самоорганізації населення – представницькі органи, що створюються частиною жителів, які тимчасово або постійно проживають на відповідній території у межах села, селища; 3) посадові особи – перебувають професійних (оплатних) трудових відносинах та мають відповідні посадові обов'язки [136].

У контексті дослідження механізму адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування, слід звернути увагу на окремі елементи місцевого організаційно-управлінського механізму, визначеного у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні»:

- по перше, формою безпосередньої участі громадян, що проживають у межах відповідної сільської територіальної одиниці, у вирішенні питань місцевого значення є загальні збори громадян, рішення яких є вказівкою для організаційно-управлінської діяльності органів місцевого самоврядування (ст. 8);

- по друге, внесена на розгляд ради місцева ініціатива з будь-якого питання, віднесеного до відання органу місцевого самоврядування, підлягає обов'язковому розгляду на відкритому засіданні ради, а про прийняте рішення члени громади повідомляються у порядку, встановленому представницьким

органом місцевого самоврядування або статутом територіальної громади (ст. 9);

- по третє, територіальна громада проводить громадські слухання спільно з посадовими особами місцевого самоврядування, на яких можуть заслуховуватись зазначені особи, порушуватися питання та вноситися пропозиції по питаннях місцевого значення, що належать до відання місцевого самоврядування (ст. 13);

- по четверте, органи самоорганізації сільського населення формуються за пропозиціями жителів та з дозволу сільських (селищних) рад у формі будинкових, вуличних, квартальних та інші органів та наділяються частиною власної компетенції, майнових ресурсів, коштів (ст. 14) [136].

Окремо звернемо увагу на той факт, що Законом України «Про засади регуляторної політики в сфері господарської діяльності» 11 вересня 2003 р. № 1160-IV до переліку регуляторних органів віднесено органи місцевого самоврядування та їх посадові особи, які відповідно до законодавства мають повноваження одноособово приймати регуляторні акти. Для виконання закріплених зазначеним вище Законом завдань у сфері реалізації регуляторних повноважень, сільські, селищні, районні та обласні ради можуть створювати у своєму складі постійні комісії чи покладати зазначені повноваження на створену постійну комісію [122].

На нашу думку, аналіз зазначеного вище Закону, дає можливість зробити узагальнення про те, що долучення органів місцевого самоврядування до системи суб'єктів реалізації державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності, зокрема, функціонування суб'єктів аграрного сектору, слід розглядати як факт державної політики удосконалення правового регулювання адміністративно-господарських відносин між суб'єктами аграрного сектору та органами місцевого самоврядування, у частині мінімізації прийняття останніми економічно недоцільних та неефективних місцевих регуляторних актів, що, у свою чергу, забезпечить зменшення втручання місцевих самоврядних органів у діяльність господарюючих

суб'єктів та сприятиме ліквідації перепон для успішного розвитку суб'єктів господарської діяльності всіх галузей економіки у сільських регіонах.

Отже, вирішення проблем удосконалення механізму адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування є досить важливим та об'єктним питанням, яке повинно реалізовуватися на різних рівнях. Досліджуваний механізм повинен формуватися на принципах комплексності та забезпечення правовідносин щодо зосередження в межах територіальних громад функціонування різних типів комерційних та некомерційних структур. Зокрема, поряд із виробниками сільськогосподарської продукції, повинні функціонувати аграрні технічно-сервісних, переробні та посередницькі підприємства, організації сільськогосподарської дорадчої діяльності.

Комплексному соціально-економічному розвитку сільських регіонів також сприятимуть 1) суб'єкти несільськогосподарського підприємництва різних організаційно-правових форм, які забезпечуватимуть транспортне сполучення та зв'язок, формуватимуть ринки матеріально-технічних ресурсів та фінансових послуг тощо; 2) бюджетні та комерційні заклади: освіти (у тому числі, початкового й середнього професійного навчання сільськогосподарським професіям), охорони здоров'я, побутового обслуговування, культури, торгівлі тощо.

На нашу думку, одним із напрямів вирішення окреслених вище проблем є створення законодавчих передумов розробки та реалізації відповідних (комплексних чи галузевих) програм регіонального соціально-економічного розвитку сільського господарства та сільських територій. Результати реалізації законодавчої ініціативи та виконання зазначених програм повинно проявитися в сталому соціально-економічному розвитку сільських територіальних громад.

Звертаючись до позиції О. В. Алейнікова, узагальнимо, що проблему розвитку сільських територій та сільської місцевості неможливо вирішити без удосконалення механізму адміністративно-правового регулювання взаємодії

суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування, які мали б широкі управлінські та повноваження фінансового забезпечення, на пропонуємо наступні заходи удосконалення:

- розробка збалансованих програм соціально-економічного розвитку певних сільських територій відповідно до їх екологічних, територіальних, природно-ресурсних, виробничих, демографічних особливостей;

- формування місцевих бюджетів під розроблені програми соціально-економічного розвитку і джерел їхнього фінансування;

- створення й ефективне керування розмежуванням функцій, повноважень і меж цих повноважень) соціальною інфраструктурою і комунальною власністю, організація їх ефективного матеріально-технічного й фінансового забезпечення;

- прийняття й реалізація рішень про створення, ліквідацію (за необхідності), реорганізації й перепрофілювання об'єктів як виробничої, так і соціальної інфраструктури на селі [8];

- посилення управлінських функцій суб'єктів аграрного сектору в регулюванні місцевих адміністративно-правових відносини у межах територіальних громад.

Аналіз сучасних тенденцій адміністративно-правового регулювання відносин в аграрному секторі дає змогу визначити, що удосконалення можливе тільки за рахунок чіткої державної політики, поєднання галузевого і територіального управління, посилення ролі місцевого самоврядування і громадських організацій, а також застосування змішаного режиму управління.

Як узагальнення дослідження зазначимо, що з проголошенням незалежності України відбувся перехід вітчизняної економіки на ринкові засади, проте система державного управління за тридцятилітню історію незалежності так і не перейшла повністю на нові принципи діяльності. В Україні формування економічного потенціалу села продовжує залишатись об'єктом аграрної політики. Крім цього, їх життєдіяльність регулюється державною регіональною політикою, яка зосереджується переважно на

підтримці депресивних, відсталих, проблемних населених пунктів. Вона охоплює всі сфери життя суспільства на регіональному та місцевому рівнях, зокрема економічну, соціальну, екологічну. Інструменти регіональної політики можуть істотно різнитися залежно від того, як намагається держава вирівняти рівні соціально-економічного розвитку регіонів: за рахунок прямої фінансової підтримки або шляхом стимулювання ефективного використання внутрішнього ресурсного потенціалу. На практиці продовжують зберігатися імперативні відносини між суб'єктами аграрного сектору та органами місцевого самоврядування як учасниками розвитку територій, а вплив громадського сектору на цей процес зведений до мінімуму. Суб'єкти аграрного сектору як комерційні структури у своїй діяльності не належним чином враховують соціальні потреби сільських регіонів.

Зважаючи на сучасні реалії розвитку України, яка розпочала реалізацію комплексної реформи системи місцевого самоврядування та сфери державного управління, на нашу думку, актуально зосередитися на оптимізації функцій щодо регулювання сільської економіки та соціальної інфраструктури органами місцевого самоврядування. Для розвитку сільських територій ключова роль повинна належати органам місцевого самоврядування та територіальним громадам, які в реалізації жодної з цих політик не мають наразі достатньо повноважень. Формування та реалізація належного механізму адміністративно-правового регулювання відносин взаємодії суб'єктів аграрного сектору та органів місцевого самоврядування повинно стати головним завданням органів державної законодавчої та виконавчої влади. Інструментами реалізації зазначеного механізму повинні стати відповідні концепції, стратегії, цільові програми регіонального та місцевого розвитку, які повинні містити заходи виконання для розвитку сільських регіонів України.

2.2. Правові форми та основні способи взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування

Розвиток аграрного сектору в сучасному ринковому середовищі та кризовому стані економіки України залежить, поряд з іншими факторами, від формування його суб'єктами ефективних взаємовідносин з органами місцевого самоврядування тих територіальних громад, у межах яких такий суб'єкт зареєстрований (його місцезнаходження) чи здійснює виробничо-господарську діяльність.

На нашу думку, місцевими цілями такої публічно-приватної взаємодії повинно стати, у першу чергу, забезпечення продовольством населення територіальної громади та сировиною місцевих переробних підприємств, нарощування міжрегіонального торговельно-економічного потенціалу, наповнення місцевого бюджету, збереження існуючих та створення нових робочих місць, впровадження сільськогосподарських підприємницьких ініціатив тощо. Ефективність забезпечення такої взаємодії зростатиме при умові удосконалення механізму її адміністративно-правового регулювання у частині визначення правових форм та основних способів реалізації.

У попередніх підрозділах даної дисертації нами охарактеризовано теоретичні узагальнення вітчизняних науковців, експертні фахові висновки та аналітичний матеріал за проблематикою дослідження, а також досліджено базові засади нормативно-правового регулювання відносин взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування.

Послідовно деталізуючи адміністративно-правові засади взаємодії досліджуваних вище суб'єктів публічно-приватного партнерства, у першу чергу, розглянемо сформовані автором (на підставі аналізу запропонованого М. В. Кравчук переліку загальних правових форм діяльності держави [56 с, 56]) загальні теоретико-правові форми такої взаємодії: 1) правотворча діяльність – у межах повноважень, визначених законодавством України забезпечити встановлення (зміну, скасування) обов'язкових правил поведінки

загального характеру (юридичних норм) для суб'єктів аграрного сектору;

2) правозастосовча діяльність – діяльність, яка пов'язана з реалізацією юридичних норм для забезпечення виконання основних завдань взаємодії;

3) договірна та позадоговірна діяльність – санкціонування матеріальних, фінансових, організаційних та інших заходів взаємодії з органами місцевого самоврядування;

4) правозахисна діяльність – контроль суб'єктів аграрного сектору у межах реалізації муніципальних правовідносин щодо дотриманням норм законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів та застосування до таких суб'єктів заходів примусу в межах своєї компетенції у випадках встановлення правопорушень.

Також звернемося до позиції таких науковців як В. М. Русан, О. В. Ковальова, Л. А. Жураковська, які пропонують вважати основними формами реалізації взаємодії держави та бізнесу (розвинуті наразі в аграрному секторі України): державно-приватне партнерство; співпраця з розвитку аграрних кластерів і технопарків; взаємодія державних та місцевих органів влади із саморегульованими організаціями; партнерство на місцевому рівні щодо підтримки ініціатив сільських громад у розбудові соціальної інфраструктури сіл [170].

Виходячи з викладеного вище, доцільно запропонувати авторське узагальнення про те, що юридичну категорію «правова форма взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування» за структурою доцільно розглядати як дворівневу діяльність, яка:

1) для органів місцевого самоврядування розуміється як законодавчо визначена управлінська діяльність уповноважених посадових осіб, у межах адміністративно-територіальної одиниці, що полягає у вчиненні, на основі дотримання норм чинного законодавства, юридичних актів, у результаті чого для суб'єктів аграрного сектору виникають юридично значимі результати.

2) для суб'єктів аграрного сектору полягає у: а) виконавчій діяльності по реалізації норм та приписів загальнодержавних та локальних нормативно-правових актів; б) ініціативній (у межах норм чинного законодавства)

добровільній фінансовій, матеріальній чи іншій суспільно-корисній діяльності на користь територіальних громад, забезпечення якої сприяє зростанню їх соціально-економічного стану.

Звертаючи першочергову увагу на управлінсько-виконавські відносини як основну форму взаємодії досліджуваних суб'єктів публічно-приватного партнерства, автору наразі вбачається за необхідне аргументувати власну позицію про доцільність визнання у межах досліджуваних адміністративних правовідносин такої правової категорії як «ініціативна (безповоротна, безоплатна, безумовна) діяльність» суб'єктів аграрного сектору у процесі взаємодії з сільськими громадами та їх представницькими органами.

Авторську позицію аргументуємо прикладами такого змісту. У доповіді Голови Ніжинської районної ради на урочистих заходах з нагоди відзначення Дня працівників сільського господарства була озвучена інформація про те, що у 2017 р. суб'єкти аграрного сектору різних організаційно-правових форм Ніжинського району надали сільським радам соціальної допомоги у розмірі 1306,3 тис. грн, а також відзначено, що всі аграрії Ніжинщини вкладають кошти у розвиток соціальної інфраструктури населених пунктів, в котрих працюють, допомагають в утриманні фельдшерських пунктів, дитячих садочків, закладів культури тощо [14].

У 2021 р. у м. Ніжині (Чернігівська область) «на зустрічі з делегацією Сейму Латвійської Республіки, керівники аграрних підприємств Ніжинського району М. Чуприна (ТОВ «РІД») та С. Ременюк («ТОВ «Агро Надія») розповіли про роботу своїх підприємств, озвучили проблеми галузі та досягнення. Латвійці не приховували свої здивування, що ці аграрії надають благодійну й соціальну допомогу для населених пунктів, в яких працюють та створюють додаткові робочі місця для уповільнення процесу виїзду молоді із сіл до мегаполісів та закордон. Тож латвійці радили присутнім керівникам ОТГ створювати перш за все нові робочі місця, а вже потім відновлювати соціальну інфраструктуру, адже школи, садочки та клуби нікому не потрібні, якщо туди немає кому ходити» [15].

Аналіз даного факту дає підстави узагальнити наступне. Управлінська (організаційна) взаємодія уповноважених посадових осіб органів місцевого самоврядування полягає у прийнятті юридичних актів, у результаті чого для суб'єктів аграрного сектору виникають юридично значимі результати. Ініціативна діяльність суб'єктів аграрного сектору, як форма взаємодії з органами місцевого самоврядування, на нашу думку, полягає правомірних діях таких суб'єктів щодо фінансового та матеріального забезпечення сільських громад свого територіального місцезнаходження та визначається нами самостійна періодична чи систематична діяльність з метою досягнення соціально-економічних результатів у процесі функціонування та розвитку територіальних громад, а також сприяння зростанню показників управлінської ефективності органів місцевого самоврядування у межах держави.

Викладені вище фактична інформація та науково-теоретичні узагальнення дають підстави зазначити, що в умовах відсутності в Україні системи нормативно-правового регулювання відносин ініціативної діяльності щодо підтримки суб'єктами аграрного сектору сільських регіонів власного місцезнаходження, дана адміністративно-правова категорія, як елемент комплексного механізму адміністративно-правової взаємодії у межах публічно-приватного партнерства, потребує подальшого теоретичного опрацювання та наразі нормативно-правового закріплення у ст. 3 «Основні пріоритети державної аграрної політики» Закону України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» від 18 жовтня 2005 р. № 2982-IV [142].

Здійснивши теоретико-правовий аналіз та надавши авторські пропозиції щодо правових форм взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування, звернемо увагу на основні способи такої взаємодії. У першу чергу зазначимо, що Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає «спосіб – як певну дію (послідовність дій), прийом або систему прийомів, яка дає можливість зробити, здійснити що-небудь, досягти чогось» [17, с. 678].

Здійснений у підрозділі 1.2 дисертації аналіз низки нормативно-правових актів (Конституція України [53], ГК України [22], Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні» [136], «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» [142], «Про державно-приватне партнерство» [115], «Про фермерське господарство» [162], «Про особисте селянське господарство» [141], Концепція розвитку державно-приватного партнерства в Україні на 2013-2018 рр. [158], Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 р. [123], Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки [124] тощо) сприяв встановленню у даному підрозділі роботи основних способів фінансово-економічної взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування щодо взаємної підтримки.

Зазначені способи взаємодії нами згруповано наступним чином.

1. Спосіб фіскальної взаємодії, який полягає у: а) наданні податкових пільг зі сплати місцевих податків та зборів суб'єктам аграрного сектору, які здійснюють матеріальну підтримку функціонуванню територіальних громад; б) бюджетному фінансуванні (субсидіювання) окремих видатків суб'єктів аграрного сектору (компенсація коштів виділення коштів за ремонт приміщень, оплату послуг зв'язку, навчання персоналу тощо).

2. Спосіб господарської взаємодії, який полягає у: а) наданні суб'єктам аграрного сектору пільг неподаткового характеру (оренда приміщень і т.ін.); б) безоплатній передачі державного чи муніципального майна (приміщень, споруд, технічних засобів) у власність аграріїв та аграрних громадських організацій; в) надання пільгових кредитів, інформаційна, консультативна та інші форми підтримки; г) реалізація проектів щодо забезпечення функціонування зрошувальних і осушувальних систем; д) будівництво, обслуговування та управління мережами холодильних та складських (на ринках) приміщень для збереження сільськогосподарської продукції та реалізації програм забезпечення місцевими продуктами харчування.

3. Спосіб взаємодії щодо розробки та виконання державних та муніципальних: соціальних, екологічних, культурних та інших програм, який нами визначається як: а) координація діяльності та спільна розробка заходів; б) розміщення замовлень на виконання соціальних послуг; в) підтримка проектів громадських організацій по реалізації державних та муніципальних планів тощо.

Отже, реалізація механізму адміністративно-господарської взаємодії між органами місцевого самоврядування та приватними суб'єктами аграрного сектору сприяє забезпеченню інтересів як територіальних громад так і аграрних суб'єктів в реалізації спільних соціально-економічних, екологічних та інших програм, проектів інноваційно-інвестиційного характеру тощо. Для територіальних громад основними перевагами досліджуваної взаємодії є залучення різного роду інвестицій, забезпечення прибутковості по операціях з майном комунальної власності, активізації підприємництва у сільських регіонах. Для суб'єктів аграрного сектору перевагами такої співпраці є: 1) можливості використання земель сільськогосподарського запасу, що перебувають у розпорядженні органів місцевого самоврядування; 2) зростання можливостей доступу до фінансової підтримки з місцевого бюджету тощо.

Аналіз Концепції розвитку державно-приватного партнерства в Україні на 2013-2018 рр. [158] дає підстави зазначити, про не значну активність органів місцевого самоврядування переважної більшості територіальних громад країни у здійсненні співпраці з суб'єктами аграрного сектору та сформулювати основні причини: 1) мінімальна наявність коштів у розпорядженнях місцевих бюджетів та відсутність або надзвичайна складність механізму надання таких коштів; 2) протиріччя організаційного характеру взаємодії досліджуваних суб'єктів на підготовчих етапах співпраці та при узгодженні господарських суперечностей; 3) відсутність інформації у членів територіальних громад про переваги та можливі недоліки зазначеної вище співпраці; 4) наявність різного роду проблем обліку та звітності щодо провадження сільськогосподарської підприємницької діяльності під час реалізації програм взаємодії тощо.

Проведені авторські дослідження дають підстави зробити узагальнення про те, що розвиток результативної взаємодії суб'єктів аграрного сектору та органів місцевого самоврядування може сформуватися при побудові відносин рівноправності та взаємної вигоди при досягненні результатів соціально-економічного розвитку сільських регіонів. На нашу думку, в забезпеченні реалізації даного процесу ключова роль належить державі. Саме тому, законотворча діяльність держави повинна бути реалізована у царині забезпечення належних умов аграрного підприємництва, суб'єкти якого, отримуючи економічний ефект від співпраці, «набуватимуть статусу соціально відповідальних осіб, які беруть участь у розв'язанні соціально-економічних проблем на державному і місцевому рівнях» [170].

Продовжуючи аналіз запропонованих державою у системі нормативно-правового регулювання основних способів взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування охарактеризуємо постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року» від 6 серпня 2014 р. № 385, яка визначила цілі державної регіональної політики та основні завдання центральних та місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування, спрямовані, зокрема, на досягнення підвищення рівня соціальної захищеності жителів сільських населених пунктів шляхом запровадження механізму залучення до системи соціального страхування та пенсійного забезпечення осіб, зайнятих в особистих селянських господарствах [159].

Реалізація Стратегії передбачалася шляхом внесення змін до Бюджетного і Податкового кодексів України у частині децентралізації фінансів, зміцнення матеріальної і фінансової основи місцевого самоврядування, що призвело б до підвищення рівня фінансової забезпеченості органів місцевого самоврядування та не було реалізовано у силу ряду причин.

Охарактеризувавши загальні недоліки сучасної системи нормативно-правового регулювання взаємодії суб'єктів аграрного сектору та органів місцевого самоврядування, вважаємо, що одним з головних завдань даного розділу дисертаційного дослідження є надання пропозицій щодо перспектив правового регулювання діяльності органів місцевого самоврядування у частині формування та реалізації фіскальної політики в аграрному секторі економіки України.

Отже, забезпечення раціональної реалізації фіскальних повноважень, закріплених законодавством за органами місцевого самоврядування, є наразі одним з найважливіших напрямків реформування влади. В умовах проведення реформи децентралізації, переосмислення суспільної ролі фіскальної функції органів місцевого самоврядування в цілому і у взаємовідносинах з аграрним сектором економіки зокрема, а також вироблення науково-практичного підходу щодо удосконалення механізму адміністративно-правового регулювання таких відносин, надасть можливість для забезпечення подальшого розвитку місцевих управлінських відносин, практичної реалізації принципів правової держави, верховенства права й законності.

Переважна більшість висвітлених положень знайшли відображення у Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 р. № 806-р. [161]. У даному нормативно-правовому акті передбачені пріоритетні напрямки досягнення таких стратегічних цілей як удосконалення державної політики оподаткування аграрного сектору та розроблення необхідних нормативно-правових актів.

Для реалізації прийнятих цілей і завдань, необхідним є вироблення наукового підходу, на основі якого надати системні обґрунтовані рекомендації у сфері правового регулювання формування і реалізації державної фіскальної політики в аграрному секторі економіки. Підґрунтям для зазначеного дослідження є проаналізовані у першому розділі дисертації філософсько-правові, політичні, соціально-економічні та публічно-правові положення,

нормативно-правові акти, сучасні здобутки науковців у сфері адміністративного та інших галузей права тощо. Все це, на нашу думку, сприятиме удосконаленню ряду елементів фіскального способу взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування.

Фіскальний спосіб взаємодії органів місцевого самоврядування із суб'єктами аграрного сектору являє собою один з основних значущих напрямків соціально-економічної діяльності у державі. Маючи управлінський системний характер такий спосіб взаємодії полягає у створенні передумов для ефективної фіскальної діяльності з використанням основних інструментів як місцеві доходи та видатки.

На нашу думку, до основних проблем, що негативно впливають на формування, розвиток та реалізацію місцевої фіскальної політики в Україні, належать: 1) загострення внутрішньополітичної кризи в цілому в державі, що призводить до зниження економічної діяльності усіх суб'єктів господарювання та тонізації місцевої економіки; 2) недонадходження коштів до місцевого бюджету; 3) погіршення добробуту населення, зростання рівня безробіття; 4) високий рівень корупції та її укорінення в усіх сферах місцевого управління тощо.

Результати фундаментальних досліджень правового регулювання фіскальної політики свідчать, що її модернізація в сучасних умовах має бути спрямована на досягнення балансу інтересів держави та платників податків шляхом: 1) побудови сучасної конкурентоспроможної соціально-орієнтованої ринкової економіки, інтегрованої до ЄС; 2) реалізації модернізаційного проекту економіки знань за умови збільшення сукупних податкових надходжень до всіх рівнів бюджетів та державних цільових фондів; 3) проведення збалансованої бюджетної політики на середньострокову перспективу.

В контексті деталізації фіскального способу взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування, зазначимо, що такі суб'єкти є найбільшими платниками податкових та неподаткових платежів для

значної кількості сільських територіальних громад, тобто вони формують значний обсяг доходів місцевих бюджетів сільських територіальних громад. На підтвердження авторської позиції, звернемося до офіційних статистичних даних та зазначимо, що загальна сума сплачених такими суб'єктами податків постійно зростає протягом останніх років.

Зокрема, в 2017 р. сільськогосподарські товаровиробники сплатили до зведеного бюджету 45,9 млрд грн. У 2018 р. – 47,5 млрд грн. За перше півріччя 2019 р. сума сплати становила 21,2 млрд грн. У розрізі окремих податків зазначеними платниками у 2019 р. було сплачено: ПДФО та військової збір – 7,571 974,5 тис. грн; податок на прибуток – 542 436,4 тис. грн; рентна плата – 642 216,2 тис. грн; акцизний податок вироблених в Україні товарів – 2 473,4 тис. грн; ПДВ з вироблених в Україні товарів – 8 259 366,8 тис. грн; податки на майно – 2 163 171,0 тис. грн; екологічний податок – 41 779,0 тис. грн; єдиний податок – 1 793 302,6 тис. грн [102].

Крім того, зростання в умовах економічної кризи попиту та цін на продукти харчування, сільськогосподарську сировину та продовольство на світових ринках, викликане пандемією Covid-19, дає вітчизняним суб'єктам аграрного сектору можливості суттєво вплинути у найближчій перспективі на оздоровлення загального стану вітчизняної економіки та сприяти соціально-економічному зростанню сільських територіальних громад.

На нашу думку, аграрний сектор має сприятливі передумови для відновлення сільської економіки після «коронакризи» шляхом стимулювання суміжних та допоміжних суб'єктів господарювання, які призупинили темпи діяльності у результаті існуючої пандемії: будівництво елеваторів та інших спеціалізованих сільськогосподарських приміщень, ремонт та сервісне обслуговування сільськогосподарської техніки; логістичні послуги по перевезенню сільськогосподарської продукції, її переробка, реалізація тощо.

Отже, на підставі дослідження норм ПК України [105], надамо короткий аналіз загальнодержавних і місцевих податків і зборів та неподаткових обов'язкових платежів, що сплачуються суб'єктами аграрного сектору до

місцевих бюджетів територіальних громад сіл та селищ. У першу чергу, зазначимо, що платниками податків визнаються фізичні та юридичні особи (резиденти і нерезиденти України), а також відокремлені підрозділи, які мають, одержують (передають) об'єкти оподаткування або провадять діяльність (операції), що є об'єктом оподаткування, та на яких покладено обов'язок із сплати податків та зборів (ст. 15) [105].

Після аналізу теоретико-правової інформації та статистичних даних щодо кількісних показників надходження коштів від сплати податків суб'єктами аграрного сектору до зведеного бюджету країни, продовжимо дослідження особливостей сучасного нормативно-правового регулювання формування фінансової бази сільських громад шляхом вивчення структури правових механізмів загальнодержавних податків, кошти від сплати яких, у тому числі суб'єктами аграрного сектору, згідно ст. 64 «Склад доходів загального фонду бюджетів сільських, селищних, міських територіальних громад» БК України, повністю чи частково зараховуються до місцевих бюджетів. Зазначимо також відсоткову ставку такого зарахування, яка, зокрема, у 2021 р. була визначена Законом України «Про Державний бюджет на 2021 рік» [113].

1. Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) (60%) – це прямиий загальнодержавний платіж, базою оподаткування якого є загальний оподатковуваний дохід платника податку (фізична особа, податковий агент), тобто будь-який дохід, який підлягає оподаткуванню, нарахований (виплачений, наданий) на користь цього платника податку протягом звітного податкового періоду.

2. Податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності (100%) – це прямиий загальнодержавний платіж, платниками якого є юридичні особи (комунальні підприємства та фінансові установи), утворені компетентним органом місцевого самоврядування в розпорядчому порядку на базі відокремленої частини комунальної власності і входить до сфери його управління, які провадять господарську діяльність як на території України, так

і за її межами та отримують прибуток (грошове вираження між вартістю реалізованої продукції і витратами на її виробництво).

3. Рентна плата – це загальнодержавний платіж, який являє собою дохід від власності, який сплачують орендатори власникам матеріальних невикористаних активів (землі і надр) за право використання цих активів протягом певного періоду та згідно ПК України поділяється на рентну плату: 1) за спеціальне використання лісових ресурсів: а) державного значення (37%), б) місцевого значення (100%); 2) за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення (100%); 3) за користування надрами для видобування корисних копалин: а) загальнодержавного значення (5%), місцевого значення (100%); б) за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату (3%).

4. Акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів (100%) – непрямий загальнодержавний податок на споживання окремих видів товарів (продукції), визначених ПК України як підакцизні, що включається до ціни таких товарів (продукції) оплачуються покупцями при купівлі товарів та отриманні послуг, а в бюджет вносяться продавцями чи рідше виробниками цих товарів та послуг на споживання окремих видів товарів (продукції), визначених ПК України як підакцизні (алкогольні напої, пиво, тютюнові вироби, тютюн та промислові замітники тютюну, нафтопродукти, скраплений газ тощо), що включається до ціни таких товарів (продукції) при продажі таких товарів у процесі здійснення комерційної діяльності в торгових центрах, салонах, магазинах тощо [105].

Підтвердження авторської позиції щодо того, що однією з основних (в переважній більшості – основною) групою платників на території сільської громади є суб'єкти аграрного сектору, можна також аргументувати, здійснюючи більш детальну характеристику об'єкта та бази оподаткування окремих загальнодержавних податків, що згідно Закону України «Про Державний бюджет на 2021 рік» [113] в повному обсязі чи частково зараховуються до місцевих бюджетів.

Наприклад, щодо ПДФО, суб'єкти аграрного сектору є не платниками податку, проте виступають у ролі податкових агентів. Тому незалежно від: 1) свого організаційно-правового статусу; 2) способу обкладання іншими податками; 3) форми нарахування (виплати, надання) доходу (у грошовій або не грошовій формі) тощо зобов'язані нараховувати, утримувати та сплачувати податок до бюджету від імені та за рахунок фізичної особи з доходів, що виплачуються такій особі, а також: а) вести податковий облік; б) подавати податкову звітність контролюючим органам; в) нести відповідальність за порушення норм податкового законодавства [105].

Виходячи з цього, для забезпечення ефективного джерела наповнення місцевих бюджетів сільських громад та більш справедливого міжрегіонального розподілу податків слушною є пропозиція щодо переведення ПДФО, що сплачується суб'єктами аграрного сектору, або хоча б фермерськими господарствами та сільськогосподарськими обслуговуючими кооперативами, з розряду загальнодержавних у місцеві податки. Крім того, згідно зі ст. 168 ПК України ПДФО зараховується до місцевого бюджету за місцезнаходженням юридичної особи, яка виплачує оподатковані доходи фізичній особі [105].

Такий правовий механізм, на нашу думку, є недосконалим, оскільки не задовольняє потреби малих (сільських, селищних) територіальних громад. Саме тому нами пропонується встановити порядок сплати податку на доходи фізичних осіб у такому співвідношенні: 1) 30% – за місцем проживання чи реєстрації платника податку; 2) 70% – за місцезнаходженням податкового агента. Нами оприлюднено пропозицію, що пропоновані зміни «слід законодавчо закріпити, шляхом внесення змін та доповнень до ст.ст. 9 та 10 Розділу 1, ст.ст. 162 та 168 Розділу IV, Розділу XII ПК України» [41, с. 167].

Продовжуючи аналіз сучасної податкової бази місцевих бюджетів, слід звернути увагу, що до такої бази відносяться й неподаткові платежі, які, переважно, зараховуються до бюджетів сільських територіальних громад та платниками яких можуть виступати суб'єкти аграрного сектору:

1) частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств, що вилучається до відповідного місцевого бюджету – сплачується суб'єктом, утвореним компетентним органом місцевого самоврядування в розпорядчому порядку на базі відокремленої частини комунальної власності і входить до сфери його управління;

2) адміністративні штрафи та інші санкції – сплачуються суб'єктом як основне адміністративне (грошове) стягнення на громадян, посадових осіб та юридичних осіб, які вчинили адміністративне правопорушення;

3) плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, що видаються виконавчими органами місцевих рад – сплачуються суб'єктами, які можуть здійснювати окремі види діяльності (зовнішньоекономічна; виробництво і торгівля спиртами, алкогольними напоями та тютюновими виробами; будівництво тощо).

4) адміністративний збір за: а) проведення державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань; б) державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень; в) надання інших адміністративних послуг;

5) державне мито – сплачується засновниками чи самим суб'єктом у випадку проведення реєстраційних чи інших дій або отримання послуг;

б) орендна плата за користування комунальним майном та водними об'єктами (їх частинами), концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності – сплачується суб'єктом у випадку здійснення оренди таких об'єктів та при заснованій на договорі тимчасовій експлуатації природних багатств, господарських об'єктів, що належать (сільській) громаді [16].

В контексті дослідження ролі та місця суб'єктів аграрного сектору у формуванні доходів сільських бюджетів, зазначимо, що такі суб'єкти можуть бути найбільшими платниками як перерахованих вище загальнодержавних податкових та неподаткових платежів, так і місцевих податків, які у повному обсязі зараховуються до місцевого бюджету сільської територіальної громади:

1) податок на майно, який складається з: 1.1) податку на нерухоме майно,

відмінне від земельної ділянки; 1.2) транспортного податку; 1.3) плати за землю; 2) єдиний податок [105].

На нашу думку, місцеві збори (збір за місця для паркування транспортних засобів, туристичний збір) не є істотними правовими механізмами формування податкової бази сільських бюджетів. Детальний аналіз місцевих податків і зборів як інструментів наповнення місцевих бюджетів суб'єктами аграрного сектору буде надано в підрозділі 3.1 даної дисертації, хоча проведені дослідження зараз показують, що лише окремі загальнодержавні та місцеві податки і збори, а також окремі неподаткові платежі мають раціональне фіскальне спрямування та можуть сприяти наповненню місцевих бюджетів необхідного рівня.

Отже, здійснений аналіз правових механізмів справляння загальнодержавних податків, які зараховуються повністю чи пропорційно до місцевого бюджету, місцевих податків, а також неподаткових платежів як джерел формування фінансової бази місцевих бюджетів сільських територіальних громад та особливостей оподаткування такими податками суб'єктів аграрного сектору, дає підстави до авторського узагальнення, яке повністю співпадає з позицією В. В. Мушенка про те, що зазначені вище платежі слід вважати для сільських територіальних громад «основним дохідним джерелом, яке складає основу формування фінансових ресурсів місцевих бюджетів» [90, с. 94].

Дослідження адміністративно та фінансово-правових способів взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування, дає можливість сказати, що своєчасність та повнота надходження коштів до місцевих бюджетів прямо залежить від подальшої державної аграрної політики. Адже, тенденції останніх років щодо оподаткування результатів сільськогосподарської діяльності відзначаються яскраво вираженим фіскальним спрямуванням. Після екстенсивного нормативно-правового забезпечення зростання податкової бази зведеного бюджету, галузь тваринництва стабільно перебуває в кризовому стані. Рослинницька галузь ще

загалом зберігає дохідність та забезпечує позитивну динаміку функціонування суб'єктів аграрного сектору. Проте результативність рослинництва «нівелюється через сировинний характер діяльності та низьку додану вартість продукції» [93].

Тобто, податкова політика щодо суб'єктів аграрного сектору повинна сприяти забезпеченню ними фінансової бази місцевих бюджетів сільських територіальних громад, що є одним із основних пріоритетних напрямів правового регулювання соціально-економічних відносин у сформованій парадигмі децентралізації влади в Україні. Адже, фінансові ресурси сільської територіальної громади є тим основним інструментом, за допомогою якого органи місцевого самоврядування можуть впливати на локальну активність таких громади, створювати умови для економічного та соціального розвитку території своєї юрисдикції тощо.

Удосконалення суспільно-економічних відносин щодо збільшення кількісних параметрів податкової бази сільських бюджетів, вбачається автором шляхом створення на базі відокремленої частини комунальної власності територіальної громади сільськогосподарських підприємств, які входитимуть до керівної сфери повноважень сільського самоуправління. У контексті співпраці, органи місцевого самоврядування, для сприяння забезпеченню прибуткової діяльності сільськогосподарських підприємств комунальної форми власності, можуть передавати їм в оренду, на підставі рішення відповідної сільської ради, нерозподілені землі сільськогосподарського призначення та не витребувані частки (паї) для використання їх у процесі виробництва сільськогосподарської продукції за договорами оренди з мінімальною орендною платою. Такі підприємства, маючи непряму фінансову підтримку та ефективно здійснюючи сільськогосподарську діяльність, отримуватимуть прибуток та будуть у повному обсязі сплачувати до місцевого бюджету сільської територіальної громади: а) податок на прибуток підприємств та фінансових установ

комунальної власності; б) частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань.

Сільськогосподарські товаровиробники та інші сільські підприємства, як платники податків і зборів за загальною системою оподаткування, при виникненні податкового обов'язку, тобто при наявності об'єкта оподаткування (використання природних ресурсів, обороти від реалізації товарів), можуть сприяти формуванню податкової бази місцевих бюджетів сільських територіальних громад шляхом сплати рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів та води водних об'єктів, а також акцизного податку при здійсненні роздрібною торгівлі підакцизними товарами у власних торгівельних установах тощо.

У випадку обрання сільськогосподарськими підприємствами комунальної форми власності, спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності, такі суб'єкти будуть платниками єдиного податку (IV групи) [105]. Тобто, обов'язок сплати ряду податків і зборів замінюється на сплату одного податку. Зазначені вище суб'єкти можуть скористатися можливістю податкової оптимізації фінансових ресурсів та зниженням рівня навантаження на працівників власного обліково-фінансового підрозділу.

Місцева бюджетно-податкова політика також повинна реалізовуватися у спосіб сприяння залученню на власну податкову юрисдикцію іноземних суб'єктів аграрного господарювання або інвесторів, з якими спільно реєструвати сільськогосподарські підприємства з іноземними інвестиціями у формі акціонерних товариств та товариств з обмеженою відповідальністю. Суб'єкти аграрного сектору зазначених організаційно-правових форм, навіть при обранні спрощеної системи оподаткування, будуть також платниками податку на прибуток при виплаті доходів (прибутків) нерезиденту із джерелом їх походження з України.

Отже, надамо пропозиції щодо удосконалення способів та напрямів фінансової взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування щодо ресурсного забезпечення сільських бюджетів та

реалізації інших видів взаємодії у межах сільських територіальних юрисдикцій. Визначимо доцільним удосконалення системи правового забезпечення місцевої фіскально-стимулюючої політики в Україні за міжнародними стандартами з урахуванням національних традицій. Зокрема: 1) реалізації місцевої бюджетної політики щодо комплексної підтримки розвитку сільського господарства та сільських територій; 2) популяризації ідеї законодавчого закріплення особливого статусу сільських територій для формування інституційного середовища підтримки місцевих ініціатив територіальної громади; 3) створення рівних умов для підтримки усіх організаційно-правових форм господарювання та форм власності сільськогосподарських виробників; 4) стимулювання зайнятості населення в сільській місцевості поза аграрно-виробничою сферою; 5) забезпечення пріоритетного розвитку сільської соціальної інфраструктури; 6) розміщення місцевого замовлення у тих суб'єктів аграрного сектору, які є активними щодо вирішення соціально-побутових проблем свої територіальних громад.

Отже, в умовах зростання попиту і цін на сільськогосподарську продукцію на світових ринках при стані загальної економічної кризи, викликаній пандемією та іншими соціальними, економічними, політичними загрозами, реалізація запропонованих форм та способів взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування стане основою соціально-економічного відродження українських сільських регіонів.

2.3. Особливості адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів аграрного сектору різних організаційно-правових форм з органами місцевого самоврядування

Механізм адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування хоч і не уніфіковано в окремому законі України, проте він має часткове закріплення в різних вітчизняних нормативно-правових актах («Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві» [148], «Про місцеве самоврядування в Україні» [136], «Про фермерське господарство» [162], «Про особисте селянське господарство» [141], «Про державну підтримку сільського господарства України» [116], «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» [142] тощо).

Загальну характеристику перерахованих нормативно-правових актів нами здійснено у підрозділі 1.2 розділу 1 даної дисертації, де визначено загальні методи, способи та напрями зазначеної вище взаємодії. У даному підрозділі роботи, опираючись на норми досліджуваних нормативно-правових актів та існуючі доктринальні положення в науці фінансового права, експертні дослідження і висновки, статистичну інформацію тощо, автором зроблено спробу охарактеризувати особливості механізму адміністративно-правової взаємодії різних за своєю організаційно-правовою формою суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування.

Авторська характеристика здійснена у відповідності до позиції відомого вітчизняного науковця-правника В. І. Курила, який визначає «аграрний сектор економіки України як сектор економіки держави, який охоплює усі суб'єкти господарської діяльності України, незалежно від форми власності та організаційно-правової форми, які виробляють сільськогосподарську продукцію і продукти її первинної переробки, та пов'язані з ними обслуговуючі підприємства та організації...» [68, с. 91].

Поділ таких суб'єктів нами здійснено також з урахуванням наукової позиції щодо віднесення до малих суб'єктів аграрного сектору «сільськогосподарські виробничі та обслуговуючі кооперативи, фермерські та особисті селянські господарства, фізичних осіб-сільськогосподарських виробників» [90, с. 163], а також на підставі орієнтації на критерії середньої кількості працівників, визначених п. 2 Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [110] щодо удосконалення деяких положень» від 5 жовтня 2017 р. № 2164-VIII, згідно якого «мікропідприємства – це підприємства, де середня кількість працівників становить до 10 осіб; малі підприємства – до 50 осіб; середні підприємства – до 250 осіб; великі підприємства – понад 250 осіб» [40, с. 59].

У першу чергу, звернемо увагу на історичні періоди утворення різних організаційно-правових форм суб'єктів аграрного сектору після відновлення Україною своєї незалежності та ліквідації колгоспного ладу. Адже, з початком запровадження у життя положень щодо «забезпечення реалізації державної аграрної політики, прискорення реформування та розвитку аграрного сектору економіки на засадах приватної власності», визначених Указом Президента України «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки» від 3 грудня 1999 р. № 1529/99 [139], структура сільськогосподарських підприємств зазначала істотних змін.

Станом на 01 грудня 1999 р. найбільш поширеною формою аграрного господарювання були КСП, які становили 64% від загальної кількості аграрних формувань. На початок квітня 2000 р. формувань такої організаційно-правової форми в Україні практично не залишилося. У 2003 р. у нашій державі уже було зареєстровано 19155 сільськогосподарських підприємств. У 2004–2006 рр. на базі колишніх КСП створено ще 16015 нових агроформувань, з яких: СФГ – 1764; приватних підприємств – 3643; господарських товариств – 7753; ТОВ – 7121; ВАТ – 314; ЗАТ – 301; СВК – 443 [106, с. 229].

Отже, зазначені вище статистичні дані дають підстави для розуміння особливостей адміністративно-правового регулювання відносин в аграрному секторі, зокрема, у частині кількості створених різних організаційно-правових форм аграрних формувань на початку реформування системи аграрного господарювання в Україні (1999-2006 рр.). Більш повне уявлення регулювання досліджуваних відносин нами пропонується сформувані шляхом аналізу динаміки розвитку аграрного сектору економіки України останніх років та його сучасного суб'єктного складу. Все це автором встановлено шляхом аналізу наступної статистичної інформації.

З цього приводу Р. І. Граб зазначає, що «станом на 2016 рік у сільському, лісовому та рибному господарстві загальна кількість господарюючих суб'єктів за видами економічної діяльності по Україні становила 74,6 тис суб'єктів, з яких: підприємств – 45,0 тис., фізичних осіб-підприємців – 29,6 тис. осіб. У 2017 р. нараховувалося 45,5 тис. суб'єктів аграрного сектору різних організаційно-правових форм, серед яких: господарські товариства – 7,0 тис.; приватні підприємства – 3,2 тис; сільськогосподарські кооперативи – 0,5 тис; фермерські господарства – 34,1 тис; державні підприємства – 0,2 тис; підприємства інших форм господарювання – 0,6 тис. [23].

Здійснений аналіз статистичних даних щодо трансформації суб'єктного складу аграрного сектору дає підстави зазначати про позитивні спроби нашої держави забезпечити формування європейської моделі аграрного господарювання та розширення соціально-економічного простору за передовими зразками удосконалення адміністративно-правового регулювання відносин в аграрному секторі. Адже, на нашу думку, подолання кризового стану, у якому перебуває економіка України, неможливе без нормативно-правового забезпечення інтересів усіх організаційно-правових форм виробників сільськогосподарської продукції, а також створення умов для їх взаємодії з органами місцевого самоврядування.

Оскільки основними партнерами приватно-публічних відносин для сільської громади є суб'єкти аграрного сектору, що здійснюють свою

виробничо-господарську діяльність на території розміщення такої громади, то, використовуючи положення Розділу II «Суб'єкти господарювання» ГК України [22], норми окремих галузевих нормативно-правових актів [111; 115; 134; 135; 141; 154], наявні доктринальні позиції [11; 12; 25–27; 33; 101], авторські публікації [40; 42; 43] надамо коротку теоретико-правову характеристику цих суб'єктів за їх організаційно-правовими формами та ступенем наближення до різнопланової співпраці із сільськими територіальними громадами. Все це, на нашу думку, сприятиме пошуку шляхів удосконалення механізму адміністративно-правового регулювання досліджуваних відносин взаємодії.

В аграрному секторі досить поширеною формою господарювання є господарські товариства, що представлені, переважно, у формі акціонерних товариств та ТОВ. Такі товариства за походженням можуть бути національними та іноземними (з іноземними інвестиціями). Їх засновниками (учасниками) можуть бути фізичні, та юридичні особи (ст. 80) [22].

Приватні підприємства – це «юридичні особи, що діють на основі приватної власності та можуть засновуватися громадянами України, а також іноземцями, особами без громадянства» (п. 1 ст. 113) [22]. Особливістю приватного сільськогосподарського підприємства є те, що воно діє на основі приватної власності громадян чи суб'єкта господарювання (юридичної особи) на засоби сільськогосподарського виробництва (земельні та інші матеріальні ресурси, нематеріальні активи), чи шляхом використання (оренди) чужої власності, а також із використанням власної та/або залученням найманої праці.

До підприємств колективної форми власності відносяться різні види кооперативів. Досить розповсюдженими є виробничі та обслуговуючі сільськогосподарські кооперативи. «Виробничий кооператив створюється лише фізичними особами для спільного здійснення виробничої або іншої господарської діяльності при умові обов'язкової трудової участі засновників та для отримання прибутку від своєї діяльності. Обслуговуючий кооператив утворюється фізичними та/або юридичними особами для надання послуг

переважно членам кооперативу, а також іншим особам з метою допомоги забезпечення господарювання» (ст. 2) [135].

Фермерське господарство як вид суб'єкта аграрного сектору у Законі України «Про фермерське господарство» характеризується як спосіб господарювання, який є формою підприємницької діяльності громадян по виробництву сільськогосподарської продукції на земельних ділянках, отриманих у власність та/або користування, у тому числі в оренду, переробці та реалізації цієї продукції з метою отримання прибутку [162].

Холдингову організаційно-правову форму господарської діяльності в Україні обирають великі сільськогосподарські виробники як суб'єкти, «балансова вартість активів яких становить понад 20 млн євро; чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – понад 40 млн євро; середня кількість працівників – понад 250 осіб» [110].

Вітчизняні науковці Б. С. Дуб, Ю. О. Лупенко, М. Ф. Кропивко, визначають агрохолдинг як «господарське товариство або об'єднання – юридична особа, яка володіє, користується та розпоряджається корпоративними правами (акціями, частками, паями) двох або більше корпоративних (у тому числі сільськогосподарських) підприємств, а також користується землями сільськогосподарського призначення, у тому числі, наданими у власність громадянам України земельними паями для ведення сільськогосподарської діяльності на правах оренди» [33, с. 97; 79, с. 16].

З метою надання пропозицій щодо удосконалення механізму адміністративно-правового регулювання взаємовідносин співпраці сільських територіальних громад із суб'єктами аграрного сектору різних організаційно-правових форм, здійснимо детальний аналіз правового статусу аграрних холдингових компаній як представників великих суб'єктів. Крім того, здійснимо дослідження щодо сільськогосподарських кооперативів, фермерських та особистих селянських господарств як представників малих (мікро) суб'єктів аграрного сектору, які є кількісно найбільш поширеними у

сільській місцевості, їх органи управління постійно знаходяться на території відповідних територіальних громад.

Отже, як показують авторські дослідження, аграрні холдинги характеризуються низьким рівнем активності у співпраці з органами місцевого самоврядування щодо розвитку інфраструктури конкретних сільських територіальних громад. Серед причин пасивної взаємодії нами визначається: наявність у користуванні значної кількості земель у різних регіонах України; знаходження безпосередніх власників та органів управління, як правило, за кордоном, рідше – у місті Києві або в обласних центрах чи інших великих містах (наприклад, агрохолдинги: NCH Capital – основні власники: Джордж Пор, Моріс Табасінік, розмір земельного банку в Україні 430 тис. га, головний офіс у Нью-Йорку США; UkrLandFarming – власник російський бізнесмен Кирило Подольський тощо [80]).

Власне пояснення на підтримку авторської позиції знаходимо у праці Д. С. Піддубної та В. М. Бесчасного, які зазначають, що «механізм формування агрохолдингу здійснює значний вплив на роль, яку він буде виконувати в регіоні та виділяють типи агрохолдингів, залежно від механізму їх формування. Адміністративні – формуються з ініціативи регіонального керівництва. Головним неформальним критерієм їх ефективності стають обсяги отриманих державних дотацій, політика діяльності не передбачає здійснення значних вкладень в розвиток сільських територій та вдосконалення їх соціальної інфраструктури. Корпоративні – створення ініціюється комерційною структурою не пов'язаною з аграрним сектором. Забезпечуються вкладення у вдосконалення їх матеріально-технічної бази аграрного виробництва, проте не здійснюються самостійні вкладення у розвиток сільської соціальної інфраструктури [101, с. 45].

Проведені дослідження дали можливість зазначити, що теоретично найбільш перспективною для розвитку сільської місцевості є співпраця органів місцевого самоврядування з аграрними холдингами, які володіють достатнім виробничо-ресурсним потенціалом. Проте, фактично наразі

агрохолдинги не намагаються брати активну участь у питаннях розвитку сільської інфраструктури та соціально-територіального розвитку села. Досліджуючи можливості позитивного вирішення даної проблематики В. С. Дуб вбачає, що залучення агрохолдингів до удосконалення соціальної інфраструктури сільської місцевості «стане можливим тільки при подоланні соціальної пасивності населення і його залученні в процеси місцевого самоврядування» [33, с. 105].

Тобто, на сучасному етапі реалізації організаційно-правових механізмів співпраці ключова роль належить органам місцевого самоврядування, які повинні активізувати аграрні холдинги (так як і інших великих суб'єктів господарювання), що здійснюють виробничо-господарську діяльність на території громад, до ініціативного та договірного вирішення проблем підвищення зайнятості сільського населення та загального зростання соціально-економічного рівня своїх громад та модернізації їх територій.

З огляду на викладене вище, пропонується удосконалення адміністративно-правового механізму досліджуваних відносин взаємодії шляхом внесення змін до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР [136] шляхом викладення п. 8 частини а) власні (самоврядні) повноваження статті 27 («Повноваження у сфері соціально-економічного і культурного розвитку, планування та обліку» Глави 2 «Повноваження виконавчих органів сільських, селищних, міських рад») у такій редакції: «розміщення на договірних засадах замовлень на виробництво продукції, виконання робіт (послуг), необхідних для територіальної громади здійснювати першочергово на підприємствах, в установах та організаціях, які ведуть виробничо-господарську діяльність на території громади та за власною ініціативою чи на договірних засадах забезпечують підвищення зайнятості сільського населення, впливають на зростання соціально-економічного рівня своїх громад та соціально-економічного розвитку їх територій».

На відміну від формування імперативних пропозицій адміністративно-правового регулювання відносин співпраці з аграрними холдингами, одним із

сучасних пріоритетних напрямків розбудови диспозитивних взаємовідносин із суб'єктами аграрного сектору будь-якої сільської місцевості України, на нашу думку, є сприяння розвитку сільськогосподарських кооперативів.

Здійснюючи аналіз особливостей сучасного стану адміністративно-правового регулювання досліджуваних відносин, зазначимо, що згідно з Законом України «Про сільськогосподарську кооперацію» від 17 липня 1997 р. № 469/97-ВР, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи – це структури, що формуються у спосіб об'єднання фізичних та/або юридичних осіб-виробників сільськогосподарської продукції для здійснення послуг по зменшенню витрат та/або збільшенню доходів своїх членів та захисту їх економічних інтересів» (ст. 1) [155].

У цій царині сільських суспільно-економічних відносин органи місцевого самоврядування можуть перебувати в активній організаційно-господарській позиції щодо формування зазначених вище суб'єктів господарювання, а члени територіальної громади можуть стати активними учасниками кооперативних відносин. Наша позиція знаходить доктринальне підтвердження у позиції І. В. Ксьонжика, який, досліджуючи кооперативний рух, зазначає, що «кооперація є передумовою розвитку демократичних засад на селі, місцевого самоврядування, сприяє плавному переходу від адміністративних методів господарювання до ринкових» [59, с. 7].

Проте, як показують авторські дослідження та досвід практичної роботи в аграрному секторі, за кількісними та якісними показниками надання послуг діючі кооперативи не в повному обсязі можуть задовольнити увесь обсяг потреб сільськогосподарських виробників. Зокрема, щодо забезпечення для фермерських та особистих господарств селян (домогосподарств) прибуткових та постійних можливостей продажу виробленої рослинницької та тваринницької продукції (молоко, м'ясо, фрукти, овочі, ягоди тощо).

Виходячи з цього, доцільно саме органам місцевого самоврядування сприяти формуванню кооперативного сегмента аграрного ринку та здійснювати активну організаційно-правову участь у подоланні існуючих

проблем діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. На нашу думку, основними такими проблемами є: слабка матеріальна база провадження статутної діяльності; відсутність кваліфікованих організаторів кооперативної діяльності; недостатня обізнаність селян у пріоритетах спільного виконання завдань кооперації тощо. Подолання таких проблем вбачаємо у формуванні органами сільського самоврядування місцевих програм удосконалення функціонування та розвитку кооперативів.

Адже, основні засади адміністративно-правового регулювання відносин підтримки органами місцевого самоврядування кооперативних відносин, у ст. 1 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», де зазначено, що представлення інтересів територіальних громад та прийняття від їх імені рішення, полягають у формуванні локальних нормативно-правових актів (програм, стратегій), що сприятимуть формуванню сприятливого середовища купівельно-збутової діяльності таких кооперативів та надання ними комплексу послуг для ефективної господарсько-економічної діяльності сільськогосподарських виробників усіх організаційно-правових форм на території відповідної громади [136].

На нашу думку, спільна діяльність представницьких органів територіальних громад та членів кооперативів, зафіксована у формі місцевої програми взаємодії, зможе забезпечити досягнення позитивних результатів від запровадження таких програм у частині: 1) зростання виробничих показників у сільському господарстві; 2) забезпечення продовольчої безпеки окремих територіальних громад, регіонів, в цілому держави; 3) формування регіонального та загальнодержавного конкурентного середовища на ринку сільськогосподарської продукції; 4) збільшення обсягів інвестування на розвиток сільськогосподарської кооперації.

Проте наразі, у межах сільських громад процес створення обслуговуючих кооперативів на програмній основі (чи без неї) характеризується як повільний та нестабільний, що призводить до: 1) недостатнього рівня розвитку кооперативних відносин у системі реалізації

сільськогосподарської продукції; 2) занепаду домогосподарств як середовища діяльності самозайнятих осіб та урбанізації міського населення; 3) руйнування соціальних об'єктів інфраструктури територій сільських територіальних громад.

Крім зазначеного вище переліку причин неналежного розвитку кооперації у сільському господарстві, на нашу думку, ще однією комплексною причиною цього є пасивність мікро та дрібних суб'єктів аграрного сектору. Адже, в умовах зростання аграрної конкуренції, фермерські, особисті селянські господарства на інші мікровиробники самостійно та зі збитками для себе вирішують важливі власні проблеми: 1) низького рівня закупівельних цін на вироблену продукції та відсутності механізмів її реалізації; 2) постійного зростання вартості енергоресурсів, цін на спеціальну техніку, засоби захисту та росту рослин тощо; 3) відсутності чи недостатності бюджетного фінансування; 4) неналежної участі держави у регулюванні аграрного ринку та відсутності його розвитку тощо.

Проведені авторські дослідження правового регулювання взаємовідносин органів місцевого самоврядування та сільськогосподарських кооперативів дають підстави вести мову про безальтернативність запровадження чіткого механізму адміністративно-правового забезпечення програмної місцевої підтримки розвитку сільськогосподарської кооперації та запропонувати основні складові частини формування органами місцевого самоврядування програм підтримки таких кооперативів на територіях власних громад. Також необхідною умовою успішного функціонування та розвитку кооперативів на території кожної територіальної громади є надання їм організаційно-методичної та фінансової підтримки.

Позитивним прикладом вирішення окремих проблем регіонального розвитку кооперативного руху в сільських районах є прийняття Ніжинською районною радою (Чернігівська область) Програми підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів та сімейних фермерських господарств у Ніжинському районі на період до 2022 року. Дана програма

містить положення про реалізацію в районі європейського проекту «Clima East: Збереження та стале використання торфовищ». У рамках реалізації проекту на території Ніжинського району створено два кооперативи: СОК «Калина» та СОК «Вертіївський» [111].

Загальний аналіз ряду програм, прийнятих органами місцевого самоврядування щодо розвитку діяльності таких кооперативів дає можливість сформулювати необхідний перелік обов'язкових організаційно-управлінських заходів та визначити позитивні результати такої взаємодії.

До заходів відносимо: 1) організація навчання членів кооперативів та інформаційно-методична підтримка ініціативних груп шляхом організації спеціалізованих науково-практичних заходів тощо; 2) матеріальна підтримка щодо створення та діяльності кооперативів; 3) об'єднання кооперативів сільської територіальної громади навколо завдання створення належних умов для підвищення добробуту сільських жителів тощо.

Результатами програмної взаємодії вважаємо: 1) додаткове залучення коштів у розвиток сільських територій району; 2) створення нових робочих місць; 3) зростання рівня доходів сімей – членів кооперативу; 4) підвищення рівня якості та асортименту продукції місцевого виробництва; 5) покращення соціально-економічної ситуації територіальних громад.

Крім того, в сучасних умовах децентралізації влади та розширення відносин організаційно-управлінських повноважень територіальних громад, розвиток публічно-приватної сільськогосподарської кооперативної діяльності може сприяти вирішенню такої важливої проблеми аграрного сектору як забезпечення добросовісної співпраці з комерційним суб'єктам аграрного посередництва за допомогою формування сільськогосподарськими обслуговуючими кооперативами «сприятливого конкурентного середовища та розвитку альтернативних посередницьким комерційним структурам маркетингових каналів руху сільськогосподарської продукції від виробника до споживача» [175].

З огляду на викладене вище, на нашу думку, доцільним є здійснення розширення повноважень органів місцевого самоврядування шляхом доповнення частини б) «делеговані повноваження», ст. 27 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР [136] п. 5, де закріпити імперативну норму про «забезпечити організаційне, методологічне, правове та фінансове сприяння виконавчим органам сільських рад здійсненню сільськогосподарської кооперативної діяльності на відповідній території сільської громади».

У контексті обраної нами структурної побудови дослідження зазначимо про доцільність удосконалення механізму адміністративно-правового регулювання співпраці фермерських господарств з представницькими органами сільських громад. Для формування доказової бази нашої позиції, здійснимо аналіз норм окремих нормативно-правових актів, що регулюють відносини управління та підпорядкування між зазначеними вище суб'єктами публічно-приватного партнерства, а також звернемо увагу на доктринальний понятійно-категоріальний апарат досліджуваних відносин взаємодії.

На відміну від здійсненої загальної адміністративно-правової характеристики Закону України «Про фермерське господарство» від 19 червня 2003 р. № 973-IV [162] як комплексного джерела регулювання аграрно-управлінських відносин (підрозд. 1.2, розд. 1), у даному підрозділі здійснимо аналіз тих норм Закону, які сформовані як напрями організаційно-управлінської взаємодії фермерських господарств та органів місцевого самоврядування, розділивши на окремі групи напрями такої співпраці.

1. Відносини матеріально-ресурсного забезпечення: 1) отримання для здійснення сільськогосподарського товаровиробництва земельних ділянок, у власність та/або користування, у тому числі в оренду (ст. 1); 2) надання окремим категоріям господарств на забезпечення організаційної діяльності чи подолання природних та географічних перешкод фінансової допомоги з місцевих бюджетів (ст. 9); 3) надання за рахунок місцевих бюджетів допомоги у будівництві житлових, виробничих та невиробничого об'єктів, здійсненні

заходів щодо землеустрою (ст. 9); 4) надання на поворотній основі з місцевих бюджетів коштів на задоволення існуючих матеріальних, фінансових, господарських, соціальних тощо потреб (ст. 10).

2. Господарсько-договірні відносини полягають у тому, що фермерське господарство має право вступати в договірні відносини з органами місцевого самоврядування (ст. 24).

3. Представницько-посередницькі відносини характеризуються тим, що асоціація фермерів та приватних землевласників України представляє інтереси громадян, які ведуть фермерське господарство, перед органами місцевого самоврядування (ст. 33).

4. Контрольно-перевірочні відносини полягають у тому, що у контексті контролю за своєю діяльністю, фермерські господарства зобов'язані надавати органам місцевого самоврядування офіційну інформацію про стан і використання земель та інших природних ресурсів (ст.ст. 15, 32).

5. Відносини охорони та захисту діяльності характеризуються тим, що неправомірне втручання органів місцевого самоврядування (їх посадових осіб) в господарську діяльність фермерського господарства забороняється, а збитки від втручання відшкодовуються винною стороною (ст. 32) [162].

Як узагальнення даного сегмента дослідження слід зазначити, що Закон України «Про фермерське господарство» регулює окремі адміністративні та господарські відносини сільської громади та малих сільськогосподарських виробників. Однак, у Законі відсутні чіткі норми про соціально-територіальне регулювання. Виходячи з цього, законодавче закріплення повинна отримати позиція професора В. І. Курила, яку повністю підтримує автор даного дослідження, про «необхідність спільного правового урегулювання розвитку аграрного сектора економіки і соціальної інфраструктури сільської місцевості, причинами чого є: «спільність території (як просторовий базис сільськогосподарського виробництва і проживання сільських мешканців); єдиність населення (сільські мешканці, як правило, зайняті у сільськогосподарському виробництві); спільність соціально-трудова

інтересів сільського населення, оскільки вони безпосередньо зацікавлені у розвитку і сільськогосподарського виробництва, і соціальної інфраструктури сільської місцевості [68, с. 91].

В контексті проведення дослідження за обраною проблематикою, автором проаналізовані особливості реалізації запропонованих у Законі України «Про особисте селянське господарство» від 15 травня 2003 р. № 742-IV механізмів адміністративно-правового регулювання публічно-приватних взаємовідносин органів місцевого самоврядування та особистих селянських господарств з щодо реалізації загальнодержавних програм соціально-економічного характеру [141] та деталізовано аналіз правового механізму регіональної програми підвищення економічної активності та соціального добробуту селянства на окремому прикладі.

Отже, на підставі постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року» від 06 серпня 2014 р. № 385, яка «визначила цілі державної регіональної політики та основні завдання органів місцевого самоврядування, спрямовані на досягнення зазначених цілей» [123], у Чернігівській області прийнято Стратегію сталого розвитку Чернігівської області на період до 2020 року [133], яка затверджена у відповідності до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», яким надається «районним та обласним радам повноваження щодо затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідно району, області, цільових програм з інших питань» (п. 16 част. 1 ст. 43) [136].

Керуючись такими нормативно-правовими актами та з метою підвищення рівня економічної активності та добробуту сільських багатодітних сімей (представників особистих селянських господарств), Чернігівська обласна рада затвердила Програму передачі нетелей багатодітним сім'ям, які проживають у сільській місцевості Чернігівської області, на 2016-2020 роки [132]. На підставі аналізу даної регіональної програми дослідимо запропонований механізм адміністративно-правовий регулювання відносин

співпраці суб'єктів публічно-приватного партнерства та визначимо недоліки і перспективи такої співпраці.

У першу чергу, розглянемо соціальні, демографічні та трудові передумови формування механізму адміністративно-правового регулювання такої підтримки шляхом аналізу статистичних даних. Отже, «третина загальної кількості населення Чернігівщини проживає у сільській місцевості. Чисельність сільського населення області у 2014 р. скоротилося на 7,9 тис. осіб, що є найвищим показником по Україні. Демографічне навантаження на 1000 осіб працездатного населення (16-59 років) у сільській місцевості області у 2014 р. склало 858 осіб, у тому числі: 250 дітей (0-15 років) та 608 осіб віком від 60 років і більше. Щороку стає значно нижчим рівень зайнятості населення сіл та селищ. Лише за 2010–2014 рр. чисельність осіб, зайнятих у сільському господарстві, зменшилась на 12%. Кількість особистих селянських господарств Чернігівщини, які утримують худобу та птицю, протягом останніх п'яти років зменшилась на 17%». Наразі в області особливо соціально вразливою категорією є сім'ї, які виховують 5 і більше дітей, кількість яких «зросла з 263 у 2010 р. до 384 у 2014 р.» [133].

Зважаючи на подану статистичну інформацію та досвід виконання аналогічної Програми передачі нетелей багатодітним сім'ям, які проживають у сільській місцевості Чернігівської області на 2011-2015 роки, під час дії якої «з 2011 по 2015 рік 78 багатодітних сімей отримали нетелей» [133], вважаємо що ініційоване органами місцевого самоврядування продовження адміністративно-правового регулювання реалізації таких програм сільського соціально-економічного розвитку забезпечить додаткову можливість матеріального та духовного розвитку сільських багатодітних сімей.

До матеріальної складової реалізації подібних програм, на нашу думку, слід віднести забезпечення органами місцевого самоврядування передумов щодо трансформації дрібнотоварної виробничої діяльності сільських багатодітних сімей у напрямі створення стабільного особистого селянського господарства, та, відповідно, реалізації такими сім'ями можливостей:

1) забезпечення продуктами харчування тваринного походження (виробництва та реалізації молока та продуктів його первинної переробки); 2) підвищення свого загального рівня доходів та розширення самозайнятості на селі; 3) збільшення поголів'я великої рогатої худоби як важливого чинника забезпечення продовольчої безпеки тощо. Моральною складовою такої підтримки є посилення ролі сім'ї як первинного осередку суспільства та утвердження духовно і фізично здорової, соціально благополучної сім'ї.

Для отримання економічної вигоди різними суб'єктами аграрного сектору сільського регіону нами пропонуються наступні новації реалізації на наступні роки даної програми. Зокрема, затвердження на нормативно-правовому рівні положення щодо закупівлі сільськогосподарських тварин у суб'єктів племінного молочного скотарства чи інших суб'єктів аграрного сектору, що знаходяться у межах своєї територіальної громади, сусідніх громад, району, області. Таким чином формувати регіональне фінансове забезпечення подібних програм та, відповідно, наповнення місцевих бюджетів. З метою аргументації нашої позиції зазначимо, що «на виконання аналогічної програми у 2011-2015 роках з бюджету області було виділено 5985,0 тис. грн та здійснено їх передачу до районних бюджетів» [133].

Проаналізувавши загальні засади публічно-приватного партнерства реалізації зазначеної регіональної програми, звернемо увагу на організаційно-правові засади взаємовідносин представників сільських домогосподарств з органами місцевого самоврядування. Зокрема, документарними підставами для отримання зазначеної матеріальної допомоги є: 1) заява сільської багатодітної сім'ї; 2) клопотання сільського голови та акт обстеження господарства щодо можливості утримувати тварину; 3) лист-зобов'язання щодо утримання в господарстві, протягом двох років, одержаної нетелі; 4) довідки з сільської (селищної) ради про склад сім'ї та про наявність земельної ділянки для ведення особистого селянського господарства тощо. Крім того, Програма містить управлінський імперативний припис щодо заборони протягом двох наступних років реалізовувати на забій отриману

нетель без умотивованих висновків державного лікаря ветеринарної медицини, також продавати (дарувати, віддати) отриману нетель іншим господарствам.

Отже, підсумовуючи досвід адміністративно-правового регулювання відносин місцевої підтримки особистих селянських господарств слід зазначити, що подібні програми публічно-приватного партнерства, забезпеченні державною, регіональною чи місцевою бюджетною підпимкою сприятимуть повноцінному і самодостатньому функціонуванню домогосподарств сільських багатодітних сімей, зміцненню їх економічного стану та подоланню рівня бідності серед найбільш соціально вразливих мешканців сільської місцевості в Україні.

Виходячи з аналізу існуючого досвіду, доцільно до Національної економічної стратегії на період до 2030 року, яка затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 03 березня 2021 р. № 179 [126] внести наступні доповнення. Зокрема, в Напрямі 9. «Агропромисловий сектор та харчова промисловість» доповнити розділ «Аналіз агропромислового сектору: висновки та ключові аспекти» висновком 15 щодо запропонованого нами механізму адміністративно-правового регулювання підвищення рівня взаємодії різних організаційно-правових форм суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування у частині доступу до фінансових та матеріальних ресурсів, що сприятиме розвитку сільськогосподарської діяльності та соціальної інфраструктури сільських регіонів.

Підводячи підсумок дослідження особливостей адміністративно-правового регулювання взаємовідносин різних організаційно-правових форм суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування зазначимо наступне. Запровадження чіткого механізму адміністративно-правового регулювання такої взаємодії забезпечить спільне об'єднання зусиль та можливість кожному суб'єкту аграрного сектору безпосередньої чи опосередкованої участі у процесах: 1) реалізації власної вирощеної чи виробленої продукції (виробництво, збирання, первинна переробка,

зберігання, транспортування, реалізація, споживання; 2) сприяння органам місцевого самоврядування на селі у формуванні місцевих бюджетів (податкові відрахування до місцевих бюджетів, соціальні платежі, благодійні внески тощо), акумуляції коштів на розвиток соціальної інфраструктури та забезпечення належного функціонування жителів села (селища), які є найманими працівниками підприємств різних типів, чи представниками особистих селянських господарств; 3) впливу на забезпечення рівних прав усіх суб'єктів аграрного сектору (приватних і колективних, дрібних і великих товаровиробників) щодо участі у соціально-економічному розвитку відповідної адміністративної території, на якій здійснюється власна виробничо-господарська діяльність тощо.

Отже, удосконалення відносин адміністративно-правового регулювання процесів взаємодії суб'єктів аграрного сектору та органів місцевого самоврядування для реалізації спільних інтересів також дозволить державі ефективніше здійснювати організаційно-управлінську діяльність. В сучасних умовах домінуючою є роль аграріїв у процесі забезпечення матеріально-технічної модернізації сільських регіонів та покращення соціально-економічних відносин на селі, а удосконалення існуючих адміністративно-правових механізмів взаємодії мікро, малих, середніх та великих аграрних суб'єктів з місцевими органами сприятиме модернізації соціально-економічного буття сільських регіонів України.

Висновки до розділу 2

1. Здійснено теоретико-правове дослідження механізму взаємодії суб'єктів аграрного сектору економіки України з органами місцевого самоврядування у процесі їх управлінсько-господарської діяльності у контексті реалізації державної політики. Досліджено такі теоретико-правові

дефініції у системі суспільно-економічної проблематики дослідження як «механізм», «правовий механізм», а також «адміністративно-правовий механізм» та охарактеризовано його структуру: ознаки, складові, особливості, функції та стадії.

2. Під механізмом адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування запропоновано розуміти спільність складних матеріальних та процесуальних елементів, які мають правовий, соціально-економічний та організаційно-управлінський характер, і які, у своїй сукупності взаємопов'язаних адміністративно-правових засобів, способів і форм, за допомогою яких здійснюється регулювання спільної діяльності, дають змогу налагодити на регіональному рівні ефективну взаємодію територіальних громад з господарюючими суб'єктами в питаннях вирішення соціальних, економічних, екологічних та інших публічно-приватних потреб сільських регіонів.

3. Установлено, що вирішення проблем удосконалення механізму адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування потребує законодавчої активізації для сприяння розвитку сільського господарства та сільських територій, створення законодавчих передумов розробки та реалізації відповідних програм регіонального соціально-економічного розвитку. Визначено, що результатом реалізації законодавчої ініціативи та виконання програм місцевого розвитку повинно стати реальне забезпечення сталого соціально-економічного розвитку сільських територіальних громад..

4. Визначено теоретико-правові форми видів діяльності щодо взаємодії суб'єктів аграрного сектору та органів місцевого самоврядування:

- 1) правотворча – у межах владних повноважень, забезпечити встановлення, зміну, скасування обов'язкових правил поведінки для аграрних суб'єктів;
- 2) правозастосовна – реалізація юридичних норм для забезпечення виконання основних завдань взаємодії;
- 3) договірна та позадоговірна – взаємне санкціонування матеріальних, фінансових, організаційних та інших заходів

взаємодії; 4) правозахисна – контроль суб'єктів аграрного сектору у межах реалізації муніципальних правовідносин щодо дотриманням норм нормативно-правових актів та, при встановленні правопорушень, застосування заходів примусу у межах своєї компетенції.

5. Визначено, що правову форму взаємодії досліджуваних учасників приватно-публічного партнерства за структурою доцільно розглядати як дворівневу діяльність. Обґрунтовано, що ініціативна діяльність суб'єктів аграрного сектору є інструментом комплексного механізму адміністративно-правової взаємодії з місцевими органами та характеризується як самостійна періодична чи систематична діяльність фінансового та матеріального забезпечення сільських громад території свого місцезнаходження з метою досягнення соціально-економічних результатів розвитку таких громад. Запропоновано доповнити дефініцією «ініціативна діяльності» ст. 3. Закону України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» з метою удосконалення пріоритету комплексності державної політики в аграрному секторі та соціальній сфері села.

6. Визначено основні способи взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування щодо взаємної підтримки та згруповано як способи: 1) фіскальної, 2) господарської 3) взаємодії щодо розробки та виконання державних та муніципальних соціальних, екологічних, культурних тощо програм. На підставі чого запропоновано адміністративно-правовий механізм збільшення кількісних параметрів податкової бази сільських бюджетів, шляхом створення, у межах керівної сфери повноважень сільського самоуправління та на базі відокремленої частини комунальної власності територіальної громади сільськогосподарських підприємств, які отримуючи підтримку від громади та ефективно здійснюючи свою діяльність, отримуватимуть прибуток та сплачуватимуть до бюджету громади: податок на прибуток підприємств комунальної власності та частину чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств.

7. На підставі аналізу правових механізмів податків і зборів та неподаткових обов'язкових платежів, що сплачуються суб'єктами аграрного сектору до місцевих бюджетів територіальних громад сіл та селищ запропоновано переведення ПДФО, що сплачується суб'єктами аграрного сектору, з розряду загальнодержавних до місцевих податків. Вважається доцільним внести зміни до механізму зарахування ПДФО, передаючи кошти від його сплати не виключно до місцевого бюджету за місцезнаходженням суб'єкта, який виплачує оподатковані доходи фізичній особі, а розподіляти у співвідношенні: 30% – за місцем проживання чи реєстрації платника податку, а 70% – за місцезнаходженням податкового агента. Для чого пропонується внесення відповідних змін та доповнень до ст.ст. 9 та 10 розд. 1, ст.ст. 162 та 168 розд. IV, розд. XII ПК України.

8. Встановлено, що основними партнерами приватно-публічних відносин для сільської громади є суб'єкти аграрного сектору, що здійснюють свою виробничо-господарську діяльність на території розміщення такої громади. Надано характеристику різних організаційно-правових форм таких суб'єктів та визначено перспективи взаємодії шляхом активізації діяльності місцевих органів з аграрними холдингами, шляхом мотивації ініціативного та організації договірному вирішенню місцевих проблем, а також сільським населенням як потенційними учасниками кооперативної, фермерської та особистої господарської діяльності. Запропоновано внесення змін до ст. 27 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» шляхом збільшення повноважень виконавчих органів сільських рад: а) по пріоритетному розміщенню на договірних засадах замовлень на виробництво продукції, виконання робіт (послуг), необхідних для територіальної громади на підприємствах, які ведуть виробничо-господарську діяльність на території громади та за власною ініціативою чи на договірних засадах забезпечують зростання соціально-економічного рівня своїх громад та розвитку їх територій; б) щодо організаційного, методологічного, правового та

фінансового сприяння здійсненню сільськогосподарської діяльності на відповідній території сільської громади.

9. Структуровано елементи адміністративно-правового механізму відносини взаємодії фермерських господарств та органів місцевого самоврядування та визначено відносини матеріальної та фінансової підтримки на господарсько-договірних засадах, а також відносини контролю та захисту від незаконних дій чи наслідків такої діяльності (представницько-посередницькі, контрольні-перевірочні, охоронні). Досліджено програми підтримки особистих селянських господарств органами місцевого самоврядування та встановлено необхідність подальшого нормативно-правового урегулювання відносин матеріальної (підвищення загального рівня доходів) та моральної (посилення ролі соціально благополучної, духовно і фізично здорової сім'ї) підтримки.

10. Обґрунтовано необхідність внесення доповнень до напряму 9 «Агропромисловий сектор та харчова промисловість» розд. «Аналіз агропромислового сектору: висновки та ключові аспекти» Національної економічної стратегії на період до 2030 року (затв. постановою КМ України від 03.03.2021 р. № 179) висновком 15 щодо запропонованих нами способів удосконалення механізму адміністративно-правового регулювання взаємодії різних організаційно-правових форм суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування у частині доступу до фінансових та матеріальних ресурсів, що сприятиме розвитку сільськогосподарської діяльності та соціальної інфраструктури сільських регіонів.

РОЗДІЛ 3.

ПЕРСПЕКТИВИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ З ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

3.1 Формування механізму залучення суб'єктів аграрного сектору до реалізації органами місцевого самоврядування програм сталого розвитку сільських територіальних громад

Сільське населення України наразі постає перед рядом різного роду проблем свого буття, що формуються в умовах не досить належного державного забезпечення процесів функціонування і розвитку сільських територіальних громад. Зазначені проблеми адміністративно-правового регулювання суспільно-економічних відносин на селі, зокрема, відсутність належним чином сформованої державою та чітко реалізованої стратегії: трудової зайнятості (безробіття), соціального забезпечення, житлового будівництва та якості комунальних послуг, охорони здоров'я, культурного та інтелектуального розвитку тощо призводять до занепаду сільських регіонів.

Окремо слід звернути увагу на системне погіршення ситуації із використанням природних ресурсів (розорювання рекреаційних та санітарних зон тощо) та забруднення довкілля (понаднормове внесення хімічних добрив та засобів захисту рослин, несанкціоновані сміттєзвалища, скотомогильники тощо). Все це призводить до комплексного погіршення стану екологічної безпеки місцевості низки сільських територіальних громад.

Зазначена вище авторська позиція знаходить своє підтвердження у системі державного нормотворення. Зокрема, КМ України у проекті Єдиної комплексної стратегії та плану дій розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на 2015-2020 роки наводиться інформація про те, що «викиди забруднюючих речовин і двоокису вуглецю зі стаціонарних

джерел забруднення атмосферного повітря у сільськогосподарському секторі можна порівняти із гірничим сектором» [120].

Отже, негативні тенденції буття людини і довкілля у сільській місцевості формуються та розвиваються навіть в умовах наявності значного масиву прийнятих в Україні загальних [121–127; 129] та спеціальних [145–147] законодавчих та підзаконних актів адміністративно-правового регулювання зазначеного виду відносин. Зазначений стан справ у сільській місцевості спричиняє серед членів сільських територіальних громад безнадійність і недовіру до органів місцевого самоврядування, як суб'єктів адміністративного регулювання сільських суспільних відносин.

На нашу думку, першоосновою зміни парадигми розвитку відносин на селі, поряд із удосконаленням нормативно-правового регулювання таких відносин за передовими європейськими зразками, повинна стати зміна підходів кожного члена сільської територіальної громади до участі в суспільному управлінні власною громадою та використанні її ресурсів. Реалізація таких нових підходів полягає в активній громадянській позиції кожної особистості та участі в формуванні і реалізації місцевих ініціатив, які повинні бути спрямовані на вирішення проблем сільських територій. Наразі необхідним є трансформація неефективних адміністративно-правових механізмів місцевого самоуправління, популяризації інструментів місцевого самоврядування серед сільського населення та залучення громадськості до вирішення місцевих питань.

Тобто, нами пропонується необхідність здійснення удосконалення адміністративно-правового механізму сталого розвитку територій сільських громад – як врегульований на нормативно-правовому рівні процес переходу сільських регіонів з одного стану (економічного, соціального, культурного, екологічного) в інший, досконаліший, при якому економічне зростання, матеріальне виробництво і споживання, а також інші види діяльності членів громади відбуваються в межах, які визначаються здатністю місцевої

екосистеми до відновлення, поглинання забруднення, підтримання життєдіяльності населення.

На нашу думку, реалізація ідеї удосконалення організаційно-правових засад сталого розвитку сільських територіальних громад потребує стратегічного підходу, який би базувався на трансформації місцевої організаційно-управлінської діяльності та створенні й реалізації місцевих програм. Виходячи з власних можливостей сільської громади, такі програми повинні постійно та оперативно корегуватися у сторону поліпшення шляхом прийняття локальних (місцевих) нормативних актів, як результатів спільної ініціативної діяльності органів місцевого самоврядування та громадськості.

Оскільки в Україні наразі відсутній такий важливий стратегічний документ адміністративно-правового регулювання пропонованих нами відносин, як Національна стратегія сталого розвитку сільських територій, то, з огляду на євроінтеграційні прагнення України, на нашу думку, необхідно забезпечувати економічні, соціальні та екологічні питання розвитку сільських територіальних громад шляхом прийняття місцевих програм.

Виходячи з викладеного вище, перспективи адміністративно-правового регулювання відносин взаємодії суб'єктів аграрного сектору та органів місцевого самоврядування автором даної наукової роботи вбачаються у наступному. Зокрема, у необхідності та доцільності удосконалення правовідносин реалізації місцевих програм сталого розвитку сільських територій, поряд із трансформацією правових механізмів місцевого бюджетного та податкового регулювання з метою формування джерел забезпечення фінансовими ресурсами сільських територіальних громад (детально досліджено у підрозділі 3.2). Крім того, вважається доцільним формування організаційно-правового підґрунтя для посилення ролі місцевих професійних громадських об'єднань як нової рушійної сили в організації взаємодії досліджуваних нами суб'єктів публічного та приватного партнерства як необхідної умови забезпечення сталого розвитку сільських територіальних громад (детально досліджено у підрозділі 3.3).

Отже, у першу чергу, при обговоренні перспектив реалізації правовідносин сприяння суб'єктами аграрного сектору сталому розвитку територій сільських громад, на нашу думку, слід звернути увагу на можливості імплементації та виконання уже сформованих та дієвих механізмів міжнародного досвіду організаційно-правового регулювання досліджуваних відносин у національне законодавство.

Зокрема, Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, (Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами) (надалі – Угода), містить главу 17 «Сільське господарство та розвиток сільських територій» (розділ V «Економічне та галузеве співробітництво»), у якій закріплені «Основний зміст та зобов'язання України», виконання яких покладено на центральний орган виконавчої влади у галузі аграрної політики та продовольства України при загальному керівництві КМ України [179].

Отже, Угода містить наступні зобов'язання України щодо сталого розвитку аграрних регіонів: 1) сприяння взаєморозумінню аграрної політики та політики розвитку аграрних регіонів; 2) підвищення адміністративного потенціалу на центральному та місцевому рівнях у сферах планування, оцінки та впровадження вищенаведених політик; 3) сприяння розвитку сучасного та сталого сільськогосподарського виробництва з повагою до навколишнього середовища та благополуччя тваринного світу, включаючи поширення використання органічних методів виробництва і біотехнологій, зокрема, шляхом впровадження передового досвіду в цих галузях; 4) сприяння зростанню економічного добробуту сільських громад; 5) обмін найкращими практиками щодо механізмів підтримки для сільськогосподарської політики та аграрних регіонів. У зазначеній вище Угоді, поряд з іншими очікуваними результатами, визначається «зростання зайнятості та добробуту місцевих громад в аграрних регіонах країни» [179].

З метою нормативно-правового забезпечення виконання вимог Угоди КМ України було визначено пріоритети розвитку сільських територій до 2025

р. та прийнято розпорядження КМ України від 19 липня 2017 р. № 489-р «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку сільських територій», де передбачено заходи щодо підвищення рівня привабливості проживання на селі [127].

Доцільно також звернути увагу на запропонований, у відповідності до повноважень Мінагрополітики [128], у 2015 р. Проект документу «Єдина комплексна стратегія та план дій розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на 2015–2020 роки» (надалі – Проект Стратегії), у якому було запропоновано низку реформ, які безпосередньо стосувалися виробників сільськогосподарської продукції, структури аграрного бізнесу, сільського населення та сільських територій та передбачали правовий механізм: сприяння розвитку сільських територій, покращення якості життя у найбільш вразливих регіонах та збереження природних ресурсів і довкілля тощо [36].

Слід також відмітити, що у Проекті Стратегії планувалося, що місцева соціально-економічна політика розвитку сільських територій враховуватиме місцеві потреби і стимулюватиме місцеві ініціативи. Теоретично, це могло сприяти створенню нових робочих місць як в неаграрному секторі, шляхом розвитку різноманітних форм підприємницької діяльності на селі, так і в сільському господарстві, шляхом диверсифікації виробництва рослинницької і тваринницької продукції, а також продуктів її первинної переробки; створення більшої кількості продукції з високою доданою вартістю та органічної продукції, покращення інфраструктури тощо. Логічним завершенням визначених економічно-господарських процесів передбачалося підвищення якості життя у сільській місцевості.

Проект Стратегії містить розділ 7 «Сільський розвиток – відродження українського села», в якому зазначено, що розробка політики сільського розвитку стимулюватиме і сприятиме збалансованому територіальному і сталому розвитку сільської місцевості, сільських територіальних громад за рахунок: 1) надання прямої правової і фінансової підтримки; 2) зміцнення потенціалу сільських територіальних громад; 3) розробки і впровадження

інтегрованих місцевих стратегій розвитку жителів сільської місцевості; 4) забезпечення здешевлення та доступності основних послуг для сільського населення; 5) розвитку інфраструктури сільського туризму; 6) збереження місцевих традицій і культурної спадщини; 7) покращення вмій та навиків сільського населення, підвищення його обізнаності щодо необхідності інтеграції процесів місцевого розвитку.

Крім того, Проектом Стратегії передбачалося враховувати у всіх заходах екологічну сталість виробництва сільськогосподарської продовольчої продукції. Зокрема, регуляторні норми для води, ґрунту, отрутохімікатів та пестицидів планувалося встановити згідно з європейськими та міжнародними стандартами. Також нормативно-правового закріплення набуло сприяння захисту природних ресурсів суб'єктами аграрного сектору в сільськогосподарському виробництві, рибному, лісовому господарствах, в біологічній енергетиці.

Зокрема, Проект Стратегії містить розділ 10 «Захист довкілля та управління природними ресурсами, зокрема лісовим та рибним господарством», який містить приписи щодо: 1) встановлення мінімальних екологічних стандартів; 2) розробки програм раціонального використання природних ресурсів разом з відповідними показниками; 3) забезпечення розвитку органічного сільського господарства з метою сприяння інтеграції екологічних та кліматичних аспектів у розвиток сільських територій; 4) розробки комплексної програми сталого поводження з відходами на сільських територіях; 5) розвиток біоенергетики тощо [38].

Однак, не прийняття Стратегії мало негативні наслідки для розвитку взаємодії суб'єктів аграрного сектору та органів місцевого самоврядування щодо реалізації планів сталого розвитку сільських територіальних громад. Зокрема, Мінагрополітики не створив ефективний координаційний механізм, за допомогою якого було б здійснено виконання запланованих Стратегією дій. Також не відбулося згуртування зацікавлених сторін як представників

суб'єктів публічного та приватного партнерства та залучення до їх співпраці професійних об'єднань і організацій громадянського суспільства.

Аналіз проекту документу «Єдина комплексна стратегія та план дій розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на 2015–2020 роки» дає підстави узагальнити наступне. Незважаючи на те, що досліджуваний документ визначає порядок реалізації реформ для забезпечення сталого розвитку сільських територіальних громад, проте, на нашу думку, у ньому не визначено ключову роль органів місцевого самоврядування у процесі реалізації зазначених заходів. Саме тому нами більш детально розглядається роль органів місцевого самоврядування у процесі формування та реалізації місцевих програм сталого розвитку сільських територіальних громад, зокрема, щодо контролю за здатністю місцевої сільської екосистеми до відновлення, уникнення поглинання забруднення, підтримання життєдіяльності сільського населення.

Важливість та актуальність зазначеної проблеми пояснюється тим, що вітчизняний суспільно-економічний розвиток у ХХ столітті характеризувався надмірною експлуатацією природних ресурсів суб'єктами аграрного сектору економіки при одночасному законодавчому забезпеченні лише мінімальної пріоритетності у питаннях захисту довкілля.

Відновлення власної незалежності та глобалізаційні процеси останніх років в Україні, а також орієнтація на європейські цінності економічного розвитку підвищили необхідність законодавчого закріплення відносин збереження довкілля у нашій державі. Поряд з цим у перших десятиліттях ХХІ століття у практичному житті нашої держави сформувалися пріоритети сприяння збільшенню обсягів виробництва рослинницької продукції суб'єктами аграрного сектору поряд із значним зниженням рівня державного адміністративного контролю за збереженням якісного стану природних ресурсів (у першу чергу, земельних), яким завдається шкода у процесі застосування сучасних технологій інтенсивного агроподарського виробництва.

З метою покращення ситуації щодо забезпечення збереження та захисту довкілля, серед сучасних тенденцій адміністративно-правового регулювання суспільно-економічних відносин, слід виділити законодавче посилення ролі органів місцевого самоврядування у суспільно-управлінському процесі стабілізації екологічної ситуації в Україні. Саме тому, на нашу думку, необхідно здійснити дослідження стану та окреслити перспективи участі органів місцевого самоврядування сільських територіальних громад шляхом розробки, затвердження та реалізації місцевих програм у: 1) підтриманні екологічної рівноваги власних територій; 2) протидії негативному впливу на довкілля процесів сільськогосподарського виробництва.

Слід зазначити, що ідеї визначення місця і ролі органів місцевого самоврядування у процесі адміністративно-правового регулювання відносин охорони та захисту довкілля від негативного впливу на нього процесів виробничої сільськогосподарської діяльності (чи мінімізації такого впливу) у контексті реалізації політики сталого розвитку сільських територій знайшли своє закріплення у сучасній правовій науці.

Зазначеним питанням присвячено праці низки вітчизняних науковців-правників. Зокрема: Х. А. Григор'єва [24], В. І. Курило та В. В. Мушенко [88; 90; 191], інші науковці [164; 177; 195; 196] досліджували можливості правового забезпечення державної підтримки суб'єктів аграрного сектору з метою здійснення ними раціонального природокористування. Авторським внеском до вирішення даної проблематики є дослідження місцевих екологічних програм у системі правової охорони природних ресурсів від негативного впливу сільськогосподарської діяльності [44]. Управлінсько-природоохоронні засади здійснення органічного господарювання та можливості уникнення нових екологічних загроз інтенсифікації виробництва сільськогосподарської продукції досліджували представники науки адміністративного та екологічного права – О. Ю. Піддубний, Д. С. Піддубна, М. А. Дейнега, Ю. А. Краснова та інші науковці [31; 35; 90; 100].

Виходячи з викладеного вище, нами робиться спроба наукового обґрунтування необхідності закріплення на законодавчому рівні повноважень органів місцевого самоврядування як уповноважених суб'єктів ресурсно-охоронної діяльності у межах реалізації концепції сталого розвитку сільських територіальних громад, а також залучення до такої діяльності суб'єктів аграрного сектору. Зокрема, більш чітко визначити їх роль і місце у цьому процесі, а також закріплення у вітчизняному законодавстві повноважень щодо контролю за використанням суб'єктами аграрного сектору природних ресурсів без нанесення їм значної шкоди аграрно-виробничими процесами.

З метою розроблення обґрунтованих пропозицій щодо формування адміністративно-правових інструментів вітчизняного законодавства щодо мінімізації негативного впливу сільськогосподарських виробничих процесів на природні ресурси, а також їх збереження і відновлення, необхідно у контексті забезпечення сталого розвитку сільських територіальних громад, у першу чергу, здійснити аналіз окремих адміністративно-екологічних приписів нормативно-правових актів України.

Отже, започаткована Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р. № 1264-ХІІ державна стратегія сталого розвитку містить норму про те, що державній охороні і регулюванню використання на території України підлягають природні ресурси, як залучені в господарський обіг (земля, надра, води, ліс та інша рослинність, тваринний світ) (ст. 5) [147].

З метою проведення ефективної і цілеспрямованої діяльності України по організації і координації заходів щодо охорони довкілля та забезпечення екологічної безпеки, раціонального використання і відтворення природних ресурсів розробляються і приймаються державні цільові, міждержавні, місцеві програми. Органи місцевого самоврядування під час розробки екологічних програм залучають громадськість шляхом оприлюднення проектів таких програм для їх вивчення громадянами та підготовки зауважень і пропозицій

щодо запропонованих проектів, проведення публічних слухань стосовно екологічних програм (ст. 6) [147].

У чинному з 01 січня 2020 р. Законі України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28 лютого 2019 р № 2697-VIII, як основному нормативно-правовому акті, що регулює питання пріоритетності збереження довкілля та подолання незбалансованої експлуатації природних ресурсів, міститься лише часткова інформація про проблеми негативного впливу сільськогосподарського виробництва на стан природних ресурсів.

Визначені у зазначеному вище законі проблеми доцільно розділити на групи: 1) порушення екологічно збалансованого співвідношення між категоріями земель; 2) надмірна розораність території та порушення природного процесу ґрунтоутворення; 3) використання недосконалих технологій; 4) орієнтація на досягнення коротко- та середньострокових економічних вигод, ігноруючи природоохоронну складову та негативні наслідки у довгостроковій перспективі» [146].

Подальший аналіз запропонованих Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» адміністративно-екологічних норм та дає можливість зазначити про неналежну діяльності органів місцевого самоврядування (поряд з органами державної виконавчої влади) щодо реалізації основних пріоритетів вітчизняної екологічної політики.

Повністю визнаючи охарактеризований нами стан справ, законодавець зазначає, що «першопричинами екологічних проблем України є: неефективна система державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища та регулювання використання природних ресурсів, зокрема неузгодженість дій центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування», та «недостатнє фінансування з державного та місцевих бюджетів природоохоронних заходів, фінансування таких заходів за залишковим принципом (розд. I) [146].

Характеризуючи стан реалізації основних засад регіональної екологічної політики законодавець окреслює перспективи того, що «національні плани дій будуть інтегровані в регіональні програми соціально-економічного розвитку та деталізовані на рівні регіональних планів дій з охорони навколишнього природного середовища ..., на основі яких будуть розроблені місцеві плани таких дій, підготовлені на рівні територіальних громад, міських, сільських та селищних рад. За результатами виконання місцевих планів дій передбачається посилити значення місцевих органів у процесі реалізації державної екологічної політики, визначити напрями її вдосконалення з урахуванням регіональної специфіки» [44, с. 90].

Виходячи з проаналізованих вище норм законів України «Про охорону навколишнього природного середовища» [147], «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» [146] та інших нормативно-правових актів [145; 148], зазначимо, що системі адміністративно-правового регулювання аграрно-природоресурсних відносин повноваження органів місцевого самоврядування щодо охорони та збереження якісного стану земель, вод, ґрунтів, рослинного та тваринного світу тощо від негативного впливу факторів сільськогосподарського виробництва можуть реалізовуватися шляхом прийняття та реалізації місцевих планів дій (програм).

Повністю погоджуючись із запропонованим вектором сталого розвитку, у тому числі й сільських територій, та виключним значенням органів місцевого самоврядування у даному процесі, нами звертається увага на відсутність у чинному законодавстві пропозицій залучення до процесів захисту місцевих природних ресурсів в умовах забезпечення сталого розвитку територіальних громад усієї кількості можливих суб'єктів успішної та комплексної реалізації такого процесу, а саме: суб'єктів аграрного сектору та професійних громадських організацій як конкретних фахових суб'єктів суспільної діяльності.

Виходячи з сформованої вище аргументації з метою удосконалення правового механізму державної стратегії сталого розвитку сільських територіальних громад пропонується доповнити статтю 6 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р. № 1264-ХІІ [147] нормою щодо залучення суб'єктів аграрного сектору та професійних громадських організацій до процесу розробки органами місцевого самоврядування проектів екологічних програм, їх вивчення, підготовки зауважень та пропозицій щодо запропонованих проектів, проведення публічних слухань.

Наразі зазначимо, що проведені авторські дослідження механізмів адміністративно-правового регулювання взаємовідносин органів місцевого самоврядування із виробниками сільськогосподарської продукції у процесі забезпечення сталого розвитку сільських територіальних громад, дають підстави запропонувати органам місцевого самоврядування здійснювати формування локальних нормативно-правових актів – програм такого розвитку з врахуванням наступних пріоритетів: 1) розміщення економічно доцільних видів виробництва сільськогосподарської продукції з урахуванням ґрунтово-кліматичних умов; 2) контроль за станом земель (ґрунтів), поверхневих і підземних вод, дикої фауни та флори, а також за виникненням та інтенсивністю джерел їх забруднення; 3) реалізація заходів по боротьбі з деградацією та хімічним забрудненням ґрунтів; 4) збереження ґрунтової родючості, запобігання водної та вітрової ерозії, змиву хімічних добрив у водойми і ґрунтові води; 5) виділення земель із місцевого запасу для ведення органічного сільськогосподарського виробництва; 6) недопущення забруднення довкілля відходами виробництва і переробки продукції сільського господарства; 7) збереження існуючих та відновлення деградованих земель сільськогосподарського призначення тощо.

Здійснюючи узагальнення відносин адміністративного регулювання сталого розвитку сільських територіальних громад, доцільно зазначити, що органи місцевого самоврядування, маючи закріплені у законодавстві

повноваження, повинні активізувати роботу по розробці та прийняттю місцевих програм щодо ефективної охорони природних ресурсів свого регіону від негативних наслідків інтенсифікації сільськогосподарського виробництва. Реалізація місцевих програм, на нашу думку, стане елементом у системі правотворчої та виконавчої діяльності органів місцевого самоврядування, спрямованим на забезпечення правомірності дій сільськогосподарських виробників, інших юридичних осіб та громадян щодо збереження та відновлення довкілля та раціонального використання природних ресурсів.

Запропонована нами теоретико-правова конструкція взаємодії суб'єктів аграрного сектору та органів місцевого самоврядування у процесі забезпечення сталого розвитку сільських територіальних громад за допомогою спільної реалізації місцевих програм сталого розвитку мають різнопланове практичне застосування у суспільних відносинах в Україні.

Проілюструємо наше твердження інформацією про те, що в рамках проекту ЄС «ClimaEast: Збереження та стале використання торфовищ», впровадженого Програмою розвитку Організації Об'єднаних Націй в Україні (ПРООН) в Ніжинському районі Чернігівської області створено регіональний ландшафтний парк «Ніжинський». Цей парк географічно розміщений у долині річки Смолянка, де наявні близько 30 видів рослин і тварин, які занесені Червоної книги України та інших країн світу. Основною метою діяльності такого об'єкту є охорона природи на місцевому рівні та розширення природоохоронних територій на Чернігівщині.

Проведені дослідження зазначеної вище місцевої програми сталого розвитку дають підстави узагальнити те, що одним із основних завдань для керівництва ландшафтного парку «Ніжинський» є спільно з органами місцевого самоврядування району координувати проведення місцевими суб'єктами аграрного сектору, що ведуть свою діяльність поряд та в межах парку, природоохоронних заходів, які сприятимуть збереженню видів флори і фауни на даній території [15; 73].

Автором даного дослідження також визначено конкретні досягнення у процесі взаємодії суб'єктів аграрного сектору та органів місцевого самоврядування: 1) досягнення компромісу щодо проведення суб'єктами аграрного сектору польових робіт на необхідній відстані від берегів річок та каналів, таким чином створюючи місцеві природоохоронні зони; 2) заборони з 1 квітня (період нересту у риб, розмноження у тварин і птахів) проведення робіт та заходів у природному середовищі, які є джерелом підвищеного шуму та неспокою; 3) забезпечення спільної фінансово-організаційної участі у підготовці документів щодо наукового обґрунтування регулювання рівня води на території ландшафтного парку [15].

Дослідження конкретних заходів місцевого організаційно-правового регулювання процесів збереження природних ресурсів при здійсненні сільськогосподарської діяльності у контексті забезпечення сталого розвитку територій сільських громад викликають авторську підтримку та схвалення. Однак, наразі потребують удосконалення окремі механізми адміністративно-правового регулювання зазначених процесів, зокрема, у частині формування переліків уповноважених суб'єктів місцевої контрольно-перевірочної діяльності та законодавче закріплення конкретних природоохоронних заходів, які сприяють забезпеченню процесу екологічного захисту від негативного впливу процесів сільськогосподарського виробництва.

Крім того, розглянутий нами приклад взаємодії суб'єктів приватного та публічного партнерства гарантує створення більш прозорого, стабільного, спрощеного регуляторного середовища для участі суб'єктів аграрного сектору у заходах соціально-економічного розвитку сільських територій та їх громад, що обумовить зниження адміністративних затрат та дозволить створити сприятливі умови для залучення інвестицій і прогресивних технологій у сільське соціально-економічне середовище України.

З метою формування авторських пропозицій у конкретну юридичну конструкцію, нами розроблено та запропоновано для затвердження постановою КМ України Проект документу «Місцева програма взаємодії

суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування щодо забезпечення сталого розвитку сільської (селищної) територіальної громади» (надалі – Місцева програма) (Додаток Б).

Визначена місцева програма пропонується нами як план дій щодо розвитку певної сільської територіальної громади та включає в себе адміністративно-правове регулювання відносин загальної політики громади, у тому числі: розвитку її аграрного сектору (діяльності суб'єктів усіх форм власності, що розташовані або ведуть свою діяльність на території сільської громади), та соціальної сфери; захисту довкілля від негативного впливу сільськогосподарської діяльності тощо.

Як узагальнення до даного підрозділу дисертації, слід зазначити, що розроблення та прийняття пропонованих проектів місцевих програм є ефективним адміністративно-правовим механізмом залучення суб'єктів аграрного сектору до сталого розвитку сільських територіальних громад. Адже, сільські території є місцем виробництва, проживання, зайнятості значної частини населення України. Крім того, постійне підвищення ефективності функціонування аграрного сектору неминуче призвело до скорочення зайнятості у сільському господарстві. У контексті сталого розвитку сільських громад такі зміни будуть пом'якшені для сільського населення за допомогою належного втручання органів місцевого самоврядування з метою недопущення руйнування сільських соціальних структур та створення нових робочих місць в сільській місцевості як позитивного наслідку розвитку підприємницької діяльності на селі.

Запропонований механізм адміністративно-правового регулювання екологічно-аграрних відносин на селі дозволить досягти максимальної узгодженості у процесі формування організаційних рішень локального, районного, обласного, регіонального, загальнодержавного рівня по захисту довкілля та сприятиме досягненню максимально можливого рівня результативності соціально-економічного розвитку України.

3.2. Напрями удосконалення правовідносин місцевої податкової взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування

Відновлення незалежності нашої держави, прийняття її Основного Закону та формування демократичної, орієнтованої на європейські традиції системи нормативно-правового регулювання суспільно-політичних та економічних відносин в Україні стали передумовою для демократизації владної вертикалі. Невід'ємним елементом таких суспільно-економічних перетворень в нашій державі стало визнання і гарантування за міжнародними стандартами місцевого самоврядування, яке сформувалося як правовий інститут із законодавчо закріпленим переліком прав та повноважень його керівних органів, у частині регулювання діяльності територіальної громади.

Наразі в Україні місцеве самоврядування є правом та можливістю територіальної громади (безпосередньо чи через представницькі органи), в межах норм чинного законодавства, поряд з реалізацією інших компетенцій, забезпечувати розвиток економічних відносин на власній території, зокрема зміцнювати матеріальну базу та модернізувати інфраструктуру території власного поселення. Проте, ефективність реалізації зазначених повноважень місцевої влади, особливо у сільських територіальних громадах, може бути досягнута, поряд з наявністю таких основних суспільних складових як діючі норми права, шляхом встановлення механізму юридичної відповідальності, дієвості засобів державного примусу, при наявності «забезпечення фінансово-економічної спроможності такої влади» [63, с. 49].

Досліджуючи стан державного нормативно-правового забезпечення фінансової бази сільських територіальних громад, нами встановлено позитивні тенденції трансформації таких відносин в Україні. Зокрема, в нашій державі завершено адміністративно-територіальну реформу та здійснено політико-правові перетворення щодо децентралізації влади як «послаблення її централізації та запровадження системи управління, за якої частина функцій

центральної влади переходить до місцевих органів самоуправління» [17, с. 446].

Як беззаперечний аргумент щодо продовження в Україні процесу імплементації передового зарубіжного досвіду організації та здійснення місцевого самоуправління, нами визначається те, що у 2020 р. ВР України законодавчо закріпила проведення місцевих виборів до 1420 новостворених територіальних громад на новій територіальній основі громад і районів [103].

Тобто, нашою державою сформовано головне завдання реформи відносин місцевого самоврядування – удосконалення системи нормативно-правового забезпечення таких відносин щодо створення фінансової основи функціонування і розвитку усіх видів територіальних громад за рахунок власних бюджетних надходжень та інших законних джерел фінансування.

Саме тому, сучасний механізм нормативно-правового регулювання процесу децентралізації влади на законодавчому рівні пропонує таку систему управління, за якої частина функцій органів державної (центральної) влади переходить до органів місцевого самоврядування. Крім того, центральною ланкою фінансової системи територіальних громад законодавчо закріплено бюджетну систему, яка складається з безпосередньо місцевих бюджетів кожної з територіальних громад (областей, районів, міст, селищ, сіл) та різного роду безвідплатних та платних запозичень з державного бюджету країни.

Отже, досліджуючи фінансову основу сільського місцевого самоврядування, слід узагальнити, що ефективність реалізації владно-управлінських повноважень органів місцевої влади територіальних громад, може бути забезпечена при наявності достатньої кількості фінансових ресурсів у розпорядженні місцевих бюджетів, які, у відповідності до БК України, міститимуть надходження на виконання повноважень органів місцевого самоврядування. Такі надходження разом з витратами «становитимуть єдиний баланс місцевого бюджету, а склад доходів загального фонду бюджетів сільських, селищних, міських територіальних громад становлять податкові та неподаткові платежі [16].

Слід відмітити, що існуюча в нашій державі законодавча база, що регулює муніципальні відносини, хоч і визначається правовою основою для організації та здійснення органами місцевого самоврядування управлінських повноважень щодо забезпечення фінансової діяльності у межах своїх територій, проте не в повній мірі сприяє високій ефективності та повноті реалізації заходів суспільно-економічного розвитку сільських територіальних громад. Основною причиною цьому є той факт, що наразі не у всіх сільських громадах обсяги місцевого бюджетного забезпечення є достатніми. Такий стан справ є реальністю навіть незважаючи на те, що держава, формуючи систему сучасного нормативно-правового забезпечення процесу децентралізації влади, намагається перекласти частину фінансових повноважень виконавчих органів центральної влади на органи місцевого самоврядування.

Аналіз ефективності такої передачі фінансових повноважень здійснений нами у другому розділі дисертації шляхом дослідження особливостей правового регулювання фінансових відносин між суб'єктами аграрного сектору, з одного боку, та державою і територіальними громадами, з іншого боку, щодо розподілу та зарахування коштів від сплати загальнодержавних податків та обов'язкових неподаткових платежів.

Проведені зазначені вище дослідження дають підстави стверджувати про те, що посилення адміністративної та фінансової ролі муніципального управління та формування подальшої фінансової автономії територіальних громад стало можливим завдяки зростанню бюджетно-податкових повноважень органів місцевого самоврядування. Про можливість подальшого зміцнення власного фінансового потенціалу сільських територіальних громад можна стверджувати за умови реформування вітчизняного законодавства у напрямі забезпечення у розпорядженні місцевих бюджетів достатньої кількості джерел накопичення фінансових ресурсів.

У межах загальної авторської концепції щодо посилення фінансової основи місцевого самоврядування у сільській місцевості шляхом удосконалення місцевої фінансової взаємодії суб'єктів аграрного сектору з

органами місцевого самоврядування, розглянемо окремі зразки існуючого передового наукового досвіду.

Зокрема, одним із способів державного правового забезпечення більшого рівня надходжень до бюджетів територіальних громад, на думку В. І. Курила та В. В. Мушенка, є законодавче закріплення обов'язку фіскально зобов'язаних суб'єктів, що зареєстровані та здійснюють господарську діяльність на відповідній території, сплачувати до місцевого бюджету, поряд з місцевими податками та зборами, а також неподатковими платежами, що зараховуються до таких бюджетів, більшу кількість загальнодержавних податків [62, с. 185].

Викладена вище наукова позиція повністю підтримується та деталізується автором даної дисертації. Зазначимо, що у її підрозділі 2.2 нами досліджено фінансово-правові механізми основних загальнодержавних податків та, зокрема, обґрунтовано пропозицію щодо зарахування ПДФО, сплаченого суб'єктами аграрного сектору, до сільського бюджету громади їх місцезнаходження. Крім того, нами сформульовано ідеєю про те, що загальнодержавні податки, які сплачуються суб'єктами аграрного сектору та наразі пропорційно розподіляються між державним та місцевими бюджетами (територіальної громади, району, області) повинні у більшій пропорції зарахуватися до сільського бюджету у порівнянні з обласним та районним.

Запропонований у наукових публікаціях [40; 41; 45] автором вектор правового регулювання сучасних суспільно-політичних та фінансово-економічних відносин у загальній концепції децентралізації виконавчої влади та розвитку місцевого самоврядування, наразі знаходить підтримку у формуванні сучасної бюджетно-податкової політики. Зокрема, «місцеві бюджети у 2022 році отримали додатково 4% при розподілі ПДФО для забезпечення стабільності тарифів, а також їм залишено 13,44% паливного акцизу для підтримки комунальних виробників тепла. Крім того, у ВР України перебувають законопроекти, які стосуються збільшення частки зарахування ПДФО до місцевих бюджетів з 60% до 65%. Зокрема, законопроект №5066

передбачає таке збільшення для бюджетів громад за рахунок відповідного зменшення відсотка зарахування податку до державного бюджету, а законопроект №5066-1 – за рахунок відповідного зменшення відсотка зарахування податку до обласних бюджетів [83].

Розвиваючи позицію про перспективи законодавчого врегулювання джерел наповнення місцевих бюджетів, зазначимо, що органи місцевого самоврядування, отримавши в більших обсягах фінансові ресурси від сплати суб'єктами аграрного сектору загальнодержавних податків, змогли б: 1) компенсувати втрати від скасування ряду джерел бюджетного наповнення та зменшення обсягів міжбюджетних трансфертів; 2) накопичувати кошти у місцевому бюджеті та спрямувати на заходи соціально-економічного, культурного, побутового розвитку власної громади; 3) трансформувати інфраструктуру власних сільських поселень (житлове будівництво; газо-, водо-, теплопостачання; мережу автомобільних доріг; засобів зв'язку тощо) за європейськими стандартами.

Тобто, місцева фінансова взаємодія з суб'єктами аграрного сектору сприятиме забезпеченню фінансових витрат, які сформувалися за фактом передачі додаткових повноважень у відання органів місцевого самоврядування від держави.

Однак, в сучасних складних умовах для завершення реформи децентралізації влади в Україні, при одночасному негативному впливі факторів неналежного санітарно-епідеміологічного благополуччя та необхідності нарощування обороноздатності країни в умовах російської військової агресії, питання формування ефективного правового механізму надходження коштів від сплати загальнодержавних податків до місцевих бюджетів для більш ефективної реалізації заходів місцевої політики, не знайшло належного відображення у останніх змінах та доповненнях як адміністративного так і фінансового законодавства.

Зважаючи на тенденції системи міжнародного правового регулювання відносин реалізації права територіальних громад на самоуправління, яка

базується на беззаперечному твердженні про те, що «органи місцевого самоврядування мають володіти необхідним обсягом власних джерел для виконання покладених повноважень» [37], спробуємо окреслити авторське бачення способів удосконалення бюджетного забезпечення сільських територіальних громад в Україні.

На нашу думку, у сучасних соціально-економічних умовах проходження подальшого періоду повного завершення реформи децентралізації влади в Україні провідну роль процесі бюджетно-фінансового забезпечення села повинні відігравати суб'єкти аграрного сектору різних організаційно-правових форм як платники, поряд із загальнодержавними податками, місцевих податків.

Конкретизуючи теоретичну інформацію зазначимо, що у соціально-економічному розвитку сільських територіальних громад, зокрема у процесі забезпечення наповнення коштами місцевих бюджетів, суб'єкти аграрного сектору відіграють наразі ключову роль з наступних причин. Сільськогосподарські товаровиробники є найбільш представленими за кількістю суб'єктами підприємницької діяльності на селі. Крім того, факт використання такими суб'єктами земель сільськогосподарського призначення, як головного засобу виробництва, володіння іншим рухомим і нерухомим майном забезпечує успішне здійснення виробничого процесу та високих результатів праці. Все це впливає на розмір отриманої виручки від реалізації сільськогосподарської продукції та інших доходів, які у сукупності є основною базою для нарахування та сплати податкових зобов'язань, у тому числі й до місцевих бюджетів сільських територіальних громад.

Також слід зазначити про те, що вплив існуючої наразі економічної кризи на сільське господарство виявляється меншим, ніж, зокрема на галузі промисловості, транспорту тощо з наступних причин. Зокрема, суспільно-економічна криза, викликана пандемією Covid-19 розгорнулася в Україні із січня-березня 2020 р., тобто після посіву озимих культур, відповідно не вплинувши на рішення аграрних підприємств щодо посівних площ і

використання добрив восени. Крім того, попит на сільськогосподарську продукцію у світі залишається стабільнішим, ніж попит на промислову продукцію та послуги. Певні коливання курсу національної валюти суттєво не вплинули на рівень конкурентної спроможності на зарубіжних ринках вітчизняної сільськогосподарської продукції.

Однак, економічна криза позначилась на можливості отримання суб'єктами аграрного сектору доступних кредитів, які були необхідні для закупівлі різних типів добрив та засобів боротьби з бур'янами для успішного проведення весняної посівної компанії. Зазначена фінансово-економічна ситуація негативно вплинула на кількісний та якісний склад врожаю, а також матиме у подальшому вплив на виробничу діяльність суб'єктів аграрного сектору, особливо для малих та середніх суб'єктів, якими, зокрема є фермерські господарства.

Незважаючи на складну соціально-економічну та політичну ситуацію суб'єкти аграрного сектору є основними платниками місцевих податків та зборів, які повністю зараховуються до місцевих бюджетів. Отже, для більш детального пояснення авторських пропозицій щодо удосконалення фінансової взаємодії суб'єктів аграрного сектору та органів місцевого самоврядування здійснимо короткий теоретико-правовий аналіз системи місцевого оподаткування.

Питання формування та розвитку місцевої системи оподаткування в Україні були предметом дослідження певної кількості вітчизняних науковців як представників теорії права, адміністративного та фінансового права, а також інших галузей правової науки. Поряд з іншими дослідженнями, слід звернути увагу, що М. П. Кучерявенко та М. А. Маринів різнопланово дослідили та охарактеризували теоретико-правовий механізм побудови місцевої системи оподаткування [104, с. 79–80]. У спільному науковому доробку В. І. Курила та В. В. Мушенка містяться дослідження функціональної ролі місцевих податків та зборів у процесі реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [63, с. 50; 90, с.

40]. О. А. Музика-Стефанчук здійснила дослідження публічно-правової природи фінансової основи місцевого самоврядування [86, с. 223] тощо.

Однак, за відсутності комплексного дослідження сучасної адміністративно-правової моделі місцевого оподаткування на території сільської громади, реалізація такого наукового задуму планується автором до здійснення шляхом надання аналізу процесам розвитку сучасної концептуальної правової моделі встановлення місцевих податків та зборів, втілення ключових перетворень у системі сучасного місцевого оподаткування, а також пропозицій щодо можливих напрямів розвитку.

Наразі наша держава підтримує з перших років відновлення власної незалежності європейську традицію формування відносин правового регулювання місцевого самоврядування. Відповідно у ст.ст. 142; 143 Конституції України проголошено, що «матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є доходи місцевих бюджетів, інші кошти ... , а держава бере участь у формуванні доходів бюджетів місцевого самоврядування; держава фінансує здійснення цих повноважень... шляхом віднесення до місцевого бюджету у встановленому законом порядку окремих загальнодержавних податків [53].

У відповідності до п. 1, п. 3 ст. 63 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», доходи місцевих бюджетів створюються за рахунок власних джерел та закріплених загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів, а склад доходів місцевих бюджетів визначається БК України [136], до ст. 64, якого внесено склад доходів загального фонду бюджетів сільських територіальних громад, а також сформовано та закріплено за таким бюджетом перелік податкових платежів, який може уточнюватися на конкретний бюджетний рік законом про Державний бюджет України [16].

Надаючи роз'яснення такому вітчизняному бюджетно-правовому феномену Л. М. Кравченко зазначає, що це відповідає правовій сутності закону про державний бюджет, адже більшість його положень встановлюють показники надходжень до центрального бюджету країни та видатків і не мають

ознак нормативності, бо ним не визначаються правила поведінки, а надаються державні (фінансові) гарантії реалізації таких правил, що містяться у інших законах [55].

Аналізуючи закони України «Про Державний бюджет на 2021 рік» [113], «Про Державний бюджет на 2022 рік» [114], на предмет нормативно-правового забезпечення досягнення мети нашого дослідження, тобто бюджетного впливу з боку суб'єктів аграрного сектору на повноту надходження коштів до бюджетів сільських територіальних громад в Україні, слід зазначити наступне. Для забезпечення функціонування створених у результаті здійсненого процесу реформування нових територіальних громад було приведено у відповідність положення бюджетного законодавства шляхом змін до БК України у частині трансформації структури бюджетної системи та бюджетних повноважень місцевих самоврядних органів. Тобто, новостворені територіальні громади отримали, принаймні юридично, однакові для усіх бюджетні повноваження, а для ресурсного забезпечення їх управлінсько-організаційних повноважень, визначено конкретний перелік обов'язкових платежів, кошти від сплати яких стануть податковою базою місцевих бюджетів таких громад.

Здійснення ґрунтовного дослідження ефективності сучасної системи розподілу податкових надходжень від суб'єктів аграрного сектору до місцевих бюджетів сільських територіальних громад також є неможливим без комплексного аналізу сучасної правової парадигми місцевого оподаткування як «усталеного еталону мислення, системи уявлень, провідних концептуальних та ціннісних настанов, сукупності онтологічних переконань, схем вирішення типових завдань, які характерні для певного історичного етапу розвитку науки, культури і цивілізації загалом» [20, с.10].

Отже, з прийняттям ПК України 2 грудня 2010 р. категоріальна система місцевого оподаткування була реорганізована наступним чином:

1) закріплено місцеві податки (податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; єдиний податок) та місцеві збори (збір за провадження

деяких видів підприємницької діяльності, збір за місця для паркування транспортних засобів; туристичний збір (ст. 10);

2) визначено категорії платників податків (як основних наповнювачів місцевого бюджету сільської громади за місцезнаходженням (податковою адресою) на території громади): а) юридична особа чи відокремлений підрозділ; б) фізична особа-підприємець; в) податковий агент – роботодавець для найманих працівників, який зобов'язані нараховувати, утримувати та сплачувати податок на доходи фізичних осіб до бюджету від імені та за рахунок фізичної особи з доходів, що їй виплачуються [105].

На нашу думку, серед позитивних змін нової правової парадигми місцевого оподаткування слід відзначити:

- скасування низки названих вище неефективних податкових платежів (збір за видачу ордера на квартиру, готельний збір, збір за право проведення кіно- і телезйомок, збір за участь у бігах та іподромі тощо) [137];

- спрощення системи та зниження рівня витрат на адміністрування місцевих зборів у порівнянні з надходженням коштів та несприйняття сільським населенням доцільності такого оподаткування (збір з власників собак, збір за паркування автотранспорту, ринковий збір) [137];

- упорядкування повноважень органів місцевого самоврядування в частині встановлення й адміністрування місцевих податків і зборів у бік обмеження довільного трактування цими органами порядку їх адміністрування;

- урегулювання взаємодії органів місцевого самоврядування з контролюючими органами.

Проте, аналіз правового механізму адміністрування податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки дає підстави визначити його як недостатньо ефективного фінансового інструменту для місцевого самоврядування, який не може у необхідному обсязі забезпечити надходження до місцевих бюджетів, оскільки базою його оподаткування було визначено лише житлову нерухомість.

З 01 січня 2015 р. система місцевого оподаткування була знову дещо трансформована та стала виглядати наступним чином: місцеві податки – податок на майно та єдиний податок, а до місцевих зборів – збір за місця для паркування транспортних засобів та туристичний збір. Нововведенням стало право місцевих рад установлювати податок на майно в частині транспортного податку та плати за землю, податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки [105].

Отже, аналіз чинної нормативно-правової бази (Конституції України [53], ПК України [105], законах України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» [122], «Про місцеве самоврядування в Україні» [136] та ряду підзаконних нормативно-правових актів, в яких закріплено правові та фінансові основи діяльності органів місцевого самоврядування, дає підстави визначити сучасну правову парадигму місцевого оподаткування. Наразі на території сільської громади відповідною радою можуть бути установлені наступні місцеві податки і збори: 1) податок на майно, який складається з: податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; транспортного податку; плати за землю; 2) єдиний податок; 3) збір за місця для паркування транспортних засобів; 4) туристичний збір (ст. 265) [105].

Правові механізми кожного з місцевих податків та зборів сформовані таким чином, що кошти від сплати кожного конкретного платежу суб'єктами аграрного сектору в різних обсягах будуть надходити (чи зовсім не надходити) до місцевого бюджету села, тобто нерівномірно формуватимуть фінансову основу місцевого самоврядування в сільській місцевості. На нашу думку, реальними податково-правовими механізмами наповнення місцевих бюджетів можна вважати: земельний податок (у складі податку на майно) та єдиний податок. Аргументуємо авторське припущення наступним чином.

Як елемент комплексного податку на майно, земельний податок сплачується суб'єктами аграрного сектору як власниками земельних ділянок, земельних часток (паїв) та землекористувачами за земельні ділянки, які

перебувають у власності або користуванні та за земельні частки (паї), які перебувають у власності; базою оподаткування є: нормативна грошова оцінка земельних ділянок з урахуванням коефіцієнта індексації, визначеного відповідно до ПК України та площа земельних ділянок, нормативну грошову оцінку яких не проведено.

Єдиний податок сплачується юридичними особами чи фізичними особами – підприємцями, які відповідають вимогам, встановленим ПК України та поділяються на чотири групи. Зокрема, до четвертої групи належать сільськогосподарські товаровиробники: а) юридичні особи незалежно від організаційно-правової форми, у яких частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75 відсотків; б) фізичні особи-підприємці, які провадять, відповідно до Закону України «Про фермерське господарство» [162], діяльність виключно в межах фермерського господарства (ст. 291) [105].

Надавши коротку структурну характеристику кожному з ефективних місцевих податків, тобто таких, які в безпосередньо сплачуються суб'єктами аграрного сектору, проаналізуємо теоретичну ефективність застосування інших податків та зборів у сільських громадах, які за наявності об'єкта оподаткування також можуть сплачуватися суб'єктами аграрного сектору.

Оскільки податок на майно має у своєму складі кілька правових механізмів різних майнових податків, то розглянемо їх окремо кожного.

1. Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки – сплачується фізичними та юридичними особами, в тому числі нерезидентами, які є власниками об'єктів житлової та/або нежитлової нерухомості (будівлі, віднесені відповідно до законодавства до житлового фонду, дачні та садові будинки). База оподаткування зменшується: а) для квартири/квартир незалежно від їх кількості – на 60 кв. м.; б) для житлового будинку/будинків незалежно від їх кількості – на 120 кв. м.; в) для різних типів об'єктів житлової нерухомості, в тому числі їх часток (у разі одночасного перебування у

власності платника податку квартири/квартир та житлового будинку/будинків, у тому числі їх часток), – на 180 кв. м. Таке зменшення надається один раз за кожний податковий (звітний) період (рік).

2. Транспортний податок – сплачується фізичними та юридичними особами, в тому числі нерезидентами, які мають зареєстровані в Україні згідно з чинним законодавством власні легкові автомобілі, з року випуску яких минуло не більше п'яти років (включно) та середньоринкова вартість яких становить понад 375 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року.

Звернемо також увагу на аналіз правових механізмів місцевих зборів. Отже, туристичний збір – сплачується громадянами України, іноземцями, а також особами без громадянства, які прибувають на територію адміністративно-територіальної одиниці, на якій діє рішення відповідної ради, про встановлення туристичного збору, та тимчасово розміщуються у місцях проживання (ночівлі) (у готелях, кемпінгах, мотелях, котеджах тощо). (стаття 268). Збір за місця для паркування транспортних засобів сплачується юридичними та фізичними особами-підприємцями, які згідно з рішенням відповідної ради організують та провадять діяльність із забезпечення паркування транспортних засобів на майданчиках для платного паркування та спеціально відведених автостоянках. Об'єктом оподаткування є земельна ділянка (базою оподаткування – її площа), яка згідно з рішенням відповідної ради спеціально відведена для забезпечення паркування транспортних засобів на дорогах загального користування, тротуарах або інших місцях, а також комунальні гаражі, стоянки, паркінги (будівлі, споруди, їх частини), які побудовані за рахунок коштів місцевого бюджету (стаття 268¹) [105].

Здійснений теоретико-правовий аналіз фіскального механізму податку на майно (податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, транспортний податок), туристичного збору та збору за місця для паркування транспортних засобів зазначимо, що такі податки не можна вважати для сільських територіальних громад основним дохідним джерелом, яке складає

основу формування фінансових ресурсів місцевих бюджетів в Україні, а суб'єкти аграрного сектору не є основними платниками зазначених платежів.

Як узагальнення до даного дослідження, слід зазначити, що місцеві фінансові ресурси є основним інструментом, за допомогою якого органи місцевого самоврядування можуть впливати на локальну активність громади, створювати умови для економічного та соціального піднесення території своєї юрисдикції тощо. Як показує здійснений аналіз, лише окремі місцеві податки: податок на майно, у частині плати за землю та єдиний податок мають фіскальне спрямування та можуть сприяти наповненню місцевих бюджетів. По причині відсутності належних об'єкта та бази оподаткування у межах сільських територій, зовсім неефективними джерелами надходження коштів для бюджетів сільських територіальних громад є: податок на майно, у частині податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки та транспортного податку, а також збір за місця для паркування транспортних засобів та туристичний збір, надходження від сплати яких по різних причинах наразі не можуть забезпечити фінансові потреби місцевих органів.

Виходячи з цього вважаємо за доцільне здійснення удосконалення правової парадигми місцевого оподаткування у межах сільських територій (шляхом внесення змін та доповнень до ПК України) шляхом забезпечення дотриманням основних принципів побудови місцевої фіскальної політики, проголошених в Європейській хартії місцевого самоврядування [37], у частині віднесення до місцевих тих податків і зборів, що є локалізованими, тобто прив'язаними до конкретної території, а сплати яких важко уникнути. Також необхідним є встановлення у межах конкретних сільських територій таких місцевих податків і зборів, що мають об'єкт та базу оподаткування. Зокрема пропонується, здійснити заміну збору за місця для паркування транспортних засобів та туристичного збору для окремих регіонів на інші більш фіскально ефективні податкові платежі, наприклад відновлення ліквідованих таких місцевих податків та зборів як комунальний податок,

ринковий збір, збір за надання дозволу на розміщення об'єктів торгівлі), що «складали до 90% доходів сільських бюджетів [63, с. 51].

Аналіз відносин фінансової взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування щодо місцевого оподаткування вказує на недостатню законодавчу урегульованість таких правовідносин. Зважаючи на особливості здійснення сільськогосподарської діяльності (тривалість виробничого циклу, обмеженість купівельної спроможності, диспаритет цін на продукцію і засоби її виробництва, залежність від природно-кліматичних умов тощо), висловлюємо пропозиції щодо удосконалення загальної парадигми місцевого оподаткування суб'єктів аграрного сектору: 1) посилення стимулюючої функції місцевого оподаткування; 2) недопущення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів аграрного сектору різних організаційно-правових форм; 3) врахування сезонної дохідності сільськогосподарського виробництва при встановленні рівня податкового навантаження; 4) формування системи місцевих пільг та преференцій в оподаткуванні малих сільськогосподарських товаровиробників тощо.

Реалізація запропонованих ідей сприятиме визначенню перспективних напрямів удосконалення нормативно-правового регулювання відносин оподаткування різних організаційно-правових форм сільськогосподарських товаровиробників у механізмі наповнення фінансовими ресурсами місцевих бюджетів, а також удосконаленню податкової бази сільськогосподарської діяльності на селі, як найдивнішого фіскального елементу юридичної конструкції основних місцевих податків, за допомогою яких можна пристосувати дохідність податку до потреб сільської територіальної громади.

3.3. Правове забезпечення співробітництва суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування за сприяння громадських об'єднань

Успішність господарсько-економічного розвитку кожного суб'єкта аграрного сектору економіки України залежить від ступеня позитивного чи негативного впливу на нього суспільно-політичних, фінансово-економічних, природо-кліматичних та інших факторів. Враховуючи пряму залежність стану сільськогосподарського виробництва від такого базового ресурсу як землі сільськогосподарського призначення, які, у переважній більшості випадків, перебувають у власності громадян чи у віданні органів місцевого самоврядування та виконавчої влади, доцільним є звернути увагу на існуючі адміністративно-правові механізми формування суб'єктами аграрного сектору взаємодії з представниками територіальних громад, у межах яких такі суб'єкти зареєстровані чи здійснюють виробничу діяльність.

На нашу думку, роль та місце громадськості у сучасній структурі аграрних правовідносин є недостатньо чітко закріпленим на законодавчому рівні. Одним із наслідків цього є те, що «функціонування органів місцевого самоврядування у більшості територіальних громад не забезпечує створення та підтримку сприятливого життєвого середовища, необхідного для всебічного розвитку людини, її самореалізації та захисту прав» [90, с. 153].

Виходячи з цього, забезпечення нормативно-правового врегулювання відносин взаємодії суб'єктів аграрного сектору з представниками громадськості є обов'язком держави та повинно бути покращено у найближчій перспективі. Таке покращення відносин надасть додатковий імпульс для: реалізації конституційного права особи на підприємницьку діяльність в аграрному секторі; формування більш високого рівня прозорості відносин оренди та купівлі-продажу земель сільськогосподарського призначення; захисту громадськими організаціями прав і свобод учасників аграрних правовідносин тощо. Тобто, сформований у відповідності до сучасних вимог

механізм адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування за участю представників громадськості сприятиме більш успішному досягненню місцевих цілей: 1) забезпечення продовольством населення територіальної громади та сировиною місцевих переробних підприємств; 2) нарощуванню торговельно-економічного потенціалу між регіонами; 3) наповнення місцевого бюджету; 4) збереження та створення нових робочих місць; 5) впровадженню сільських соціально-інфраструктурних ініціатив тощо.

У межах даного дослідження, у першу чергу, доцільно проаналізувати авторитетні наукові позиції щодо віднесення досліджуваних взаємовідносин взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування за сприяння громадських об'єднань до предмету адміністративного права, а також подати окремі позиції науковців щодо функціонального статусу громадськості у такому процесі.

З цього приводу В. І. Курило зазначає, що «суспільні відносини, одним із суб'єктів яких виступає державний орган, орган місцевого самоврядування або громадська організація, наділені владно-розпорядчими державними функціями по відношенню до іншого суб'єкта цих правовідносин, не залежно від галузевої, функціональної чи територіальної сфери (зокрема такі, що виникають у аграрному секторі), необхідно віднести до предмету адміністративного права [70, с. 336].

Висловлюючи власну точку зору щодо функціонального статусу громадськості, О. О. Сиченко відстоює позицію щодо «подальшої активізації елементів громадського самоврядування в ринковому секторі, участі громадських організацій недержавної сфери у виробленні та реалізації державної соціальної політики тощо» [174, с. 88].

Також науковець визначає основні принципи, за якими повинна здійснюватися співпраця органів місцевого самоврядування з громадськими об'єднаннями як повноважними представниками суб'єктів аграрного сектору: 1) законність з точки зору визначення передбачуваності поведінки і

процедурної відкритості; 2) рівний доступ до участі у співпраці для всіх суб'єктів, як ознака громадянського суспільства; 3) добровільність та обов'язковість, оскільки взаємодія базується на внутрішніх переконаннях кожного учасника, а також на виконанні домовленостей; 4) прозорості процедур взаємодії і взаємній довірі; 5) компліментарності, оскільки громадський сектор доповнює місцеву владу в реалізації частини його соціальних функцій [174, с. 90].

Свою позицію О. О. Сиченко узагальнює тим, що оптимізація взаємодії органів місцевого самоврядування та суб'єктів аграрного сектору проявляється, якщо «некомерційний сектор забезпечує ефективність колективних дій і ефективність виконання державою своїх функцій, знижуючи ризик появи корупції через представлення інтересів різних груп суспільства» [174, с. 91].

Зовсім протилежної позиції дотримується В. І. Кифяк, який визначає сучасну діяльність аграрних громадських об'єднань як опозиційну до місцевої влади та не визнає такі формування як допоміжні структури для забезпечення розвитку аграрного сектору. Науковець також зазначає, що «місцева влада підтримує розвиток таких організацій як ефективний інструмент зворотного організаційного та інформаційного зв'язку» [49, с. 20].

Аналіз зазначених вище та інших досліджень вітчизняних науковців дає підстави зробити узагальнення про те, що незважаючи на наявні окремі розрізнені наукові розвідки за загальною проблематикою дослідження в галузі державного управління (в т.ч. адміністративного права як галузі права, що регулює однорідні відносини), наразі відсутнє комплексне дослідження правового регулювання участі громадськості як самостійного суб'єкта у суспільно-економічних відносинах забезпеченні місцевого та регіонального співробітництва вітчизняних суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування. Саме тому, автором досліджується роль та місце громадських об'єднань та спілок як представників громадськості у структурі механізму адміністративно-правового регулювання відносин в аграрному

секторі. Також робиться спроба обґрунтування доцільності правового закріплення представницьких повноважень місцевих громадських об'єднань щодо захисту інтересів суб'єктів аграрного сектору у процесі організаційного та економічного співробітництва, а також формування законодавчих засад залучення громадських галузевих організацій як посередників, здатних забезпечити вигідне співробітництво між сільськогосподарським товаровиробникам різних регіонів України.

Отже, звернемо увагу на місце та роль громадськості як самостійного суб'єкта у структурі механізму адміністративно-правового регулювання відносин в аграрному секторі, який охарактеризуємо як «сукупність адміністративно-правових засобів, за допомогою яких справляється вплив на відносини, що виникають у процесі здійснення виконавчої влади [21, с. 20]. До структури такого механізму входить: суб'єкт (громадяни, фізичні особи, державні органи, підприємства установи, організації (в т. ч. й громадські організації)) та зміст (сукупність прав й обов'язків сторін) [50, с. 15].

Змістовне тлумачення дефініції «громадськість» надає В. І. Московець, який характеризує зазначену категорію як «соціально-активну частину суспільства (організована сукупність людей), яка за певних обставин так або інакше згуртувалася навколо конкретних спільних інтересів, та яка на добровільних засадах бере участь у суспільно-політичному житті країни, визначає основні напрямки його розвитку, користується великим впливом, повагою» [85, с. 633].

В нормативно-правових актах державного регулювання суспільних відносин тлумачення дефініції «громадськість» практично відсутнє. Лише у підзаконному нормативно-правовому акті, яким є наказ Мінприроди «Про затвердження Положення про участь громадськості у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля» від 18 грудня 2003 р. № 168 громадськість визначається як «одна або більше фізичних чи юридичних осіб, їх об'єднання, організації або групи, які діють згідно з чинним законодавством України» [129].

Надавши короткий теоретичний аналіз «громадськості» як основній адміністративно-правовій категорії дослідження у даному підрозділі роботи, звернемося до історичного аналізу нормативно-правового регулювання застосування зазначеної категорії у системі суспільно-політичних відносин. Отже, за період з 1991 р. роль громадськості щодо сприяння управлінню справами держави була визначена рядом нормативно-правових актів: 1) закони України «Про захист прав споживачів» від 12. травня 1991 р. № 1023-XII [134], «Про асоціації органів місцевого самоврядування» від 16 квітня 2009 р. № 1275-VI [140], «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» від 15 вересня 1999 р. № 1045-XIV [149], «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 11 вересня 2003 р. № 1160-IV [122]; «Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності» від 22 червня 2012 р. № 5026-VI [140]; 2) постановами та розпорядженнями КМ України «Про затвердження Концепції сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства» від 21 листопада 2007 р. № 1035 [125]; «Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади» від 05 листопада 2008 р. № 976 [131]; «Про додаткові заходи щодо забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» від 26 листопада 2009 р. № 1302 [118]; «Про затвердження Порядку залучення громадян до формування та реалізації державної політики» від 06 січня 2010 р. № 10 [130].

У контексті даного дослідження, пропонуємо авторське визначення адміністративно-правової категорії «сільська громадськість» як соціально-активна частина членів сільської територіальної громади, які на добровільних засадах беруть участь у суспільно-економічному функціонуванні громади, або згуртувалися навколо конкретних спільних інтересів своєї громади та разом шукати шляхи вирішення існуючих проблем. Зазначеною дефініцією доцільно доповнити визначення понять Закону України «Про громадські об'єднання» [112]. За такого нормативно-правового закріплення свого статусу та

повноважень сільська громадськість отримає більший рівень соціально-політичної популярності та зможе більш активно реалізовувати свої повноваження по налагодженню співпраці між суб'єктами аграрного сектору та органами місцевого самоврядування через утворення та державну реєстрацію своїх громадських об'єднань.

Також про необхідність пропонованих змін, відповідно до авторської позиції, зазначає директор департаменту Мін'юсту О. М. Семьоркіна, говорячи про те, що на загальнодержавному рівні «сучасна українська правотворча та правозастосовна практика відповідає вимогам, що ставляться до сучасних демократичних держав, створюючи всі необхідні передумови для самостійного вирішення громадськістю питання участі у прийнятті та реалізації рішень органів державної влади. Адже, в умовах плюралістичної демократії, держава повинна поступатися частиною своїх повноважень в державній та управлінській сферах самоорганізуючим та самоуправляючим структурам. Сильна держава неможлива без розвиненого громадянського суспільства, як чинника державотворення за умови конструктивного та відповідального діалогу з державою в межах правового поля» [173].

На нашу думку, первинну адміністративно-правову характеристику категорії «громадське об'єднання», як самостійної, проте похідної від категорії «громадськість», доцільно деталізувати шляхом аналізу Конституції України, у ст. 36 якої зазначено, що «громадяни України мають право на свободу об'єднання громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів...» [53].

Крім того, у Законі України «Про громадські об'єднання» визначено, що «громадське об'єднання – це добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів. Організаційно-правовою формою такого об'єднання є громадська організація або громадська спілка» (ст. 1) [112].

Отже, переходячи від загального теоретичного аналізу адміністративно-правового регулювання ролі та місця громадських об'єднань в суспільно-політичних процесах нашої держави, до аналізу відноси організаційно-правового регулювання участі місцевих громадських об'єднань у здійсненні співробітництва суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування, у першу чергу, зазначимо про відсутність у вітчизняному законодавстві спеціального нормативно-правового акту, який би безпосередньо регулював досліджувані відносини.

Однак, звернемо увагу на наявні спроби такого врегулювання та зазначимо, що залишився не прийнятий ВР України запропонований у 2015 р. КМ України проект Закону України «Про основи саморегулювання в аграрному секторі економіки України», який мав би «визначати основи саморегулювання як одного з елементів регулювання аграрного сектору економіки, пов'язаних професійних сфер діяльності, встановити принципи взаємовідносин саморегулювальних організацій з органами державної влади, фізичними та юридичними особами в аграрному секторі України» [121].

Крім того, робочою групою при Мінагрополітики було підготовлено проект Закону України «Про особливості діяльності громадських галузевих об'єднань у агропродовольчій сфері», яким передбачено врегулювання правових, економічних і соціальних засад формування і діяльності саморегулювальних організацій в аграрній сфері України [170].

Зазначені проекти містять, подібно до авторської, ідею створення та залучення галузевих громадських об'єднань до розвитку аграрних правовідносин на умовах саморегулювання та самоврядування, проте, на нашу думку, запропоновані основні засади функціонування саморегулювальних громадських організацій в аграрному секторі потребують ряду важливих доповнень. Для надання пропозицій щодо формування нормативно-правових засад досліджуваних відносин, звернемо увагу на існуючий досвід діяльності галузевих громадських об'єднань в аграрному секторі.

У відповідності до норм вітчизняного законодавства для побудови власних організаційно-економічних відносин на оновленій базі інноваційного розвитку та з метою захисту інтересів суб'єктів аграрного сектору на регіональному, національному та міжнародному рівнях, українські фермери, виробники та переробники аграрної продукції створили громадське об'єднання «Агро-Продовольча Рада». Зазначена організація об'єднала асоціації та підприємства з виробництва та переробки аграрної продукції, які представляють інтереси 326 підприємств, розпоряджаються 750 тисячами га ріллі і 8500 га багаторічних насаджень, а також на них припадає 80% ринку виноробної продукції і 70% ринку рослинних олій [180].

Результати дослідження адміністративно-правового механізму пропонованого нами до законодавчого закріплення та активізації такого виду громадської діяльності показують, що представники ГО «Агро-Продовольча Рада» спільно з експертами із законотворчої та нормотворчої діяльності, «розробили проекти 12 законів, надали пропозиції по скасуванню та дерегулюванню 30 дозвільних документів тощо» [180].

Проведені дослідження також дали можливість визначити той факт, що за ознакою належності до певного виду економічної діяльності в аграрному секторі економіки України громадські саморегулювні організації можуть бути представлені таким чином:

- галузеві об'єднання суб'єктів господарювання за зазначеним видом діяльності в аграрному секторі (Національна спілка сільськогосподарських кооперативів України, Національна асоціація дорадчих служб України, Національна асоціація кредитних спілок України тощо);

- міжгалузеві об'єднання первинних виробників сільгосппродукції із зазначеними організаційно-правовими формами та інших суб'єктів господарювання із зазначеними видами економічної діяльності в аграрному секторі (Всеукраїнський союз сільськогосподарських підприємств, Асоціація фермерів і землевласників України, Українська аграрна конфедерація, Національна сільськогосподарська палата України тощо);

- продуктовими об'єднаннями за видами продукції (послуг) ринку сільськогосподарської продукції (Укрсадвинпром, «Укроліяпром» Асоціація «Виноградарі та винороби України», тощо; понад 30 об'єднань, до яких входять зацікавлені суб'єкти аграрного сектору юридичні особи);

- Вищою сільськогосподарською радою (Аграрною палатою) з її територіальними відділеннями [172, с.48].

Подальший аналіз запропонованої вище статистичної та фактичної інформації та визначені Агро-Продовольчою Радою основні перспективні завдання її діяльності дали нам можливість визначити основні напрями діяльності громадського об'єднання-представника суб'єктів аграрного сектору на загальнодержавному рівні: 1) здійснення аналізу і розроблення пропозицій щодо удосконалення нормативно-правової бази, розроблення проектів галузевих стратегій і програм; 2) популяризація та впровадження інновацій; 3) сприяння розвитку внутрішнього та міжнародного партнерства; 4) консолідація зусиль сільськогосподарських товаровиробників щодо захисту своїх прав на регіональному, загальнодержавному та міжнародному рівнях; 5) налагодження діалогу з органами влади, які причетні до формування державної політики в аграрному секторі тощо.

З огляду на викладене вище, вбачається доцільним формування механізму нормативно-правового регулювання подібної галузевої діяльності громадських об'єднань у межах об'єднаних територіальних громад як представників таких аграрних суб'єктів початкової (низової) ланки, які, у першу чергу, займатимуться налагодження співпраці та сприятимуть вирішенню інших проблемних питань. Адже, саме через позицію громадськості можливе здійснення «діагностування стану суспільства, прогнозування впливу регуляторних актів, виявлення проблем, тенденцій та пріоритетних напрямів місцевого розвитку» [19, с. 187].

Для додаткового обґрунтування запропонованої вище авторської позиції, звернемося до існуючих наукових узагальнень. Зокрема, М. М. Романченко зазначає, що громада, як специфічне суспільне утворення, об'єднує людей не

тільки спільним місцем проживання, але й спільною історією, культурою, традиціями, природними ресурсами, спільними проблемами створення та забезпечення умов для достойного рівня життя кожної особи [169, с. 60]. М. Ф. Кропивко вважає, що саморегулятивні організації в агропродовольчій сфері мають виступати, з одного боку, як агенти сільгоспвиробників, що надають їм послуги з представництва інтересів перед державою, а, з іншого боку, як агенти держави, яким передається частина управлінських повноважень до реалізації державної аграрної політики [57, с. 26].

Повністю підтримуючи вищевикладені позиції, з метою подальшого розвитку та поглиблення знання про роль громадськості у суспільно-політичному розвитку сільських регіонів, зазначимо, що кожна сільська територіальна громада, керована виборними органами місцевого самоуправління, повинна делегувати представників громадськості для проведення спільних заходів, пов'язаних зі створенням, підтримкою та просуванням в суспільно-економічному просторі власних аграрних суб'єктів.

Зокрема, така діяльність може полягати у : 1) визначенні пріоритетів та видів місцевої підтримки суб'єктів аграрного сектору з урахуванням загальнодержавних програм; 2) розробці проектів регіональних та місцевих програм розвитку таких суб'єктів, з подальшим затвердженням цих програм та забезпеченням їх виконання з урахуванням національних і місцевих соціально-економічних та інших інтересів; 3) сприянні діяльності існуючих громадських організацій, що представляють інтереси суб'єктів аграрного сектору; 4) створенні (чи сприянні створенню) консультативних, дорадчих та інших допоміжних суб'єктів у сфері розвитку аграрного сектору та залучати до їх діяльності представників громадськості; 5) залученні (при необхідності), представників громадських об'єднань до налагодження співпраці суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування та вирішення інших проблемних питань сільської територіальної громади.

Досліджуючи роль громадських об'єднань у процесі налагодження співпраці між суб'єктами аграрного сектору та органами місцевого

самоврядування та з огляду на різноманітність організаційно-правових форм існування зазначених вище суб'єктів (аграрні холдинги, акціонерні товариства, фермерські та особисті селянські господарства тощо), а також враховуючи норми Закону України «Про громадські об'єднання» зазначимо, що громадські об'єднання суб'єктів аграрного сектору можуть створюватись як у формі громадських організацій (засновниками та членами (учасниками) є фізичні особи, так і у формі громадських спілок (засновниками є юридичні особи приватного права, а членами (учасниками) можуть бути юридичні особи приватного права та фізичні особи (ст. 1) [112].

Здійснюючи аналіз повноважень галузевих громадських об'єднань, звернемо увагу на їх права та особливості діяльності у контексті законодавчого забезпечення представлення інтересів суб'єктів аграрного сектору перед органами місцевого самоврядування.

У відповідності до ст. 21 Закону України «Про громадські об'єднання» для здійснення такої мети (цілей) діяльності громадське об'єднання має право: 1) вільно поширювати інформацію про свою діяльність, пропагувати свою мету (цілі); 2) звертатися до органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб з пропозиціями (зауваженнями), заявами (клопотаннями), скаргами; 3) одержувати у порядку, визначеному законом, публічну інформацію, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації; 4) брати участь у розробленні проектів нормативно-правових актів, що видаються органами місцевого самоврядування і стосуються сфери діяльності громадського об'єднання та важливих питань державного і суспільного життя 5) брати участь у роботі консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, що утворюються органами місцевого самоврядування для проведення консультацій з громадськими об'єднаннями та підготовки рекомендацій з питань, що стосуються сфери їхньої діяльності [112].

У контексті реалізації наявного адміністративно-правового механізму взаємодії, органи місцевого самоврядування можуть залучати громадські

об'єднання до процесу реалізації державної політики, вирішення питань місцевого значення шляхом проведення консультацій стосовно важливих питань державного і суспільного життя, розроблення відповідних проектів нормативно-правових актів, утворення консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів (ст. 23) [112].

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року» 2014 р., визначаючи «цілі державної регіональної політики та основні завдання центральних та місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування», містить припис про необхідність «системної координації дій органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування на всіх рівнях, представників бізнесу та громадянського суспільства» [123].

Виходячи із зазначеного вище, з метою нормативно-правового урегулювання ролі і місця громадськості у процесі координації заходів державної регіональної політики, тобто позиціонування громадськості як самостійного суб'єкта у структурі механізму адміністративно-правового регулювання відносин в аграрному секторі економіки України, вважаємо за необхідне запропонувати для прийняття КМ України проект постанови «Про затвердження Регіональної програми залучення громадськості до забезпечення розвитку суб'єктів аграрного сектору та сільських територій» (надалі – Регіональна програма). Дана постанова у цілому повинна стати локальним регуляторним актом та складовою частиною програм соціально-економічного розвитку територіальних громад, а також одним із важливих механізмів реалізації державної політики розвитку малих та середніх суб'єктів аграрного сектору та зайнятості сільського населення.

Пріоритетним завданням зазначеної Регіональної програми має бути спрямування дій залучених учасників на формування і впровадження ефективної державно-громадської управлінської системи на селі та сприяти забезпеченню виконання наступних завдань: 1) удосконалення нормативно-правової бази діяльності громадських організацій у частині підтримки

суб'єктів аграрного сектору; 2) поглиблення рівня впливу громадськості на стан місцевої регуляторної політики; 3) впровадження ефективної системи громадсько-правового захисту суб'єктів аграрного сектору; 4) посилення на місцевому рівні організаційно-методичної підтримки громадськістю суб'єктів аграрного сектору та розширення мережі зазначених громадських установ; 5) впровадження нових форм і підходів надання інформаційної підтримки суб'єктам аграрного сектору з боку громадських організацій; 6) консолідації зусиль усіх учасників щодо захисту прав сільськогосподарських товаровиробників на місцевому, регіональному та загальнодержавному рівнях; 7) налагодження максимально прямого та відкритого діалогу з тими органами державної влади, які причетні до формування державної політики в аграрному секторі економіки України.

У пропонованій Регіональній програмі взаємодія органів місцевого самоврядування та громадськості щодо сприяння розвитку суб'єктів аграрного сектору може здійснюватися у таких правових формах.

1. Участь громадськості в нормотворчій діяльності органів місцевого самоврядування, яка забезпечується участю в розробленні та обговоренні проектів локальних нормативно-правових актів, що повинно стати найпоширенішою формою участі громадських організацій у місцевому управлінні. Громадські обговорення проектів локальних нормативних актів та консультації з громадськістю (з питань, що стосуються суспільно-економічного розвитку територіальної громади та її членів) в процесі прийняття важливих розпорядчих рішень, повинні стати обов'язковим етапом процесу прийняття важливих для громади та місцевих суб'єктів аграрного сектору рішень.

Такі заходи взаємодії, на нашу думку, сприятимуть досягненню наступних результатів для консолідації та успішного соціально-економічного розвитку громади: 1) стануть своєрідним способом залучення громадян до участі у вирішенні справ територіальної громади; 2) забезпечать можливість для вільного доступу членів громади до інформації про діяльність органів

місцевого самоврядування, чим сприятимуть забезпеченню гласності, відкритості та прозорості в процесі місцевого самоуправління; 3) сприятимуть налагодженню системного діалогу органів місцевого самоврядування і громадськості; 4) з урахуванням думки громадськості, впливатимуть на якість підготовки та прийняття рішень з важливих питань функціонування і розвитку громади.

2. Участь громадськості у правозастосовній діяльності органів місцевого самоврядування у межах територіальної громади повинна забезпечуватися шляхом: 1) часткової передачі повноважень та функцій органів місцевого самоврядування або діяти паралельно чи спільно; 2) делегування у розпорядчому порядку повноважень щодо надання адміністративних послуг; 3) залучення до надання соціальних послуг; 4) здійснення громадського контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування та суб'єктів аграрного сектору у формі громадського моніторингу; 5) утворення спільних консультативно-дорадчих та експертних органів, рад, комісій, груп для забезпечення врахування громадської думки у формуванні та реалізації місцевої соціальної та аграрної політики; 6) донесення до органів місцевого самоврядування громадської думки, з метою забезпечення своєчасного реагування на пропозиції та зауваження громадськості; 7) ознайомлення усіх членів територіальної громади з формами їх участі у формуванні та реалізації місцевої політики, виконання спільних проектів соціально-економічного спрямування.

Крім того, керуючись розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 липня 2017 р. № 489-р «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку сільських територій» [127], з метою забезпечення виконання розділу «Диверсифікація та розвиток сільської економіки», пропонується до внесеного КМ України на розгляд ВР України проекту Закону України «Про стимулювання розвитку агропромислового комплексу України» [176], запропонувати доповнення щодо необхідності створення адміністративно-правового механізму функціонування громадського

об'єднання суб'єктів аграрного сектору (населеного пункту, об'єднаної територіальної громади, району, області) (надалі – громадського об'єднання).

Таке громадське об'єднання повинно бути утворене як неприбуткова громадська організація на добровільних засадах на підставі спільних інтересів, з метою здійснення соціальної, правозахисної, інформаційної, консультаційної, для її членів-суб'єктів аграрного сектору різних організаційно-правових форм (громадяни, фізичні особи-підприємці, юридичні особи, їх філій, фермерські та особисті селянські господарства).

Громадське об'єднання повинно створюватися та діяти на території населеного пункту, об'єднаної територіальної громади чи регіону, в якому розміщені та здійснюють виробничу, посередницьку, переробну, торговельно-збутову та іншу діяльність суб'єкти аграрного сектору з метою сприяння таким суб'єктам у нарощуванні обсягів виробництва продукції, поліпшення добробуту, умов життя і праці сільського населення.

На наше переконання, завдання й напрямки діяльності громадського об'єднання полягають в: 1) належному представленні суб'єктів аграрного сектору у відносинах з органами державної влади і управління, професійному захисті їх прав та інтересів; 2) наданні правової допомоги; 3) узагальненні передового досвіду організації виробництва; 4) сприянні у налагодженні взаємовигідних зв'язків між самими суб'єктами аграрного сектору територіальної громади чи регіону; 5) розвитку та популяризації самого об'єднання; 6) організації роботи з метою обміну досвідом між членами громадського об'єднання.

Нами визначено для законодавчого закріплення коло повноважень громадського об'єднання: 1) вносить пропозиції та одержує від органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій та фізичних осіб інформацію, необхідну для виконання своєї мети і завдань; 2) приймає участь розробці та обговоренні місцевих та регіональних програм; 3) сприяє проведенню неприбуткових просвітницьких заходів: семінари, лекції, симпозіуми, науково-практичні конференції, зустрічі; 4) бере

участь у порядку, визначеному законодавством, у розробленні проектів локальних нормативно-правових актів, що видаються органами місцевого самоврядування і стосуються сфери діяльності громадського об'єднання та важливих питань життя громади. 5) діє до припинення діяльності у встановленому законодавством порядку.

Як узагальнення результатів дослідження у даному підрозділі дисертації слід зазначити, що порушення проблемних питань адміністративно-правового регулювання соціально-економічних відносин функціонування та розвитку суб'єктів аграрного сектору та сільських територіальних громад є досить актуальним. Саме тому, дослідження правовідносин щодо ролі та місця громадськості як самостійного суб'єкта, який бере участь у процесі формування та реалізації загальної місцевої політики соціально-економічного розвитку власної території проживання, та її важливої складової – розвитку аграрного сектору, є необхідним і у подальшій перспективі.

Успішне нормативне закріплення механізму адміністративно-правового регулювання відносин місцевої взаємодії між органами місцевого самоврядування, суб'єктами аграрного сектору та інститутами громадянського суспільства на засадах державно-приватного партнерства забезпечить у нашій державі можливість успішної реалізації проектів, спрямованих на розвиток регіональної інфраструктури, підвищення якості життя населення, покращення стану довкілля. Діяльність громадських об'єднань, як представників суб'єктів аграрного сектору відповідного регіону з визначеними повноваженнями щодо напрямів співпраці, сформує чітку платформу для такої взаємодії та досягнення основного завдання – забезпеченні стабільності та зростання рівня економічного благополуччя суб'єктів аграрного сектору та сільських територіальних громад в Україні.

Висновки до 3 розділу

1. Визначено, що удосконалення механізму адміністративно-правового забезпечення сталого розвитку територій сільських громад є врегульований на нормативно-правовому рівні процес переходу сільських регіонів такий стан, при якому матеріальне виробництво і споживання, а також інші види діяльності членів громади відбуваються в межах економічного, соціального, культурного зростання та екологічної безпеки. Реалізація таких планів вбачається в необхідності удосконалення правовідносин взаємодії суб'єктів аграрного сектору та органів місцевого самоврядування по реалізації місцевих програм сталого розвитку сільських територій та законодавчому посиленні повноважень органів місцевого самоврядування щодо охорони та захисту довкілля від негативного впливу на нього процесів виробничої сільськогосподарської діяльності у контексті реалізації політики сталого розвитку сільських територій в Україні.

2. Запропоновано удосконалення правового механізму державної стратегії сталого розвитку сільських територіальних громад шляхом доповнення ст. 6 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» нормою щодо залучення суб'єктів аграрного сектору та місцевих громадських організацій до процесу розробки органами місцевого самоврядування проектів екологічних програм, їх вивчення, підготовки зауважень та пропозицій щодо запропонованих проектів, проведення публічних слухань.

3. Дослідження механізмів адміністративно-правового регулювання взаємодії органів місцевого самоврядування із суб'єктами аграрного сектору в процесі забезпечення сталого розвитку сільських територіальних громад, сформували пропозицію органам місцевого самоврядування здійснювати формування місцевих програм сталого розвитку та визначено пріоритети формування таких програм. Запропоновано Проект документу «Місцева програма взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого

самоврядування щодо забезпечення сталого розвитку сільської (селищної) територіальної громади» як конкретну юридичну конструкцію для затвердження постановою КМ України.

4. Доведено, що у соціально-економічному розвитку сільських територіальних громад, зокрема у процесі забезпечення наповнення коштами місцевих бюджетів, суб'єкти аграрного сектору відіграють ключову роль. Наразі аграрії є найбільш представленими за кількістю та наявністю обсягів виробничих активів (землі, рухоме та нерухоме майно тощо) суб'єктами підприємництва на селі. Забезпечення ними високих показників виробництва впливає на розмір доходів, які в сукупності є основною базою для нарахування та сплати податкових зобов'язань, у тому числі й до місцевих бюджетів сільських територіальних громад.

5. Основним завданням органів місцевого самоврядування наразі є забезпечення сільських громад фінансовими ресурсами, за допомогою яких можливо впливати на локальну активність громади, створювати умови для економічного та соціального піднесення території своєї юрисдикції тощо. Ефективним способом наповнення сільських бюджетів є сплата суб'єктами аграрного сектору таких місцевих податків як податок на майно, у частині плати за землю та єдиний податок. По причині відсутності об'єкта оподаткування в аграріїв та бази оподаткування в сільській місцевості, зовсім неефективними джерелами надходження коштів для бюджетів сільських територіальних громад є: податок на майно, у частині податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки та транспортного податку, збір за місця для паркування транспортних засобів та туристичний збір.

6. Визначається доцільним удосконалення правової парадигми місцевого оподаткування в межах сільських територій шляхом віднесення до місцевих тих податків і зборів, що є локалізованими, тобто прив'язаними до конкретної території, а сплати яких важко уникнути (рентні плати за використання природних ресурсів). Необхідним є встановлення в межах конкретних сільських територій таких місцевих податків і зборів, що мають

об'єкт та базу оподаткування. Зокрема пропонується, здійснити заміну збору за місця для паркування транспортних засобів та туристичного збору для окремих регіонів на інші більш фіскально ефективні податкові платежі. Як приклад, відновлення ліквідованих таких місцевих податків та зборів як комунальний податок, ринковий збір, збір за надання дозволу на розміщення об'єктів торгівлі, що складала значний обсяг доходів сільських бюджетів.

7. У нормативно-правовому регулюванні відносин місцевої податкової взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування не достатньо враховано особливості здійснення сільськогосподарської діяльності. Пропонуємо здійснення удосконалення загальної парадигми місцевого (сільського) оподаткування суб'єктів аграрного сектору в частині: 1) посилення стимулюючої функції місцевого оподаткування; 2) недопущення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів аграрного сектору різних організаційно-правових форм; 3) врахування сезонної дохідності сільськогосподарського виробництва при встановленні рівня податкового навантаження; 4) формування системи місцевих пільг та преференцій в місцевому оподаткуванні малих сільськогосподарських товаровиробників.

8. Досліджено роль та місце громадських об'єднань у структурі механізму адміністративно-правового регулювання відносин в аграрному секторі. Надана пропозиція щодо віднесення досліджуваних взаємовідносин взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування за сприяння місцевих професійних громадських об'єднань до предмету адміністративного права. Обґрунтовано доцільність правового закріплення представницьких повноважень місцевих громадських об'єднань щодо захисту інтересів суб'єктів аграрного сектору в процесі організаційного та економічного співробітництва в Україні.

9. Запропоновано авторське визначення адміністративно-правової категорії «сільська громадськість» як соціально-активна частина членів сільської територіальної громади, які на добровільних засадах беруть участь у суспільно-економічному функціонуванні громади, або згуртувалися навколо

конкретних спільних інтересів своєї громади для спільного пошуку шляхів вирішення існуючих проблем. Визначено доцільним доповнити такою дефініцією категоріальний апарат Закону України «Про громадські об'єднання» для забезпечення зростання рівня соціально-політичної популярності професійних громадських об'єднань на селі.

10. Для закріплення статусу громадських об'єднань як самостійних суб'єктів у структурі механізму адміністративно-правового регулювання координації заходів державної регіональної політики та відносин в аграрному секторі, визначено класифікацію громадських саморегульованих організацій за ознакою належності до певного виду економічної діяльності в аграрному секторі та окреслено основні напрями їх діяльності як професійних громадських об'єднань-представників суб'єктів аграрного сектору.

11. Запропоновано для прийняття КМ України проект постанови «Про затвердження Регіональної програми залучення громадськості до забезпечення розвитку суб'єктів аграрного сектору та сільських територій» як локального регуляторного акту. Визначено пріоритетні завдання програми та окреслено правові форми взаємодії органів місцевого самоврядування та громадських об'єднань щодо сприяння розвитку аграріїв. Пропонується доповнення внесеного КМ України на розгляд ВР України проекту Закону України «Про стимулювання розвитку агропромислового комплексу України» у частині створення громадських об'єднань суб'єктів аграрного сектору (населеного пункту, об'єднаної територіальної громади, району, області) з метою надання допомоги його членам.

ВИСНОВКИ

У дисертації запропоновано нове розв'язання наукової проблематики адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування в Україні. Наукові результати роботи дають підстави для наступних висновків, рекомендацій та узагальнень, що мають як теоретичне, так і прикладне значення.

1. Взаємовідносини між органами місцевого самоврядування, які наділені владно-розпорядчими державними функціями, та суб'єктами аграрного сектору різних форм власності та організаційно-правових форм необхідно розглядати як категорію адміністративного права. Зазначені відносини повинні реалізуватися через законодавчо закріплений механізм регіонального соціально-економічного розвитку. Змістом такого механізму є сукупність правових інструментів регулювання, підтримки та стимулювання взаємодії виробничих суб'єктів та територіальних громад у сільських регіонах, які об'єднані спільною метою та методами забезпечення соціально-економічного розвитку кожного з суб'єктів взаємодії. Надано пропозиції по удосконаленню адміністративно-правового механізму досліджуваної взаємодії у частині узгодження інтересів органів місцевого самоврядування, членів сільських територіальних громад, суб'єктів аграрного сектору (поряд з іншими суб'єктами господарювання) щодо формування довгострокової стратегії соціально-економічного розвитку сільських регіонів як важливої складової становлення держави Україна.

2. Встановлено, що у відповідності до міжнародного та національного законодавства, органам місцевого самоврядування надано широкі повноваження щодо реалізації завдань регіональної політики, а держава гарантує вирішення питань місцевого значення територіальними громадами та забезпечує й охороняє повноваження місцевого самоуправління. Визначено, що за своєю структурою делеговані державою повноваження органам місцевого самоврядування щодо взаємодії з суб'єктами аграрного сектору

поділяються на управлінські (регулятивні, заборонні) та договірні. Доведено, що такі повноваження є достатніми для забезпечення органам місцевого самоврядування належної взаємодії із суб'єктами аграрного сектору. Оскільки наразі відсутній закон, який би комплексно врегулював взаємовідносини досліджуваних суб'єктів та їх спільні дії щодо розвитку сільських територій, то запропоновано удосконалити зміст Оперативної цілі 1 (Стратегічної цілі III) постанови КМ України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки» щодо договірного закріплення адміністративно-господарських відносин публічно-приватного партнерства, зокрема у частині пріоритетної закупівлі для власних потреб громади сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки у суб'єктів аграрного сектору, що здійснюють виробничо-господарську діяльність у межах території такої громади.

3. У результаті аналізу доктринальної наукової бази за проблематикою дослідження, встановлено недостатність приділення уваги дослідженню основних засад адміністративно-правового регулювання суспільних відносин, учасниками яких є суб'єкти господарювання та органи місцевого самоврядування. Визначено необхідність подальшого дослідження правового регулювання: 1) управлінських, організаційних, фінансових та інших відносин в аграрному секторі; 2) статусу та правомочностей різних аграрних виробників у контексті їх організаційно-господарських відносин з органами місцевого самоврядування. Зроблено узагальнення щодо доцільності подальшого вивчення ролі суб'єктів аграрного сектору в механізмі реалізації відносин соціально-економічного партнерства з органами місцевого самоврядування. Надано авторська пропозиція щодо шляхів удосконалення нормативно-правової бази сільського місцевого самоврядування, зокрема, законодавчого розширення існуючих повноважень органів місцевого самоврядування як партнерів суб'єктів аграрного сектору та активізації такого публічно-приватного партнерства на місцевому та регіональному рівнях, спираючись на

сільські територіальні громади, громадські об'єднання, місцеві підприємницькі структури тощо.

4. Здійснено теоретико-правовий аналіз дефініцій «механізм», «правовий механізм», «адміністративно-правовий механізм». Запропоновано під механізмом адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування розуміти спільність складних матеріальних та процесуальних елементів, які мають правовий, соціально-економічний та організаційно-управлінський характер, і які, у своїй сукупності взаємопов'язаних адміністративно-правових засобів, способів і форм, за допомогою яких здійснюється регулювання спільної діяльності, дають змогу налагодити ефективну взаємодію територіальних громад з господарюючими суб'єктами у питаннях вирішення соціальних, економічних, екологічних та інших потреб сільських регіонів. Проаналізовано структуру такого механізму: ознаки, складові, особливості, функції та стадії. Надано пропозиції щодо напрямів реформування законодавства в частині сприяння комплексному розвитку сільського господарства та сільських територій шляхом розробки та реалізації програм регіонального та місцевого соціально-економічного розвитку.

5. У системі адміністративних правовідносин взаємодії органів місцевого самоврядування та суб'єктів аграрного сектору визначено: 1) види взаємодії: правотворча, правозастосовна, договірна, позадоговірна, правозахисна; 2) способи взаємодії: фіскальна, господарська, взаємодія щодо виконання державних та муніципальних програм. Автором запропоновано поняття «ініціативна» діяльність суб'єктів аграрного сектору як елемент комплексного механізму адміністративно-правової взаємодії з місцевими органами. Ініціативну діяльність охарактеризовано як самостійну періодичну чи систематичну діяльність щодо фінансового та/або матеріального забезпечення сільських громад території свого місцезнаходження з метою досягнення соціально-економічних результатів розвитку таких громад. З метою актуалізації нерозривності розвитку аграрного сектору та соціальної

сфери села, запропоновано доповнити дефініцією «ініціативна діяльності» ст. 3. Закону України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року». У межах дослідження фіскального способу взаємодії, запропоновано збільшення фінансової бази сільських бюджетів шляхом: 1) переведення ПДФО, що сплачується суб'єктами аграрного сектору, до місцевих податків; 2) зміни механізму зарахування до місцевого бюджету коштів від сплати ПДФО аграріями, розподіливши у пропорції: 70% – за місцезнаходженням податкового агента; 30% – за місцем проживання (реєстрації) платника податку, Запропоновано внести зміни до ст.ст. 9 та 10 (Розділу 1), ст.ст. 162 та 168 (Розділу IV) та Розділу XII ПК України.

6. Здійснено аналіз нормативно-правових засад функціонування суб'єктів аграрного сектору різних організаційних форм, які здійснюють свою виробничо-господарську діяльність на території розміщення конкретної сільської громади. Враховуючи особливості холдингової, кооперативної, фермерської та інших форм функціонування таких суб'єктів, надано пропозиції щодо удосконалення адміністративно-правового механізму взаємодії з ними органів місцевого самоврядування, у частині активізації відносин ініціативної співпраці. Запропоновано доповнити: 1) ст. 27 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» п. 8 про пріоритетне розміщення замовлень сільської громади на підприємствах, які ведуть виробничо-господарську діяльність на території громади та на засадах договірної та\або ініціативної співпраці беруть участь у забезпеченні зростання добробуту таких громад; 2) напрям 9 (розділу «Аналіз агропромислового сектору...») Національної економічної стратегії на період до 2030 р. (затвердженої постановою КМ України від 03 березня 2021 р. № 179) висновком 15 щодо включення запропонованих нами видів співпраці до пропонованої документом системи адміністративно-правового регулювання взаємодії таких суб'єктів публічно-приватного партнерства.

7. Доведено, що удосконалення адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів аграрного сектору та органів місцевого самоврядування

сприятиме сталому розвитку територій сільських громад, який вбачається нами як врегульований на нормативно-правовому рівні процес переходу таких громад на більш досконалий рівень економічного зростання (матеріальне виробництво і споживання), екологічної безпеки (здатність місцевої екосистеми до відновлення шляхом поглинання забруднення), інших форм та способів підвищення рівня життя членів сільських громад. Запропоновано удосконалення елементів правового механізму державної стратегії сталого розвитку сільських громад шляхом: 1) доповнення ст. 6 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» нормою щодо залучення суб'єктів аграрного сектору та професійних громадських організацій до процесу розробки органами місцевого самоврядування проектів екологічних програм, їх вивчення, підготовки зауважень та пропозицій щодо запропонованих проектів; 2) розроблення конкретної юридичної конструкції проекту документу «Місцева програма взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування щодо забезпечення сталого розвитку сільської (селищної) територіальної громади» для затвердження КМ України.

8. Встановлено, що суб'єкти аграрного сектору відіграють ключову роль у формуванні бази місцевого оподаткування та, відповідно, у процесі наповнення сільських бюджетів, чим сприяють органам місцевого самоврядування у забезпеченні економічного та соціального піднесення території своєї юрисдикції. Причиною цьому є їх переважна більшість у структурі суб'єктів сільського підприємництва та досягнення високів показників дохідності сільськогосподарської діяльності. Доведено, що ефективним способом наповнення сільських бюджетів є сплата суб'єктами аграрного сектору таких місцевих податків як податок на майно, у частині плати за землю та єдиний податок, інші платежі є менш ефективними. З метою посилення сільської місцевої бази оподаткування, пропонується внести зміни до ст. 10 ПК України у частині: 1) посилення фіскальної функції місцевого оподаткування шляхом: а) віднесення до місцевих податків і зборів рентної плати за використання природних ресурсів, яка є локалізованими, тобто

прив'язаними до конкретної території платежем, а сплати якої важко уникнути; б) запровадження ефективних місцевих платежів: комунальний податок, ринковий збір тощо; 2) використання стимулюючої функції оподаткування шляхом корегування податкового тиску, формування системи місцевих пільг та інших преференцій з урахуванням особливостей сезонного здійснення сільськогосподарської діяльності, отримання доходів тощо.

9. У процесі дослідження місця громадськості у структурі механізму адміністративно-правового регулювання взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування, надано авторське визначення поняттю «сільська громадськість» як базовій категорії для подальшого визначення повноважень громадських об'єднань щодо представництва та захисту інтересів аграріїв. Запропоновано доповнити цим визначенням ст. 1, а переліком повноважень професійних громадських об'єднань – п. 6 ст. 22 Закону України «Про громадські об'єднання», для забезпечення соціально-політичної популярності таких об'єднань у сільських регіонах. Сформовано класифікацію громадських саморегульованих організацій за ознакою належності до певного виду економічної діяльності в аграрному секторі та окреслено основні напрями їх представницької діяльності. Запропоновано прийняття КМ України постанови «Про затвердження Регіональної програми залучення громадськості до забезпечення розвитку суб'єктів аграрного сектору та сільських територій» як регуляторного акту. Визначено пріоритетні завдання програми, правові форми взаємодії органів місцевого самоврядування та громадських об'єднань щодо сприяння розвитку суб'єктів аграрного сектору. Запропоновано доповнення до внесеного КМ України на розгляд ВР України проекту Закону України «Про стимулювання розвитку агропромислового комплексу України» у частині функціонування місцевих професійних громадських об'єднань суб'єктів аграрного сектору (населеного пункту, об'єднаної територіальної громади, району, області) з метою здійснення для його членів різних видів допомоги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янов В. Б., Пухтецька А. А. Нагальні завдання формування української доктрини адміністративного права: євроінтеграційний аспект. *Вибори та демократія*. 2007. № 3 (13). С. 6–15.
2. Авер'янов В. Б. Предмет регулювання адміністративного права та його «публічно-сервісна» складова. Державне управління: європейські стандарти, досвід та адміністративне право. К. : Юстиніан, 2007. 228 с.
3. Авер'янов В. Б. Людиноцентристська ідеологія як основа реформування українського адміністративного права в умовах інтеграційного процесу. *Держава та регіони*. Серія Право. 2010. Вип. 2. С. 87–92.
4. Аграрне право: підручник / В. М. Корнієнко, Г. С. Корнієнко, І. М. Кульчій та ін.; за ред. А. М. Статівки. Харків : Право, 2018. 416 с.
5. Адміністративне право України в сучасних умовах (виклики початку XXI століття): монографія / В. В. Галуцько, В. І. Олефір, М. П. Пихтін, О. О. Онищук, та ін.; за заг. ред. В. В. Галуцька. Херсон: ВАТ «Херсонська міська друкарня», 2010. 376 с.
6. Адміністративне право України: у 2-х т. Т. 1.: Загальне адміністративне право. Академічний курс / В. В. Галуцько, В. І. Олефір, Ю. В. Гридасов та ін.. Херсон: ХМД. 2013. 396 с.
7. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. В. Галуцько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко, С. Стеценко та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
8. Алейніков О. В. Взаємодія і розмежування функцій державного регулювання АПК на державному і регіональному рівнях. *Економіка та держава*. 2011. № 8. С. 98–101.
9. Алексєєв С. В. Концепція адміністративно-господарських правовідносин. *Економіка, право, бізнес*. 2005. № 3. С. 63–68.

10. Алексєєв С. В. Фінансово-правові питання застосування податкового механізму в процесі бюджетного регулювання. *Держава і право*. 2008. № 3. С. 110–114.

11. Анікєєнко В. М. Інституційні засади державного регулювання аграрного ринку на регіональному ринку. *Теорія і практика державного управління*. 2010. Вип. 2 (29). С. 1–8.

12. Берлач А. І. Проблеми протидії злочинності в аграрній сфері економіки України в процесі її реформування. Організаційно-правові питання аграрної реформи в Україні: монографія; за ред. В. І. Семчика. К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. С. 229–257.

13. Берлач Н. А. Розвиток органічного напрямку у сільському господарстві України (адміністративно-правові основи): автореф. дис. ... докт. юрид. наук 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право, К., Нац. акад. внутр. справ. 2010. 32 с.

14. Бузун О. В. Урочистості з нагоди Дня працівників сільського господарства Ніжинського району. 17.11.2017. Офіційний сайт Ніжинської районної ради. URL : <http://nizhyn-rayrada.cg.gov.ua/index.php?id=270874&tp=page>.

15. Бузун О. В. Екологічні відносини. Матеріали Круглого столу щодо проведення весняно-польових робіт. Ніжинська районна рада. (04.04.2018р. м. Ніжин). URL : <http://nizhyn-rayrada.cg.gov.ua/index.php?id=293288&tp=page>.

16. Бюджетний кодекс України: за станом на 1 червня 2010 р. Верховна Рада України. Офіц. вид. К.: Парламентське видавництво, 2010. 364 с.

17. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. 5-те вид. К.; Ірпінь : Перун, 2005. 1232 с.

18. Волохова І. С. Місцеві фінанси та перспективи поглиблення фінансової децентралізації в Україні [Монографія]. Одеса: Атлант, 2014. 462 с.

19. Воронич К. М. Міжнародний досвід організації малого бізнесу та можливість його впровадження в Україні. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21.10. С.184-189.

20. Гдичинський В. Загальнотеоретичний контекст поняття «правові парадигми». *Национальный юридический журнал: Теория и практика*. 2019. №3. С. 9–11.

21. Голосніченко І. П., Стахурський М. Ф. *Адміністративне право України: основні поняття : навч. посіб.* К. : ГАН, 2005. 231 с.

22. *Господарський кодекс України від 16 січня 2003 № 436-IV: Офіційний текст.* Міністерство юстиції України. К.: Юрінком Інтер, 2010. 214 с.

23. Граб Роман. Види сільськогосподарських підприємств в Україні. Український клуб аграрного бізнесу. URL : http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/umovi_vedennya_agrobiznesu/vidi_silskogos_podarskikh_pidpriemstv_v_ukraini.

24. Григор'єва Х. А. *Державна підтримка сільського господарства України: проблеми правового забезпечення: монографія.* Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 596 с.

25. Григор'єва Х. А. *Надання поворотної фінансової підтримки фермерським господарствам: аналіз законодавчих змін. Сучасні тенденції розвитку національного законодавства: зб. матер. Міжн. Наук.-практ. конф. (Київ, 4–5 лист. 2016).* К., 2016. С. 105–106.

26. Григор'єва Х. А. *Переробна кооперація в сільському господарстві України: правове регулювання організації та діяльності: монографія.* Одеса: Юридична література, 2015. 248 с.

27. Григор'єва Х. А. *Правовий принцип самостійності сільськогосподарських кооперативів в аспекті державної підтримки. Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі: матер конф. (Житомир, 14 трав.2015)*Житомир, 2015. С. 384–387.

28. Гузій О. І. *Механізми впливу органів місцевого самоврядування на*

аграрні відносини: автореф. дис. ... канд. наук з держ. управ. 25.00.04 – місцеве самоврядування. Харків, Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. 2010. 20 с.

29. Гуржій Т., Коваленко Ж. Організаційно-правові засади адміністрування податків в Україні. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2017. № 3 (92). С. 78-90.

30. Дейнега М. А., Краснова Ю. А., Новак Т. С., Піддубний О. Ю. Правове регулювання екологічної безпеки у сільському господарстві. К.: Видавничий центр НУБіП України, 2015. 350 с.

31. Детюк А. М. Поняття та структура механізму адміністративно-правового регулювання державного замовлення. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. №5. С. 189–192.

32. Дмитренко Е. С. Загальнотеоретичні питання механізму правового забезпечення фінансової безпеки держави. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 3. С. 62–69.

33. Дуб Б. С. Сучасний стан і тенденції економічної безпеки агрохолдингів в Україні. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2017. Vol. 3. № 1. Р. 94–107.

34. Дуліба Є. В. Фіскальна функція держави: адміністративно-правовий аспект»: [монографія]. за заг. ред. В. І. Курила. Ніжин. 2018. 355 с.

35. Економіка сільського господарства; за ред. В. К. Збарського і В. І. Мацибори. К. : Аграр Медіа Груп, 2013. 314 с.

36. Еш О. М., Іваненко М. М. Правові засади діяльності громадських об'єднань в інтересах суб'єктів аграрного сектору. *Сучасні тенденції розвитку публічного та приватного права в Україні: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Київ, 23 березня 2021 р.)*. Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2021. С. 146–150.

37. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15.10.1985 р. *Офіційний вісник України* від 03.04.2015 р. № 24.

38. Єдина комплексна стратегія та план дій розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на 2015–2020 роки» Проект документу Міністерства аграрної політики та продовольства України. Неофіційний текст від 26.10.2015. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/NT1978>.

39. Іваненко М. М. Адміністративно-правове регулювання діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів органами місцевого самоврядування. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія юридичні науки*. 2020. № 11. С. 20–26.

40. Іваненко М. М. Взаємовідносини сільської громади та малих сільськогосподарських виробників: адміністративно-правовий аспект. *Актуальні проблеми розвитку держави і права: історико-правовий дискурс: Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Ніжин, 4 грудня 2020 р.)*. м. Ніжин, 2020. С. 57–60.

41. Іваненко М. М. Загальнодержавні податки як джерело наповнення бюджетів територіальних громад в Україні. *Visegrad journal on human rights*. 2021. № 2. С. 164–169.

42. Іваненко М. М. Законодавче забезпечення публічно-приватного партнерства в сільській місцевості. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 3. С. 146–151.

43. Іваненко М. М., Курило В. І. Повноваження органів місцевого самоврядування щодо захисту прав суб'єктів господарювання. *Актуальні питання державотворення та захисту прав людини в Україні: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 11 грудня 2020 р.)*. Хмельницький: Вид-во Хмельниц. ін-ту МАУП, 2021. Вип. 10. С. 79–84.

44. Іваненко М. М. Місцеві екологічні програми у системі правової охорони природних ресурсів від негативного впливу сільськогосподарської діяльності. *Система галузей права в умовах глобальних екологічних викликів:*

матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 27 листопада 2020 р.). м. Київ, 2020. С. 86–92.

45. Іваненко М. М. Сучасна адміністративно-правова парадигма місцевого оподаткування на території сільської громади. *Право і суспільство*. 2020. № 6-2 част. 1. С. 154–159.

46. Іваненко М. М. Громадськість як самостійний суб'єкт у структурі механізму адміністративно-правового регулювання відносин в аграрному секторі економіки України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2021. №52. С. 30–34.

47. Іванова Г. С. Адміністративно-правове регулювання у сфері агропромислового комплексу: дис. ... докт. юрид. наук 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право, Запоріжжя, Запоріж. держ. ун-т., 2020. 525 с.

48. Кальна-Дубінюк Т. П., Бесчасна В. М. Соціальне партнерство у сільській місцевості з використанням потенціалу дорадчих служб. *Економіка АПК*. 2015. №7. С. 71–76.

49. Кифяк В. І. Інституційний механізм налагодження суб'єктної взаємодії аграрного сектора. *Інвестиції: практика та досвід*, 2013. № 12. С. 19-22.

50. Ківалов С. В., Біла Л. Р. Адміністративне право України: навч.-метод. посіб. Вид. 2-ге вид., перероб. і доп.]. Одеса : Юрид. л-ра, 2002. 312 с.

51. Ковальова О. В. Координація самоврядування в агропродовольчій сфері: організаційний аспект. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2009, № 6, Т. 2. С. 168–171.

52. Коломoeць Т. О. Адміністративне право України: підручник. 2-ге вид., змін. і доп. Київ: Істина, 2012. 528 с.

53. Конституція України: Основний Закон від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua>

54. Котух К. А. Принципи адміністративно-правового регулювання в аграрній сфері України: автореф. дис.... канд. юрид. наук : 12.00.07 –

адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Київ, 2016. 17 с.

55. Кравченко Л. М. До питання про правову природу закону про державний бюджет. *Офіційний сайт Міністерства юстиції України*. URL : https://minjust.gov.ua/m/str_11355.

56. Кравчук М. В. Теорія держави і права. Навч. посіб. 3-тє вид., змін. й доп. Тернопіль. Карт-бланш, 2002. 247 с.

57. Кропивко М. Ф. Розвиток самоврядних господарських об'єднань в агропродовольчій сфері. *Економіка АПК*. 2009. №9. С. 23–29.

58. Кропивко М. Ф., Ксенофонтов М. М., Хміль Н. В. Напрями удосконалення державного управління аграрним сектором в умовах децентралізації влади та дерегуляції господарської діяльності. *Економіка АПК*. 2015. №3. С. 5–14.

59. Ксьонжик І. В. Інституційне забезпечення розвитку сільських територій і соціальної діяльності суб'єктів аграрного господарювання. *Black Sea Scientific Journal of Academic Research*. 2014. Vol. 12 P. 4–8.

60. Курило В. І. Адміністративні правочини у сільському господарстві України: сучасна парадигма: монографія; за заг. ред. В.К. Шкарупи. К.: Магістр-XXI сторіччя, 2007. 212 с.

61. Курило В. І., Мамочка В. В. Адміністративно-правові гарантії місцевого самоврядування в Україні: проблеми теорії та практики реалізації. Монографія. За заг. ред. В. І. Курила. К.: Магістр XXI сторіччя, 2011. 140 с.

62. Курило В. І., Мушенко В. В. Визначення поняття «податковий ризик» у податковому законодавстві України. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Право*. 2015. Вип.213. Ч.1. С.181–187.

63. Курило В. І., Мушенко В. В. Значення місцевих податків у процесі реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Актуальні проблеми створення інтелектуальних і індустріальних

парків: [Зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 22 лютого 2016 року)].
Ред. кол. В. В. Галуцько та ін. К.: «МП Леся», 2016. С. 49 –51.

64. Курило В. І., Мушенко В. В., Риженко О. С. Податкові ризики сільськогосподарського виробництва в Україні: фінансово-правова характеристика: монографія; за заг. ред. В. І. Курила. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 191 с.

65. Курило В. І., Мушенко В. В. Фінансово-правове регулювання державної підтримки сільськогосподарського виробництва в Україні: стан та перспективи удосконалення: монографія; за заг. ред. В. І. Курила. Ніжин. 2012. 160 с.

66. Курило В. І. Організаційно-правові аспекти схоронності майна сільськогосподарських підприємств. Монографія. К. : НАУУ, 2005. 92 с.

67. Курило В. І. Правові аспекти впливу сільськогосподарських виробників на соціально-економічний розвиток села. Матеріали Міжвузівської науково-практичної конференції «Трансформація системи захисту прав людини в умовах всесвітньої пандемії». (15 грудня 2020 р. м. Київ), 2021. С. 54–60.

68. Курило В. І. Про зміст та співвідношення деяких аграрних дефініцій. *Економіка АПК*. 2014. №2. С.87–92.

69. Курило В. І. Про систему джерел адміністративного права України. *Юридичний вісник*. 2009. №2. С. 30–33.

70. Курило В. І. Адміністративні правовідносини у сільському господарстві України: дис. ... докт. юрид. наук 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право, К. 2008. 525 с.

71. Курило В.І., Фурманчук Є. В. Адміністративна відповідальність за порушення порядку провадження господарської діяльності: сучасний стан та шляхи удосконалення: монографія; за заг. ред. В. І. Курила. К.: НУБІП України, 2014. 187 с.

72. Курс адміністративного права України. Підручник. За заг. ред. О. В. Кузьменко, Д. І. Пастуха К. :Юрінком Інтер, 2018. 912 с.

73. Латвійська делегація зустрілась з посадовцями та аграріями Ніжинщини. Офіційний сайт Ніжинської районної ради. URL : <http://nizhyn-rayrada.cg.gov.ua/index.php?id=345319&tp=page>.

74. Латинін М. А., Заскалкіна О. М. Перспективи розвитку механізмів державного регулювання інституційного середовища а аграрному секторі економіки України. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: Державне управління.* 2017. №10. С. 14–22.

75. Лелеченко А. П., Васильєва О. І., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. К. 2017. 110 с.

76. Лендел М. Інституціоналізація процесів регіональної політики в країнах Центрально-Східної Європи. Регіональна політика в країнах Європи. Уроки для України / За ред. С. Максименка. К.: Логос, 2000. С. 62–98.

77. Літовченко В. С. Поняття та зміст адміністративно-правового регулювання діяльності підприємств агропромислового комплексу. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки.* 2016. Вип. 2. Том 2. С. 54.–57.

78. Ломакіна І. Ю. Державне регулювання сільського господарства в Україні (адміністративно-правовий аспект): автореф. дис.... канд. юрид. наук : 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Київ, 2016. 20 с.

79. Лупенко Ю. О., Кропивко М. Ф. Агрохолдинги в Україні та посилення соціальної спрямованості їх діяльності. *Економіка АПК.* 2013. № 7. С. 5 – 21.

80. Лучка Ольга. 5 найбільших агрокомпаній в Україні за розміром земельного банку. LB.ua. від 13.01.2016. URL : https://lb.ua/economics/2016/01/13/325366_5_naybilshih_agrokompaniy_ukraini.html.

81. Матвійчук А. Основні способи взаємодії громадських організацій із державою. Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. К., 2008. Вип. 13. С. 214–223.

82. Мельник Р., Бевзенко В. Загальне адміністративне право: навч. посіб. К.: Ваіте, 2014. 376 с.

83. Місцеві бюджети отримають додатково 4% при розподілі ПДФО. Інформаційне агентство «*Interfax Україна*». 30.09.2021. URL : <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/770834.html/>.

84. Морозюк Н. В., Коробенко Р. І. Роль держави у формуванні економічного потенціалу сільських територій в умовах децентралізації. *Інтелект XXI*. 2018. № 4 С. 74–78.

85. Московець В. І. Поняття «громадськість» у законодавстві та адміністративноправовій теорії. *Форум права*. 2011. № 2. С. 630–634.

86. Музика-Стефанчук О. А. Публічно-правова природа фінансової основи місцевого самоврядування. *Університетські наукові записки*. 2008. № 4. С. 221–225.

87. Мушенко В. В. Акти Кабінету Міністрів України у системі фінансового регулювання заходів у сільському господарстві. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія «Юридичні науки». 2017. №4(4). С.36–39.

88. Мушенко В. В. Податкове регулювання відносин раціонального природокористування у сільському господарстві. Об'єкти екологічного і суміжних галузей права: теоретичні і практичні аспекти в умовах сталого розвитку: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (29 лист. 2019 р., м. Київ). Наук. ред. В. А. Устименко. К.: НАН України. Ін-т економіко-правових досліджень, 2019. С. 51–54.

89. Мушенко В. В. Про вплив соціально спрямованої фінансової політики України на розвиток сільськогосподарського товаровиробництва. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. №12. С.147–155.

90. Мушенко В. В. Фінансово-правові засади державної аграрної політики України: монографія; за заг. ред. д.ю.н., професора, заслуженого юриста України В. І. Курила. Ніжин: Вид. НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 371 с.

91. Мушенко В. В. Стимулюючий вплив правової регламентації оподаткування аграрних виробників. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2017. №5(94). С. 125–133.

92. Мушенко В. В. Про необхідність відновлення функціонування профільного аграрного міністерства. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука» Серія «Юридичні науки» № 2 (24) 2020*. С.15–21.

93. Навальнєв Олександр. Оподаткування агробізнесу: останні новели. *Юридична газета* від 25.10.2018 №43-44 (645-646). URL : <https://yur-gazeta.com/publications/practice/mitne-pravo/opodatкування-agrobiznesu-ostanni-noveli.html>.

94. Науменко С. М. Адміністративно-правові засади взаємодії експертних установ з правоохоронними органами: дис. ... канд. юрид. наук 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право, Суми, Сумськ. держ. ун-т., 2019. 203 с.

95. Науменко С. М. Щодо змісту адміністративно-правового механізму взаємодії експертних установ з правоохоронними органами. *Юридичний бюлетень*. Випуск 7. Ч. 2. 2018. С. 116–122.

96. Носіков Д. М. Фіскальна політика держави : теоретико-правовий аспект. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. Випуск 31. 2016. с. 178–192.

97. Параниця С. П., Вергелес І. М. Проблемні питання правового регулювання фіскальної політики в Україні в умовах євроінтеграції. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки*. 2016. Вип. 3. Т. 2. С.11-14.

98. Пахомова А. О. Окремі особливості аграрно-правової науки як об'єкта адміністративно-правового регулювання. *Науковий вісник приватного та публічного права*. 2017. Вип. 4. С. 185–190.

99. Петришин О. Доктринальне обґрунтування формування національної правової системи. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2015. № 3 (82) С. 144–152.

100. Піддубна Д. С. Органічне господарювання: наукова концепція аграрно-екологічних та цивільно-господарських відносин: монографія. Кривий Ріг: Вид: Р. А. Козлов, 2017. 254 с.

101. Піддубна Д. С., Бесчасний В. М. Аграрне рейдерство як чинник порушення права приватної власності та права здійснення господарської діяльності в Україні: монографія. Київ: ВД «Дакор», 2020. 608 с.

102. Податки-2020: основні зміни для АПК від уряду та парламенту. AgroPolit.com. URL : <http://uga.ua/meanings/podatki-2020-osnovni-zmini-dlya-apk-vid-uryadu-ta-parlamentu>.

103. Податкова база громад і районів для підготовки бюджетів 2021 року – орієнтир від фінансових експертів. *Децентралізація*. URL : [https://decentralization.gov.ua/.](https://decentralization.gov.ua/))

104. Податкове право України : підручник. О. О. Головашевич, А. М. Котенко, Є. М. Смичок та ін.; за ред. М. П. Кучерявенка, Н. А. Маринів. Харків : Право, 2019. 440 с.

105. Податковий кодекс України: від 02.12. 2010 № 2755-VI. (Редакція станом на 01.11.2020). URL. : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

106. Порадник керівникові сільськогосподарського підприємства: навч. і наук.-практ. посіб., за ред. А. П. Гетьмана, В. З. Янчука. К.: Юринком Інтер, 2005. 624 с.

107. Пояснювальна записка до Проект Закону України Про розвиток сільського господарства та сільських територій в 2017-2022 рр. від 12.07.2016. № 4945. (інтегральне село): URL : <https://ips.ligazakon.net/document/GH3TD00A?an=3>.

108. Приходченко Л. Л. Інституціональний механізм підвищення системи органів публічної влади. *Актуальні проблеми державного управління*. 2009. №2(36). С. 34–43.

109. Про асоціації органів місцевого самоврядування: Закон України від 16.04.2009 № 1275-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2009. № 38. ст.534.

110. Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» щодо удосконалення деяких положень: Закону України від 05.10.2017 № 2164-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 44. ст.397.

111. Програма підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів та сімейних фермерських господарств у Ніжинському районі на період до 2022 року. Офіційний сайт Ніжинської районної ради. URL : <http://nizhyn-rayrada.cg.gov.ua/index.php?id=21051&tp=2>.

112. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 1. ст.1.

113. Про Державний бюджет України на 2021 рік: Закон України від 15.12.2020 № 1082-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text>.

114. Про Державний бюджет України на 2022 рік: Закон України від 02.12.2021 № 1928-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2022. № 3. ст.12.

115. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 01.07.2010 № 2404-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 40. ст.524.

116. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24.06.2004 № 1877-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 48. Ст. 229.

117. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 13. ст. 91.

118. Про додаткові заходи щодо забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.11.2009 № 1302. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2008-%D0%BF#Text>.

119. Про додаткові заходи щодо розвитку індивідуального житлового будівництва на селі та поліпшення соціально-демографічної ситуації в трудонедостатніх господарствах: Розпорядження Ради Міністрів України від 15.12.1990 № 369 (втрата чинності 28.07.1992). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/369-90>.

120. Проект Єдиної комплексної стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015–2020 рр. URL : <http://minagro.gov.ua/node/16025>.

121. Проект Закону України Про основи саморегулювання в аграрному секторі економіки України від 30.06.2015. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/NT1518>.

122. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11.09.2003 № 1160-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 9. ст. 79.

123. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 № 385. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>.

124. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>.

125. Про затвердження Концепція сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.11.2007 № 1035 (втратило чинність) URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-2012-%D1%80#Text>.)

126. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 № 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#n25>.

127. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку сільських територій: Розпорядження Кабінету Міністрів України від

19.07.2017 № 489-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/489-2017-%D1%80#Text>.

128. Про затвердження Положення Про Міністерство аграрної політики і продовольства України: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.11.2015 № 1119. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1119-2015-%D0%BF>.

129. Про затвердження Положення про участь громадськості у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля: Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 18.12.2003 № 168. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 04.02 2004 № 155/8754. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-04#Text>.

130. Про затвердження Порядку залучення громадян до формування та реалізації державної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.01.2010 № 10. (втратила чинність) URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/10-2010-%D0%BF#Text>.

131. Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.11.2008 № 976. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2008-%D0%BF#Text>.

132. Про затвердження Програми передачі нетелей багатодітним сім'ям, які проживають у сільській місцевості Чернігівської області, на 2016-2020 роки: Рішення Чернігівської обласної ради від 28.05.2015. (двадцять п'ята (позачергова) сесія шостого скликання). URL : <https://chor.gov.ua/normativni-dokumenti/item/2899-pro-stratehiiu-staloho-rozvytku-chernihivskoi-oblasti-na-period-d>.

133. Про затвердження Стратегії сталого розвитку Чернігівської області на період до 2020 року: Рішення Чернігівської обласної ради від 27.01.2016 № 4-3/VII (третя сесія сьомого скликання). URL : <https://chor.gov.ua/zv-yazki-z-gromadskistyuu/item/3451-pro-prohramu-peredachi-netelei-bahatoditnum-sim-iam-iaki-prozhyva>.

134. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 № 1023-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 30. ст.379.

135. Про кооперацію: Закон України від 10.07.2003 № 1087-IV. URL : https://kodeksy.com.ua/pro_kooperatsiyu.htm.

136. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80/conv/print>.

137. Про місцеві податки і збори: Декрету Кабінету Міністрів України від 20.05.1993 № 56-93. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56-93#Text>.

138. Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування: Закон України від 07.12.1990 № 533-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/533-12#Text>.

139. Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки: Указ Президента України від 03.12.1999 № 1529/99. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1529/99#Text>.

140. Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності: Закон України від 22.06.2012 № 5026-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 22. ст.216.

141. Про особисте селянське господарство: Закон України від 15.05.2003 № 742-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 29. Ст. 232.

142. Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року: Закон України від 18.10.2005 № 2982-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 1. Ст. 17.

143. Про основні засади соціального розвитку села: Указ Президента України від 20.12.2000 № 1356/2000. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1356/2000>.

144. Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою: Закон України від 09.02.2012 № 4391-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4391-vi>.

145. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики на період до 2020 року: Закон України від 21.12.2010 № 2818-17. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 26. Ст. 218.

146. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 № 2697-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19>.

147. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.

148. Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві: Закон УРСР від 17.10.1990. № 400-XII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 45. Ст. 602.

149. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності: Закон України від 15.09.1999 № 1045-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 45. ст. 397.

150. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09.2014. № 1678-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 40. ст. 2021.

151. Про розвиток сільського господарства та сільських територій в 2017–2022 рр. (інтегральне село): Проект Закону України від 12.07.2016 № 4945. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/jh3td00i?an=&ed=&le>.

152. Про систему оподаткування: Закон України від 25.06.1991 № 1251-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 39. Ст. 510.

153. Про ситуацію в агропромисловому комплексі України: Постанова Верховної Ради України від 04.10.1996 № 408/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 48. Ст. 265.

154. Про сільськогосподарську дорадчу діяльність: Закон України від 17.06.2004 № 1807-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 38. ст. 470.

155. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 17.07.1997 № 469/97-ВР (редакція від 19.01.2013, підстава 5495-VI). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/469/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

156. Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001-2004 років: Закон України від 18.01.2001 № 2238-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 11. Ст. 52.

157. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 № 333-р. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/333-2014>.

158. Про схвалення Концепції розвитку державно-приватного партнерства в Україні на 2013-2018 рр.: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.08.2013 № 739-р. *Урядовий кур'єр*. 2013. № 194.

159. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 № 385. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/880-2007-%D1%80>.

160. Про схвалення Концепції розвитку сільських територій: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.09.2015 № 995-р. URL : <http://www.csi.org.ua/pro-rozvytok-silskyh-terytorij-i-ne>.

161. Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.10.2013 № 806-р. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%80>.

162. Про фермерське господарство: Закон України від 19.06 2003 № 973-IV. *Відомості Верховної Ради*. 2003. № 45. Ст. 363.

163. Пугач Т. П. Аналітичний огляд діяльності органів публічної влади. *Актуальні проблеми державного управління*. 2006. №3(21). С. 28–37.

164. Пугачов М. І. Аграрний сектор економіки України в умовах інституційних змін. *Економіка АПК*. № 5. 2017. С. 12–18.

165. Ракул О. В. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання фіскальної політики. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2015. Вип. 3. Т. 2. С. 154–157.

166. Ракул О. В. Формування та реалізація фіскальної політики в Україні: адміністративно-правові засади та організаційне забезпечення: монографія. Київ, 2017. 340 с.

167. Решота В. Акти органів місцевого самоврядування у системі джерел адміністративного права. *Право і суспільство*. 2017. №6. С. 126–131.

168. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 45 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 140 Конституції України (справа про об'єднання територіальних громад) від 18.06.2002 Справа № 1-16/2002 № 12-рп/2002. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-02# xt](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-02#xt).

169. Романченко М. М. Особливості реалізації самоврядних повноважень суб'єктами підприємницької діяльності аграрного сектору економіки України. *Право і суспільство*. 2011. № 5. С. 54–67.

170. Русан В. М., Ковальова О. В., Жураковська Л. А. Форми взаємодії держави та бізнесу в аграрній сфері України: інституційний аспект. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. URL : [https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/formi-vzaemodii-derzha vi -ta-biznesu-v-agrarniy-sferi-ukraini-instituciyniy](https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/formi-vzaemodii-derzha-vi-ta-biznesu-v-agrarniy-sferi-ukraini-instituciyniy).

171. Русецький А. А. Елементи адміністративно-правового механізму взаємодії та координації діяльності правоохоронних органів на регіональному рівні. *Юридичний бюлетень*. 2017. № 5. С. 143–149.

172. Саблук П. Т., Кропивко М. Ф., Скупий В. М., Малік М. Й. та ін. Розвиток самоврядування в агропродовольчій сфері (проблемне питання). К.: ННЦ ІАЕ, 2009. 60 с.

173. Семьоркіна О. М. Взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства. Офіційний веб-портал Міністерства юстиції України. URL : https://minjust.gov.ua/m/str_33679.

174. Сиченко О. О. Взаємодія органів державної влади та місцевого самоврядування з некомерційним сектором у соціальній сфері. *Інвестиції: практика та досвід*. 2012. № 3. С. 87–89.

175. Сільськогосподарські кооперативи. Інформаційно-аналітичний портал АПК України. URL. : <https://agro.me.gov.ua/ua/napryamki/fermerstvo-ta-kooperaciya/silskogospodarski-kooperativi>.

176. Сільське господарство та розвиток сільських територій. Україна-Європа. Інтеграційний портал. URL : <http://eu-ua.org/yevrointehratsiia/silskohospodarstvo-ta-rozvytok-silskykh-terytorii>.

177. Теорія, політика та практика сільського розвитку; за ред. О. М. Бородіної та І. В. Прокопи. Ін-т екон. прогнозів. НАН України. К. 2010. 338 с.

178. Торгівля агропродукцією між Україною та ЄС у I кварталі зросла на 20% – експерти. Укрінформ. Мультимедійна платформа іномовлення України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2700406-torgivla-agroprodukcieu-miz-ukrainou-ta-es-u-i-kvartali-zrosla-na-20-eksperti.html>.

179. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони №984_011. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

180. Українські фермери, виробники та переробники аграрної продукції створили громадське об'єднання «Агро-Продовольча рада». AgroPolit.com. *Гаряча Агрополітика*. 28.05.2019. URL: <https://agropolit.com>.

181. Чабаненко М. М. Адміністративно-правові засади регулювання аграрних правовідносин в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. №2. Т. 2. С. 84–88.

182. Шестопалова Л. М. Теорія держави і права: навчальний посібник. Київ: Прецедент, 2006. 197 с.

183. Шпак О. Зміни у правовому регулюванні держпідтримки сільського господарства: проблема ефективності. *Українське право*. 2017. URL : <http://ukrainepravo.com>.

184. Юрчишин В. В. Сільські території як самоутворюючі фактори розвитку аграрного сектору економіки. *Економіка АПК*. 2005. № 3. С. 3–10.

185. Deshko L., Berlach A., Radyshevskaya O. et al. State audit in modern Ukraine: issues, challenges, perspectives. *Public Policy and Administration*. 2019. №2. Vol. 18. P. 281–298.

186. Karmaza O. O., Sarana S. V., Fedorenko T. V. The protection of civil rights and interests in the court. *Journal of Advanced Research in Law and Economics*. 2018. № 9(8). p. 2622–2630.

187. Volodymyr Kurylo, Taras Gurzhii, Viktor Mushenok, Mykola Romanov, Serhii Sliusarenko. Developing financial infrastructure of rural territorial communities in Ukraine through agribusiness entities' statutory payments to local budgets. *Revista em Agronegócio e Meio Ambiente – RAMA*. 2023. v. 16, n. 4.

188. Kurylo V., Gurzhii T., Mushenok V., Romanov M., Sliusarenko S. Agribusiness Entities' Statutory Payments to Local Budgets as a Foundation for the Financial base of Rural Territorial Communities in Ukraine. Special Issue: Development of Market Economy in the context of the Global Financial Crisis. *Estudios de Economía Aplicada*. 2021. Vol. 39. № 9.

189. Kurylo V., Mushenok V., Kholostenko F., Mashevskaya O. Inaccuracy of Information About the Property of the Subject of the Declaration as a Qualifying Feature of a Corruption-Related Offence. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*. 2020. Vol. 9. № 5. P. 281–292.

190. Kurylo V., Mushenok V. Place and the role of local taxes in the functioning of united local communities. Organizational and economic mechanisms of development of the financial system: collective monograph. Riga, 2016. P. 36–52.

191. Kurylo V., Mushenok V. Legal regulation of budgetary support for agricultural production: theory and modern realities. Formation of modern social,

economic organizational mechanisms development of entities agrarian business: collective monograph. Riga, 2017. P. 136–145.

192. Mushenok Viktor, Sitnichenko Elena. Tax control as an way of state management of budgets revenues. Management of socio-economic transformations of business processes: current realities, global challenges, forecast scenarios and development prospects. Scientific monograph. – Sofia: Professor Marin Drinov Publishing House of Bulgarian Academy of Sciences, 2023. P. 230–241.

193. Mushenok V. V. Comparative legal analysis of domestic and foreign systems of local taxation. *Jurnalul juridic national: teorie si practica*. 2017. №2 (24). P. 92–95.

194. Mushenok V. V. The role of budget legislation in the provision of financial and economic development of agriculture in Ukraine. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2017. №2/2. P. 137–141.

195. Sedik D., Lerman Z., Pugachov N., Goncharuk A. Rethinking agricultural reform in Ukraine. *Leibniz Institute of Agricultural Development in Central and Eastern Europe*. 2007. Vol. 38. P. 77–81.

196. Takacs-Gyorgy K., Bandlerova A., Sadowski A. Land Use and Land Reform in Former Central and East European Countries. Budapest, Hungary. 2017. 212 p.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Іваненко М. М. Законодавче забезпечення публічно-приватного партнерства в сільській місцевості. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 3. С. 146–151. DOI: <https://doi.org/10.32850/sulj.2020.3.26>

2. Іваненко М. М. Сучасна адміністративно-правова парадигма місцевого оподаткування на території сільської громади. *Право і суспільство*. 2020. № 6-2. Ч. 1. С. 154–159. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.6.2.1.23>

3. Іваненко М. М. Адміністративно-правове регулювання діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів органами місцевого самоврядування. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія юридичні науки*. 2020. Вип. 11(33). С. 20–26. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2020-11-6460>

4. Іваненко М. М. Громадськість як самостійний суб'єкт у структурі механізму адміністративно-правового регулювання відносин в аграрному секторі економіки України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2021. № 52. С. 30–34. DOI: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2021.52.7>

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Іваненко М. М. Місцеві екологічні програми у системі правової охорони природних ресурсів від негативного впливу сільськогосподарської діяльності. *Система галузей права в умовах глобальних екологічних викликів: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 27 листопада 2020 р.)*. м. Київ, 2020. С. 86–92.

6. Іваненко М. М. Взаємовідносини сільської громади та малих сільськогосподарських виробників: адміністративно-правовий аспект. *Актуальні проблеми розвитку держави і права: історико-правовий дискурс: Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Ніжин, 4 грудня 2020 р.). м. Ніжин, 2020. С. 57–60.

7. Іваненко М. М., Курило В. І. Повноваження органів місцевого самоврядування щодо захисту прав суб'єктів господарювання. *Актуальні питання державотворення та захисту прав людини в Україні: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Хмельницький, 11 грудня 2020 р.). Хмельницький: Вид-во Хмельниц. ін-ту МАУП, 2021. Вип. 10. С. 79–84.

8. Еш О. М., Іваненко М. М. Правові засади діяльності громадських об'єднань в інтересах суб'єктів аграрного сектору. *Сучасні тенденції розвитку публічного та приватного права в Україні: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* (м. Київ, 23 березня 2021 р.). Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2021. С. 146–150.

ПРОЕКТ

Місцева програма взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування щодо забезпечення сталого розвитку сільської (селищної) територіальної громади

Порядок розробки, погодження й затвердження місцевої програми, а також моніторинг за її впровадженням регламентується законами України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного та соціального розвитку України», «Про державно-приватне партнерство», «Про добровільне об'єднання територіальних громад», «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», та іншими правовими актами, а також розпорядчими актами Міністерства аграрної політики та продовольства України, інших центральних органів державної виконавчої влади.

Принципи формування програми

При розробці місцевої програми доцільно керуватися принципами:

- а) гласності, що передбачає доступність прогнозних і програмних документів для суб'єктів підприємництва та інших членів територіальної громади;
- б) дотримання загальнодержавних інтересів, що полягає в забезпеченні реалізації загальнодержавної стратегічної програми сталого розвитку та економічної безпеки України при одночасному дотриманні вимог гармонізації місцевих інтересів;
- в) науковості, що ґрунтується на використанні сучасних методів прогнозування сталого розвитку територій;
- г) об'єктивності, яка обумовлена розробкою документів на основі даних органів місцевого самоврядування, офіційних звітних даних суб'єктів аграрного сектору та представників інших галузей даної громади;
- д) рівності, який полягає в

дотриманні прав та враховує інтереси органів місцевого самоврядування і суб'єктів аграрного сектору усіх форм власності та організаційно-правових форм; е) самостійності, яка обумовлена повноваженнями місцевих органів, що відповідають за розроблення, погодження та затвердження прогнозних і програмних документів на відповідних територіях при одночасній координації та взаємної узгодженості їх діяльності; є) цілісності, що забезпечується узгодженням розроблених програмних документів сталого розвитку територіальної громади при одночасному врахуванні таких же документів, виконаних на регіональному і загальнодержавному рівні в частині, що стосується такої громади.

Структура програми

1. Визначення соціально-економічного розвитку та екологічного стану територіальної громади.

1.1. Соціально-демографічний потенціал громади та можливості його використання (чисельність населення громади, його демографічна структура, розподіл населення по населених пунктах територіальної громади, наявність трудових ресурсів, зайнятість працездатних по сферах виробництва, стан суспільних відносин у районі, культури і духовності тощо).

1.2. Природно-ресурсний потенціал територіальної громади:
а) земельний фонд: площа земельних угідь та їх функціональне використання, площа і структура сільськогосподарських угідь, розподіл їх за формами власності та господарювання і землекористувачами, оренда землі, охорона землі від забруднення, впливу негативних факторів, стан рекультивації порушених земель, тощо; б) водні ресурси: наявність, використання, стан охорони водних ресурсів; в) лісові ресурси: площа, розподіл за формами власності та землекористувачами, стан лісокористування в районі; г) рекреаційні ресурси: наявність, характеристика, господарський і правовий режим використання рекреаційних ресурсів; д) природно-техногенна і природно-екологічна безпека, стан довкілля.

1.3. Стан розвитку економіки і соціальної сфери територіальної громади: а) розвиток економіки: промисловість, сільське господарство, будівництво, транспорт і зв'язок, лісове господарство, торгівля, громадське харчування, надання послуг, інші галузі матеріального виробництва в цілому та за формами власності і по підприємствах; б) розвиток соціальної сфери: освіта, охорона здоров'я, культура духовна та фізична, спорт.

1.4. Основні показники економічного і соціального розвитку територіальної громади у зіставленні з аналогічними показниками по регіону, державі за відповідними економічними і соціальними нормативами й стандартами. Аналіз причин, що зумовили досягнутий рівень розвитку економіки і соціальної сфери та їх позитивний і негативний вплив. Резерви росту матеріального виробництва та підвищення добробуту в громаді.

2. Перспективи сталого розвитку територіальної громади.

2.1. Роль громади у вирішенні задач регіонального та загальнодержавного значення.

2.2. Основні напрями сталого розвитку громади на перспективу.

2.2.1. Розвиток аграрного сектору економіки.

I. Суб'єкти аграрного сектору громади: основні показники розвитку виробництва та реалізації продукції рослинництва, тваринництва, переробки сільськогосподарської сировини і виробництва продовольства по категоріях та організаційно-правових формах суб'єктів; розвиток виробничої і ринкової інфраструктури.

II. Розвиток переробних галузей, сільськогосподарського будівництва, транспорту і зв'язку, лісового господарства, торгівлі, громадського харчування, сфери побутових послуг тощо.

2.2.2. Розвиток соціальної сфери.

I. Удосконалення розселення по території громади (перспективні форми розселення, чисельність, функціональна роль населених пунктів).

II. Розвиток житлового-комунального господарства, освіти, охорони здоров'я, культури і фізкультури та спорту, інженерної інфраструктури населених пунктів та благоустрою територіальної громади.

2.2.3. Раціональне використання природних ресурсів, охорона довкілля.

I. Доцільність та обсяги робіт щодо раціонального використання земельних, матеріально-сировинних, водних та інших природних ресурсів.

II. Проведення робіт по охороні довкілля з метою створення формуванню національної екологічної мережі України.

III. Визначення комплексу робіт з подолання наслідків природно-техногенних катастроф, стихійних явищ природи, небезпечних інфекційних захворювань людей, сільськогосподарських тварин і рослин, а також з упередження та зниження негативних наслідків можливих явищ техногенно-екологічного характеру.

2.2.4. Інвестиційна діяльність у територіальній громаді.

I. Перелік та основні показники рекомендованих до здійснення спеціальних цільових інвестиційних програм (державних, галузевих, багатогалузевих і регіональних) у галузях, підгалузях і соціальній сфері громади: в промисловості, аграрному секторі, інших галузях економіки, соціальній сфері, у сфері інфраструктурного забезпечення життєдіяльності громади, охорони довкілля тощо.

II. Перелік та основні показники інвестиційних проектів у рамках тієї чи іншої цільової програми, а також інвестиційних проектів, ініційованих окремими суб'єктами підприємницької діяльності даної громади.

3. Ресурсне та організаційне забезпечення сталого розвитку громади на перспективу.

3.1. Кадрове забезпечення розвитку громади: потреба в робітничих кадрах і спеціалістах по галузях та сферах діяльності, підприємствах усіх форм власності; можливість забезпечення потреби в сільськогосподарських робітниках і спеціалістах, виходячи з наявності та прогнозованої в громаді

чисельності трудових ресурсів; організація підготовки та перепідготовки кадрів; пропозиції щодо підвищення зайнятості населення в громаді.

3.2. Потреба в матеріально-технічних та природних ресурсах та шляхи задоволення потреб громади для розвитку її економіки і соціальної сфери: (будівельні матеріали, технологічне обладнання, сільськогосподарська техніка, транспортні засоби); природні ресурси по галузях і сферах діяльності, підприємствах усіх форм власності.

3.3. Фінансове забезпечення розвитку територіальної громади.

I. Потреба у фінансових ресурсах, у тому числі інвестиційних коштах для здійснення інвестиційних цільових програм та інвестиційних проектів.

II. Можливість задоволення потреби у фінансових ресурсах за рахунок коштів державного бюджету, державних позабюджетних фондів, місцевих бюджетів, коштів місцевих суб'єктів аграрного сектору і промислових підприємств, інвесторів, коштів на відтворення основних засобів виробництва, залучення кредитних ресурсів тощо.

3.4. Організаційні заходи щодо реалізації програми розвитку громади на перспективу.

I. Обґрунтовують чітку систему взаємоузгоджених організаційних заходів із визначенням по кожному з них виконавців, строків виконання та очікуваних результатів щодо: а) реалізації сільськогосподарських новацій та прискорення земельної реформи; б) сприяння діяльності по розширенню міжрегіональних зв'язків у галузі сільськогосподарського виробництва та переробки; в) більш чіткого розмежування повноважень і відповідальності між районними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування територіальної громади; г) створення сприятливих умов для розвитку малих та середніх суб'єктів підприємництва в аграрній та інших галузях економіки; д) розвитку кооперування особистих селянських та фермерських господарств, створенню сільськогосподарських виробничих та обслуговуючих кооперативів; е) підвищення інвестиційної привабливості аграрних суб'єктів територіальної громади; є) розвитку екологічного

природокористування та сприяння охороні довкілля; ж) підвищення добробуту населення та створення належних суспільних відносин сільської територіальної громади.

II. Пропозиції щодо налагодження системи моніторингу за впровадженням програми розвитку територіальної громади сільської місцевості на перспективу, якими передбачається: а) встановлення контролю за дотриманням прогнозу розвитку громади, розробкою та впровадженням організаційних заходів; б) організація розгляду стану виконання програми перспективного розвитку територіальних громад і підготовка відповідних пропозицій органами виконавчої влади та місцевого самоврядування вищого рівня; в) інформування населення щодо перспектив розвитку громади та здійснення громадського моніторингу за виконанням місцевої програми.

4. Очікувані результати від реалізації місцевої програми сталого розвитку сільської територіальної громади на перспективу.

I. Економічні результати (ріст обсягів виробництва та підвищення конкурентоспроможності продукції; рівень прибутковості галузей матеріального виробництва тощо).

II. Соціальні результати визначаються рівнем зайнятості працездатного населення та підвищенням його кваліфікаційного рівня, ростом загальних доходів населення, поліпшенням забезпеченості населення послугами, покращення демографічної ситуації та суспільних відносин у громаді тощо.

III. Екологічні результати характеризуються зниженням рівня негативного впливу антропогенної сільськогосподарської діяльності на природне середовище та природні ресурси на території громади тощо.

5. Підсумки.

I. Результати програмних напрацювань є вихідною базою для розроблення програми взаємодії суб'єктів аграрного сектору та органів місцевого самоврядування з метою забезпечення сталого розвитку територіальних громад на короткостроковий (один рік), середньострокових (до п'яти років) чи довгостроковий (понад п'ять років) періоди, яке здійснюється відповідно до норм чинного законодавства.

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. Президента Науково-дослідного інституту публічного права,
доктор юридичних наук, професор

Сергій КОРОЄД

А К Т

**впровадження результатів дисертаційного дослідження
Іваненка Миколи Михайловича на тему: «Адміністративно-
правові засади взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами
місцевого самоврядування», поданого на здобуття ступеня доктора
філософії зі спеціальності 081«Право» у науково-дослідну діяльність
Науково-дослідного інституту публічного права**

Комісія в складі: заступника директора Інституту з наукової роботи, доктора юридичних наук, професора (голова комісії) Гаруста Юрія Віталійовича (голова комісії), завідувача відділу докторантури і аспірантури, доктора юридичних наук, професора Сороки Лариси Володимирівни, завідувача відділу науково-правових експертиз та законопроектних робіт, доктора юридичних наук, професора Куркової Ксенії Миколаївни, склала цей акт про те, що матеріали дисертації Іваненка Миколи Михайловича на тему: «Адміністративно-правові засади взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування» (на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право») мають необхідний теоретичний, методологічний рівень і практичну значимість та використовуються у науково-дослідній діяльності наукових відділів Науково-дослідного інституту публічного права під час проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень, спрямованих на вирішення теоретико-методологічних проблем науки адміністративного права, та використовуються Інститутом в межах реалізації науково-дослідної теми «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації №0120U105390).

Використання результатів дисертації сприятиме активізації та підвищенню ефективності наукової роботи працівників відділів та аспірантів Науково-дослідного інституту публічного права.

ВИСНОВОК

Результати дисертації Іваненка Миколи Михайловича на тему: «Адміністративно-правові засади взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування» вважати впровадженими у науково-дослідну діяльність Науково-дослідного інституту публічного права, під час проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень, спрямованих на вирішення теоретико-методологічних проблем науки адміністративного права.

Голова комісії:

Юрій ГАРУСТ

Члени комісії:

Лариса СОРОКА

Ксенія КУРКОВА

УКРАЇНА
Приватне акціонерне товариство
«Семенівський райагротехсервіс»

15400, Чернігівська область, Новгород-Сіверський район, м. Семенівка, вул. Лугова, 3

Вих. № _4_

«_11»_січня_2024_р.

**Акт впровадження
результатів дисертаційного дослідження Іваненка Миколи Михайловича
на тему «Адміністративно-правові засади взаємодії суб'єктів аграрного
сектору з органами місцевого самоврядування», що подане на здобуття
наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право**

Основні положення та висновки дисертаційного дослідження Іваненка Миколи Михайловича на тему «Адміністративно-правові засади взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування», що подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право, використовуються у практичній діяльності приватного акціонерного товариства «Семенівський райагротехсервіс» щодо співпраці з органами місцевого самоврядування з питань соціальних програм з відновлення знищеної у результаті рашистської збройної агресії інфраструктури територіальної громади.

Заступник директора

Костянтин МАЄВСЬКИЙ

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. Президента Науково-дослідного інституту публічного права,
доктор юридичних наук, професор

ЮРІЙ КОРОЄД

АКТ

**упровадження результатів дисертаційного дослідження
Іваненка Миколи Михайловича на тему: «Адміністративно-правові
засади взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого
самоврядування», поданого на здобуття ступеня доктора філософії зі
спеціальності 081«Право» в освітній процес Науково-дослідного інституту
публічного права**

Комісія в складі: заступника директора Інституту з наукової роботи, доктора юридичних наук, професора (голова комісії) Гаруста Юрія Віталійовича (голова комісії), завідувача відділу докторантури і аспірантури, доктора юридичних наук, професора Сороки Лариси Володимирівни, завідувача відділу науково-правових експертиз та законопроектних робіт, доктора юридичних наук, професора Куркової Ксенії Миколаївни, склала цей акт про те, що матеріали дисертації Іваненка Миколи Михайловича на тему: «Адміністративно-правові засади взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування» (на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081«Право») мають необхідний теоретичний, методологічний рівень і практичну значимість та використовуються в освітньому процесі. Під час обговорення наданих матеріалів комісією було констатовано, що окремі положення дослідження було використано при розробленні лекційних курсів з дисципліни, яка викладається у Науково-дослідному інституті публічного права, а саме «Адміністративне право та процес: доктринальні та практичні проблеми», при підготовці відповідних підручників, навчальних посібників, а також у контексті інших дисциплін, які викладаються в Інституті. Лекційний курс окремих тем навчальних дисциплін увібрав положення цього дисертаційного дослідження.

ВИСНОВОК:

результати дисертаційного дослідження на тему: «Адміністративно-правові засади взаємодії суб'єктів аграрного сектору з органами місцевого самоврядування» Іваненка Миколи Михайловича вважати впровадженими в освітній процес Науково-дослідного інституту публічного права з дисципліни «Адміністративне право та процес: доктринальні та практичні проблеми».

Голова комісії:

Юрій ГАРУСТ

Члени комісії:

Лариса СОРОКА

Ксенія КУРКОВА

